

รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน เอกลักษณะและสภาพปัญหาของชุมชนในปัจจุบัน

การตั้งถิ่นฐานเป็นกิจกรรมที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นปรากฏการณ์ของการจัดการพื้นที่ของมนุษย์ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องการตั้งถิ่นฐานของชุมชนมากยิ่งขึ้น ในบทนี้จึงได้วิเคราะห์เกี่ยวกับรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน องค์ประกอบของการตั้งถิ่นฐานซึ่งประกอบด้วย กลุ่มคน กิจกรรม และการใช้พื้นที่ เพื่อที่จะนำไปสู่สรุปเอกลักษณ์สภาพที่ปัญหาภายในชุมชน และแนวโน้มของชุมชนในอนาคต โดยได้แบ่งการวิเคราะห์ดังนี้

6.1 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อยในปัจจุบันเป็นรูปแบบที่มีผลสืบเนื่องมาจากอดีต ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาทางด้านต่างๆที่เกิดขึ้น โดยสามารถแบ่งรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อยในปัจจุบันแบ่งได้ 2 กลุ่มใหญ่ ดังนี้ (แผนที่ 6.1)

6.1.1 การตั้งถิ่นฐานรูปแบบเรียงยาว รูปแบบการตั้งถิ่นฐานลักษณะนี้บ้านเรือนแต่ละหลังยังกระจายกันอยู่ห่างไม่มากนักและมีลักษณะเรียงยาวกันไปตามเส้นทางน้ำหรือถนนทั้งสองได้แก่พื้นที่บริเวณริมคลองทะเลน้อย ริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 ถนนแบ่งตำบลฯ และถนนหน้าโรงเรียนวัดทะเลน้อย ดังนี้

6.1.1.1 รูปแบบเรียงยาวริมคลอง ได้แก่พื้นที่ตลอดแนวหมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย และหมู่ 1 และหมู่ 2 ตำบลพนาสีตุง บริเวณนี้วิถีชีวิตของชาวชุมชนยังคงผูกพันกับน้ำ คนส่วนใหญ่ยังคงมีอาชีพประมง การสัญจรยังคงใช้ทางน้ำจึงมีการทำที่จอดเรือไว้ด้านข้างของบ้าน การสัญจรและการเข้าถึงพื้นที่ทำได้ 2 ทางคือ ทางเรือโดยผ่านทางลำคลองซึ่งบ้านเรือนส่วนใหญ่ยังคงใช้เรือเป็นพาหนะในการสัญจร และทางบกโดยใช้สะพาน คสล. บริเวณนี้การตั้งถิ่นฐานจะตั้งตามแนวลำคลองโดยอยู่อย่างไม่แออัด (แผนที่ 6.2) ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารบ้านเรือนจะมีผสมผสานกันระหว่างเรือนพื้นบ้านทั่วไป เรือนจั่วและเรือนปั้นหยาดั้งเดิม การใช้พื้นที่ว่างรอบๆ อาคารจะใช้ในการปลูกพืชผักสวนครัวและเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคในครัวเรือน นอกจากนี้ยังมีการใช้พื้นที่สำหรับเป็นที่ตากกระจุกก่อนนำไปสานเป็นผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของชุมชน (แผนที่ 6.3)

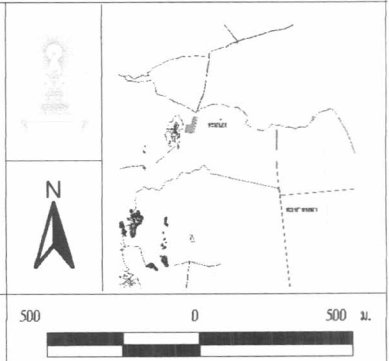

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

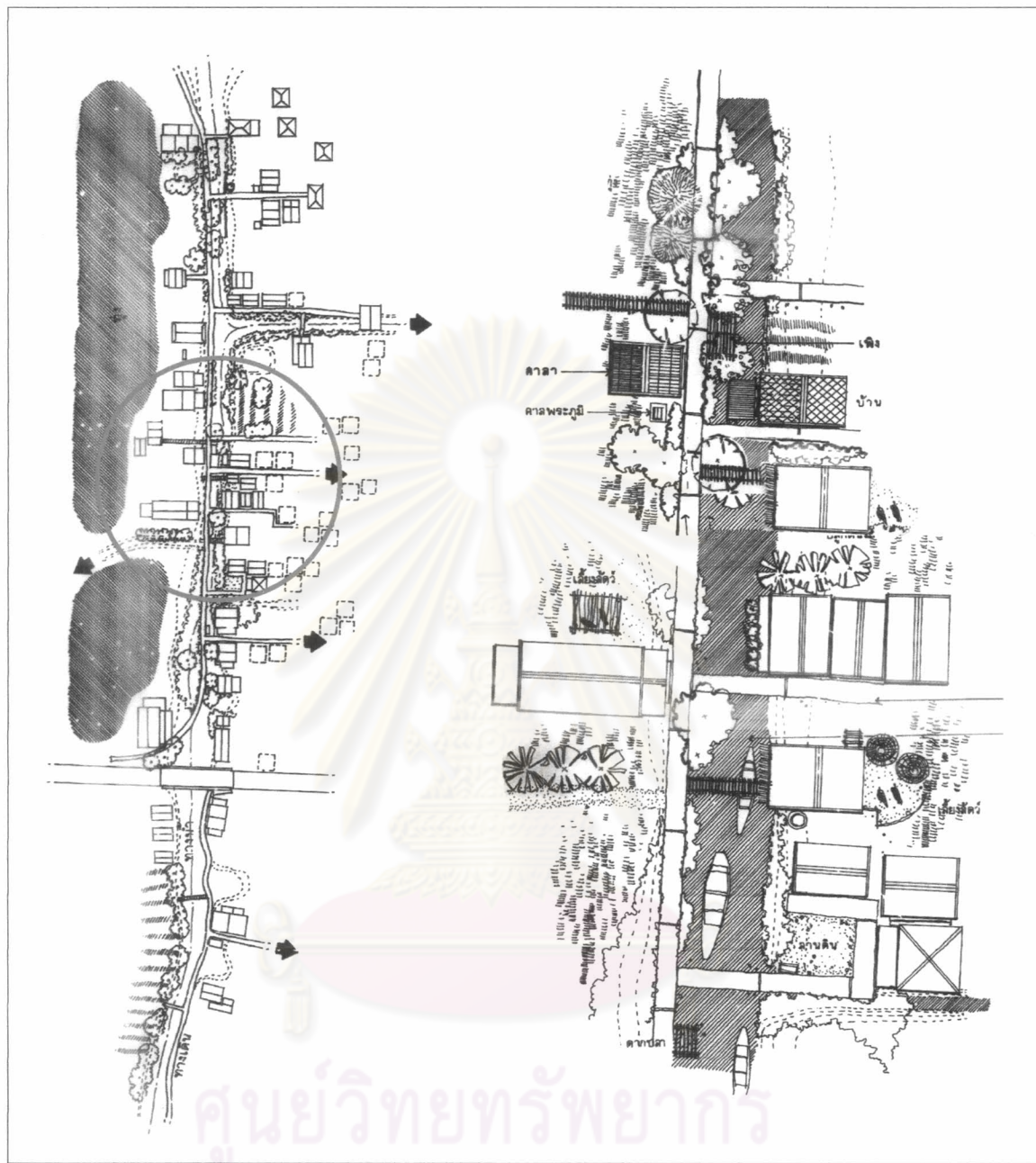
แผนที่ 6.1 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อยในปัจจุบัน

สัญลักษณ์ :

	สะพาน คสล.		รูปแบบเกาะกลุ่มค่อนข้างเป็นระเบียบ
	ถนน		รูปแบบเกาะกลุ่มไม่เป็นระเบียบ
	คลอง/ลำราง		รูปแบบเรียงแถวเพื่อการค้า
	ขอบเขตพื้นที่ศึกษา		รูปแบบเรียงยาวริมคลอง
	ทะเลน้อย		รูปแบบเรียงยาวริมถนน

ที่มา : การสำรวจจากสนาม, 2546.

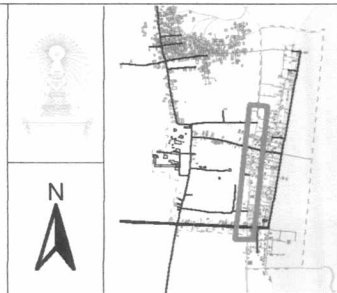

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนขนาดเล็ก จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 6.2 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานเรียงยาวริมคลอง

สัญลักษณ์ :

- เือนจั่วดั้งเดิม
- เือนปั้นหยา
- เือนพื้นบ้านทั่วไป
- เือนแถวไม้
- เือนร่วมสมัย/ตึกแถว

ที่มา : จากการวิเคราะห์

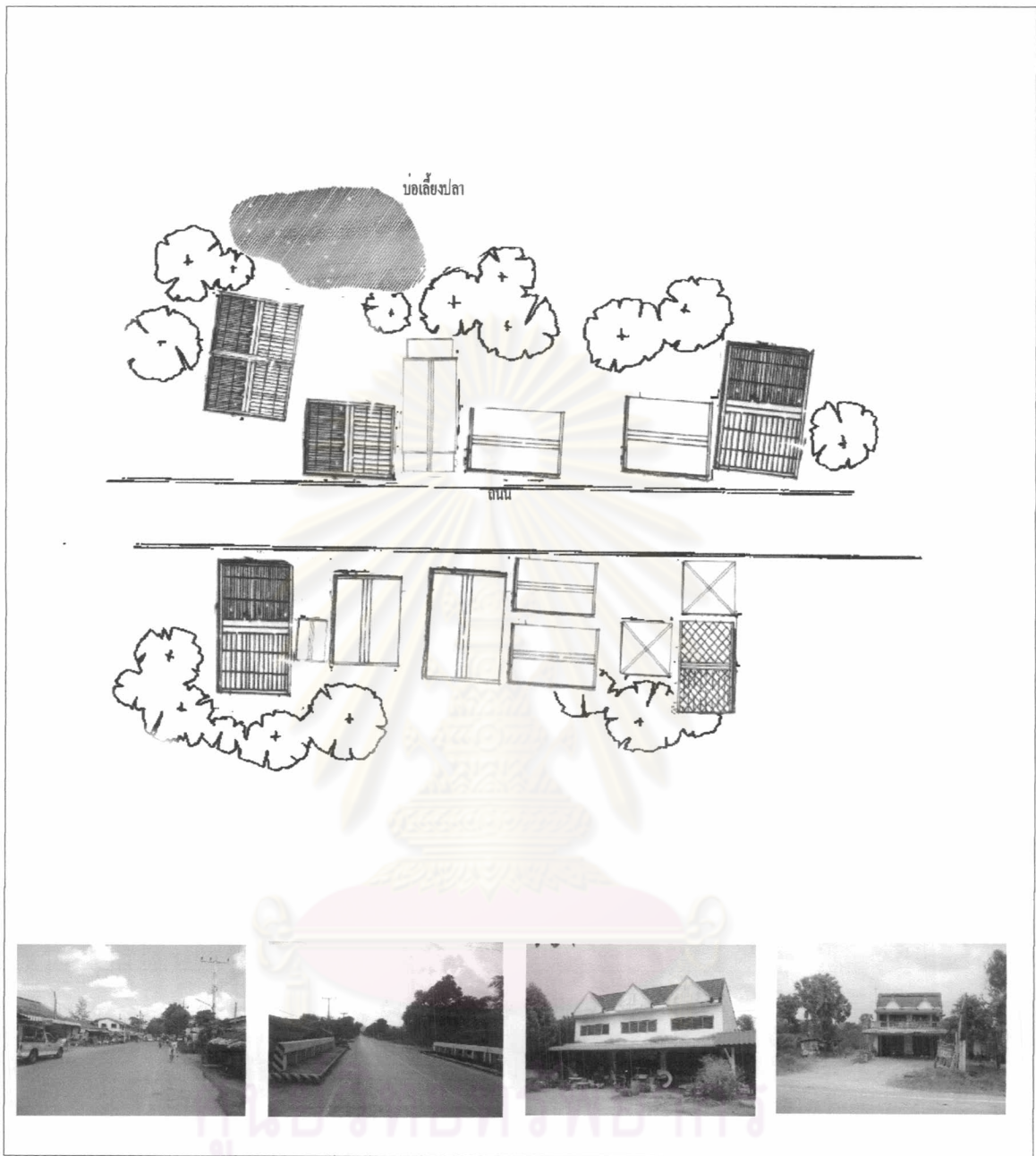

ภาพที่ 6.1 การตั้งถิ่นฐาน
บริเวณพื้นที่ริมคลอง พื้นที่หมู่
2 ต.ทะเลน้อย (ซ้าย)
พื้นที่ หมู่ 13 ต.พนางตุง

6.1.1.2 รูปแบบเรียงยาวริมถนน ได้แก่ พื้นที่ริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 ถนนแบ่งตำบลฯ และถนนหน้าโรงเรียนวัดทะเลน้อย ลักษณะอาคารในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นอาคารร่วมสมัยและเรือนพื้นบ้าน 2 ชั้นที่สร้างแบบง่ายๆ ส่วนใหญ่เป็นเรือนพักอาศัยที่มีลักษณะเป็นเรือนเดี่ยวโดยใช้รั้วคอนกรีตแสดงแนวขอบเขตของบริเวณบ้าน การวางตัวของอาคารวางหันหน้าตามแนวถนน (แผนที่ 6.3)

6.1.1.3 รูปแบบเรียงแถวเพื่อการค้า ได้แก่ พื้นที่หัวลานหัวนอน (ริมถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048) พื้นที่หัวเลี้ยว (ถนนแบ่งตำบลพนางตุง-ทะเลน้อย) ลักษณะอาคารในพื้นที่บริเวณหัวลานส่วนใหญ่เป็นอาคารตึกแถวสูง 1-2 ชั้น การใช้อาคารเป็นกึ่งพักอาศัย กึ่งอาคารพาณิชย์ เป็นอาคารที่เกิดขึ้นในช่วงมีการพัฒนาทางการคมนาคมทางบก การวางตัวของอาคารจึงหันหน้าตามแนวถนนเพื่อประโยชน์ทางการค้าและบริการ โดยพื้นที่บริเวณหัวลานสินค้าที่ขายส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เช่น ของที่ระลึก อาหาร เสื้อผ้า ฯลฯ การใช้พื้นที่ว่างของบ้านเรือนที่อยู่หัวลานส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่บริเวณไหล่ทางและพื้นที่ว่างบริเวณริมทะเลน้อย โดยพ่อค้าแม่ค้าที่ขายอาหารจะใช้พื้นที่ว่างบริเวณริมทะเลน้อยตั้งซุ้มเพื่อให้นักท่องเที่ยวนั่งรับประทานอาหาร ส่วนกลุ่มผู้มีอาชีพรับจ้าง ได้แก่ รถจักรยานยนต์รับจ้าง รถยนต์รับจ้าง จะใช้พื้นที่ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 เป็นท่ารถรับส่งผู้โดยสาร ส่วนผู้มีอาชีพให้บริการเรือนำเที่ยวจะใช้พื้นที่จุดจอดเรือบริเวณริมทะเลน้อย สำหรับนักท่องเที่ยวใช้พื้นที่บริเวณริมทะเลน้อยเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ รับประทานอาหาร และจอดรถ (แผนที่ 6.4)

พื้นที่บริเวณถนนแบ่งตำบลทะเลน้อย-พนางตุง (หัวเลี้ยว) เป็นย่านพาณิชย์กรรมดั้งเดิมสินค้าจะเป็นสินค้าบริโภคให้บริการแก่คนในชุมชนทั้งสินค้าสดและสินค้าแห้ง รูปแบบทางสถาปัตยกรรมส่วนใหญ่เป็นห้องแถวไม้ 1-2 ชั้น อาคารบริเวณนี้ที่เป็นเรือนแถวส่วนมากเกิดขึ้นตั้งแต่ยุคไปมาค้าขายใช้เรือเมล์ช่วงที่ 2 ในสมัยที่การค้าบริเวณหัวเลี้ยวมีความเจริญ การวางตัวของอาคารบริเวณนี้จะวางตัวโดยหันหน้าอาคารตามแนวคลองท่าศาลา ซึ่งปัจจุบันคือแนวถนนแบ่งตำบลพนางตุง - ทะเลน้อย

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

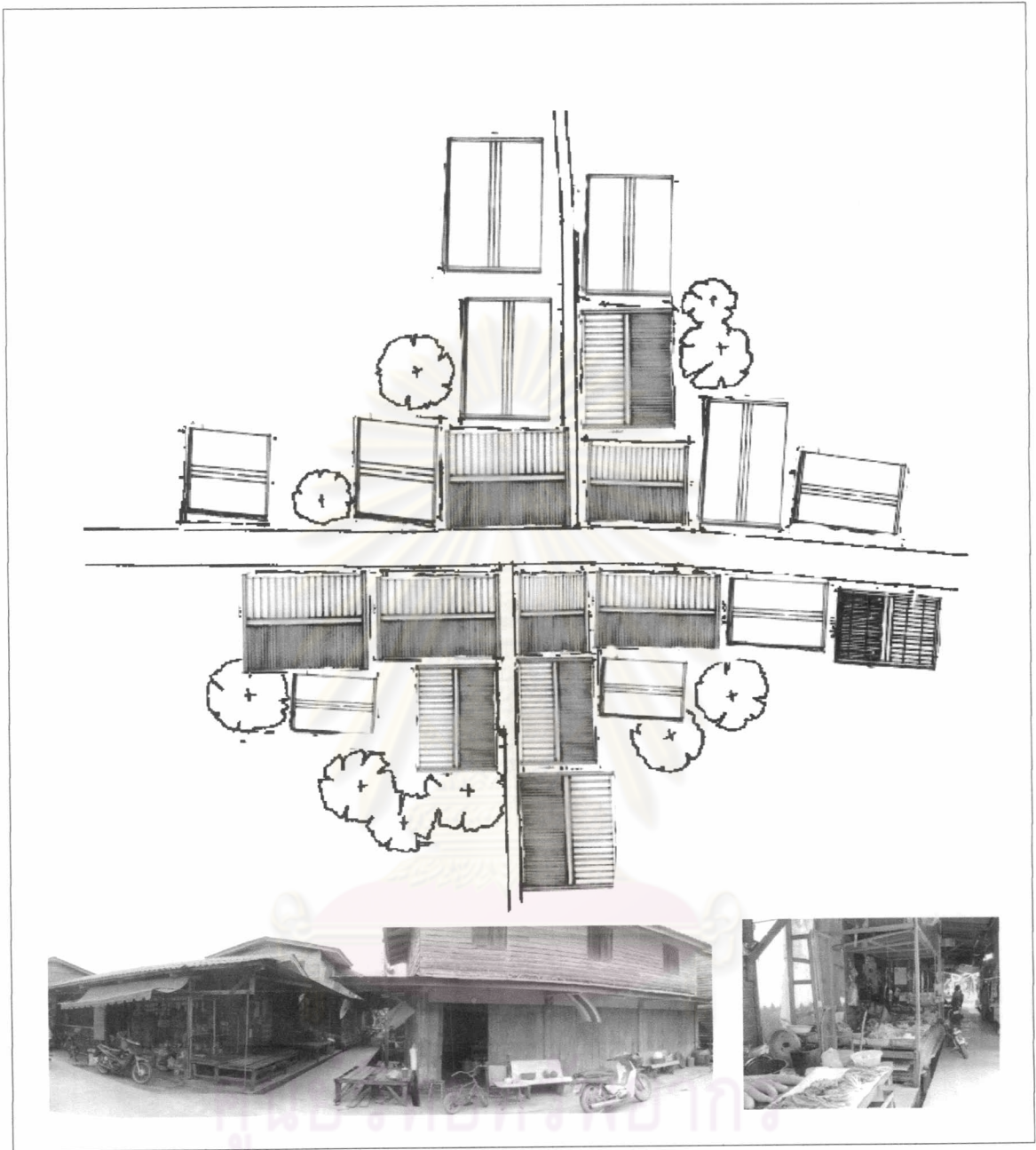
แผนที่ 6.3 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบเรียงยาวริมถนน

สัญลักษณ์ :

- เรือนจั่วดั้งเดิม
- เรือนปั้นหยา
- เรือนพื้นบ้านทั่วไป
- เรือนแถวไม้
- เรือนร่วมสมัย/ตึกแถว

ที่มา : จากการวิเคราะห์

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

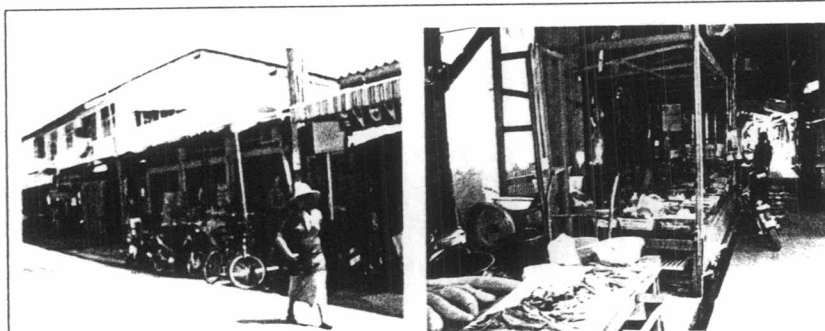
แผนที่ 6.4 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มไม่เป็นระเบียบ

สัญลักษณ์:

- เรือนจำดั้งเดิม
- เรือนปั้นหยา
- เรือนพื้นบ้านทั่วไป
- เรือนแถวไม้
- เรือนร่วมสมัย/ตึกแถว

ที่มา : จากการวิเคราะห์

ภาพที่ 6.3 ย่านการค้า
ดั้งเดิมของชุมชนทะเล
น้อย (หัวเลี้ยว)

ภาพที่ 6.2 การตั้งถิ่นฐานตามแนวถนน บริเวณย่านการค้าใหม่ (หัวลาน)

6.1.2 การตั้งถิ่นฐานรูปแบบเกาะกลุ่ม อาคารบ้านเรือนมีลักษณะแบบกระจุกตัวในแนวยาวริมทะเลน้อย เนื่องจากได้มีการขยายครอบครัวหรือมีการอพยพเข้ามาในชุมชน เป็นชุมชนที่ตั้งมาเป็นเวลานาน การตั้งถิ่นฐานในระยะแรกเป็นแบบเกาะกลุ่มเล็กๆ ในหมู่เครือญาติตามแนวทะเลน้อย ต่อมาเมื่อประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงรวมกันเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่หนาแน่นขึ้น โดยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารบ้านเรือนเป็นเรือนจั่วและเรือนปั้นหยาดั้งเดิมปะปนไปกับเรือนพื้นบ้านทั่วไป ยังมีการใช้พื้นที่ว่างรอบๆ บ้านในการปลูกผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ การเข้าถึงพื้นที่สามารถเข้าถึงได้โดยการเดินเท้า จักรยาน และจักรยานยนต์ โดยใช้สะพาน คสล. ซึ่งรถยนต์ไม่สามารถผ่านเข้าออกได้ เนื่องจากภายในชุมชนทะเลน้อยมีการตั้งถิ่นฐานกันอย่างหนาแน่นโดยทางตะวันตก มีคลองทะเลน้อยเป็นแนวขอบเขตของชุมชน การขยายตัวของชุมชนจึงเริ่มรุกไล่พื้นที่ทะเลน้อยซึ่งอยู่ทางตะวันออกของชุมชน การรุกไล่พื้นที่ริมทะเลน้อยเริ่มมีมาเป็นระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 30 ปีที่ผ่านมา จากเดิมที่แนวสะพานคอนกรีตกลางชุมชนจัดเป็นพื้นที่ด้านหน้าของชุมชนทะเลน้อย ปัจจุบันชุมชนขยายตัวไปทางตะวันออกอย่างรวดเร็ว ในปี พ.ศ.2534 รัฐบาลได้สนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานจึงมีการสร้างถนนเลียบริมทะเลน้อยเพื่อป้องกันการรุกไล่พื้นที่ของชุมชน แต่ผลที่เกิดขึ้นกลับยิ่งทำให้มีการรุกไล่พื้นที่ริมทะเลน้อยเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากประชาชนทั่วไปคิดว่าแนวเขตชุมชนคือแนวถนน เพื่อความสะดวกในการคมนาคมทางบก จึงได้มาปลูกสร้างบ้านเรือนติดถนนจึงทำให้เกิดปัญหาบุกรุกพื้นที่เพิ่มมากขึ้น และในปีเดียวกันกรมประมงได้ดำเนินการกำหนดขอบเขตของทะเลน้อยให้ชัดเจน โดยการปักหลักเขตรอบๆ ทะเลน้อย เพื่อป้องกันการรุกไล่พื้นที่เข้าสู่ทะเลน้อยซึ่งมีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ถ้าปล่อยไว้อาจเป็นปัญหาต่อการจัดการ การตั้งถิ่นฐานแบบเกาะกลุ่มกันหนาแน่นนี้แบ่งย่อยเป็น 2 รูปแบบได้แก่

6.1.2.1 แบบเกาะกลุ่มกันค่อนข้างเป็นระเบียบ พบบริเวณที่อยู่อาศัยหนา

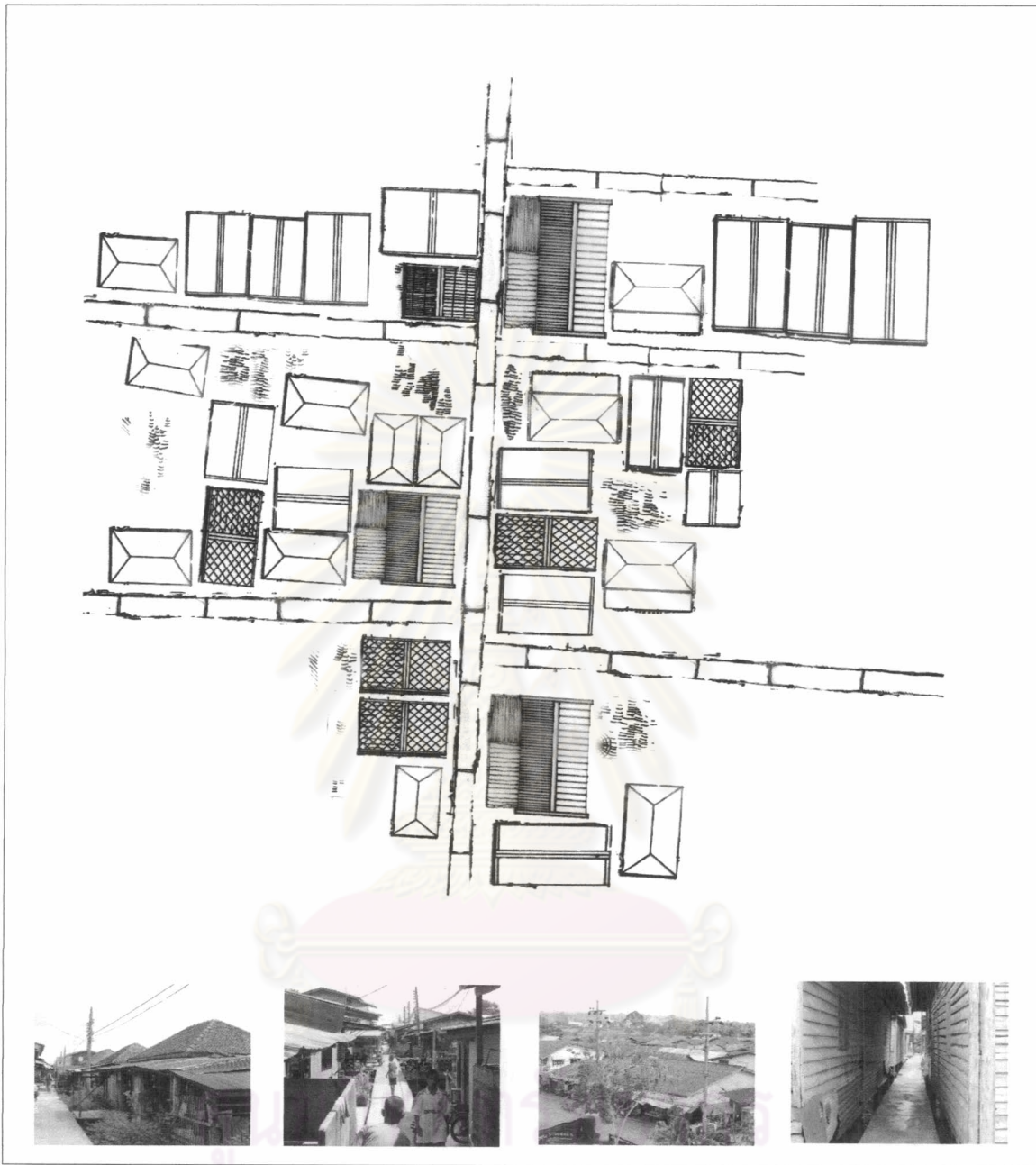
แน่นในที่ราชพัสดุอยู่ในพื้นที่หมู่ 2 ตำบลพนางตุง เป็นพื้นที่ที่มีบ้านเรือน ตั้งอยู่ค่อนข้างแออัด ไม่มีที่ว่างในพื้นที่ สิ่งปลูกสร้างโดยทั่วไปเป็นเรือนไม้แบบพื้นบ้านที่ไม่ค่อยได้รับการปรับปรุงจากผู้อยู่อาศัยเท่าที่ควร การเข้าถึงภายในพื้นที่สามารถเข้าถึงได้โดยทางเดินเท้าตามแนวสะพาน คสล. สภาพที่แวดล้อมของพื้นที่ส่วนใหญ่จะมีปัญหาขยะมูลฝอย ทำให้ในฤดูฝนมีน้ำท่วมขังเป็นเวลานาน การวางตัวของอาคารส่วนใหญ่เป็นการวางตัวตามเส้นทางคมนาคมที่เป็นแนวสะพาน ค.ส.ล. ที่ตัดผ่านชุมชนที่มีลักษณะเกือบเป็นตารางที่กีด เนื่องจากพื้นที่ชุมชนบริเวณนี้ขยายตัวอันเนื่องมาจากการตั้งที่ว่าการอำเภอในยุคไปมาค้าขายใช้เรือแม่ล ช่างที่ 1 โดยที่บ้านเรือนที่สร้างในสมัยนั้นได้พังเสียหายตามกาลเวลาอันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นในปี 2502 ทำให้บ้านเรือนที่สร้างขึ้นใหม่หลังอุทกภัยส่วนใหญ่สร้างขึ้นตามแนวสะพานไม้ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นสะพาน ค.ส.ล. (แผนที่ 6.5)

6.1.2.2 แบบเกาะกลุ่มกันอย่างไม่เป็นระเบียบ พบบริเวณที่อยู่อาศัยกระจุก

ตัวในพื้นที่หมู่ 1 และหมู่ 2 ตำบลทะเลน้อยพื้นที่บริเวณนี้มีลักษณะการเกาะกลุ่มกันของอาคารบ้านเรือนอย่างไม่เป็นระเบียบเนื่องจากกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของเอกชน มีการทำรั้วเพื่อแสดงอาณาเขตของบ้านโดยใช้การปลูกต้นไม้เป็นแนวกัน ทำให้ความหนาแน่นของอาคารบ้านเรือนบริเวณนี้ไม่มากเท่ากับพื้นที่ที่มีรูปแบบเกาะกลุ่มกันค่อนข้างเป็นระเบียบ สำหรับโครงการเชื่อมโยงภายในพื้นที่จะไม่ครอบคลุมและเชื่อมโยงกันมากเท่าที่ควรเนื่องจากการตั้งบ้านเรือนในระยะแรกไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการสัญจรและพัฒนาเพื่อการคมนาคมทางบก (แผนที่ 6.6)

ภาพที่ 6.4 การตั้งถิ่นฐานแบบเรียงยาวชันริมทะเลน้อย

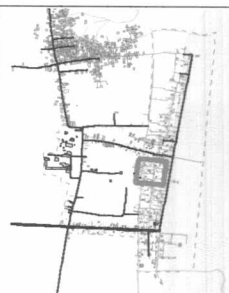

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนขนาดเล็ก จังหวัดพัทลุง

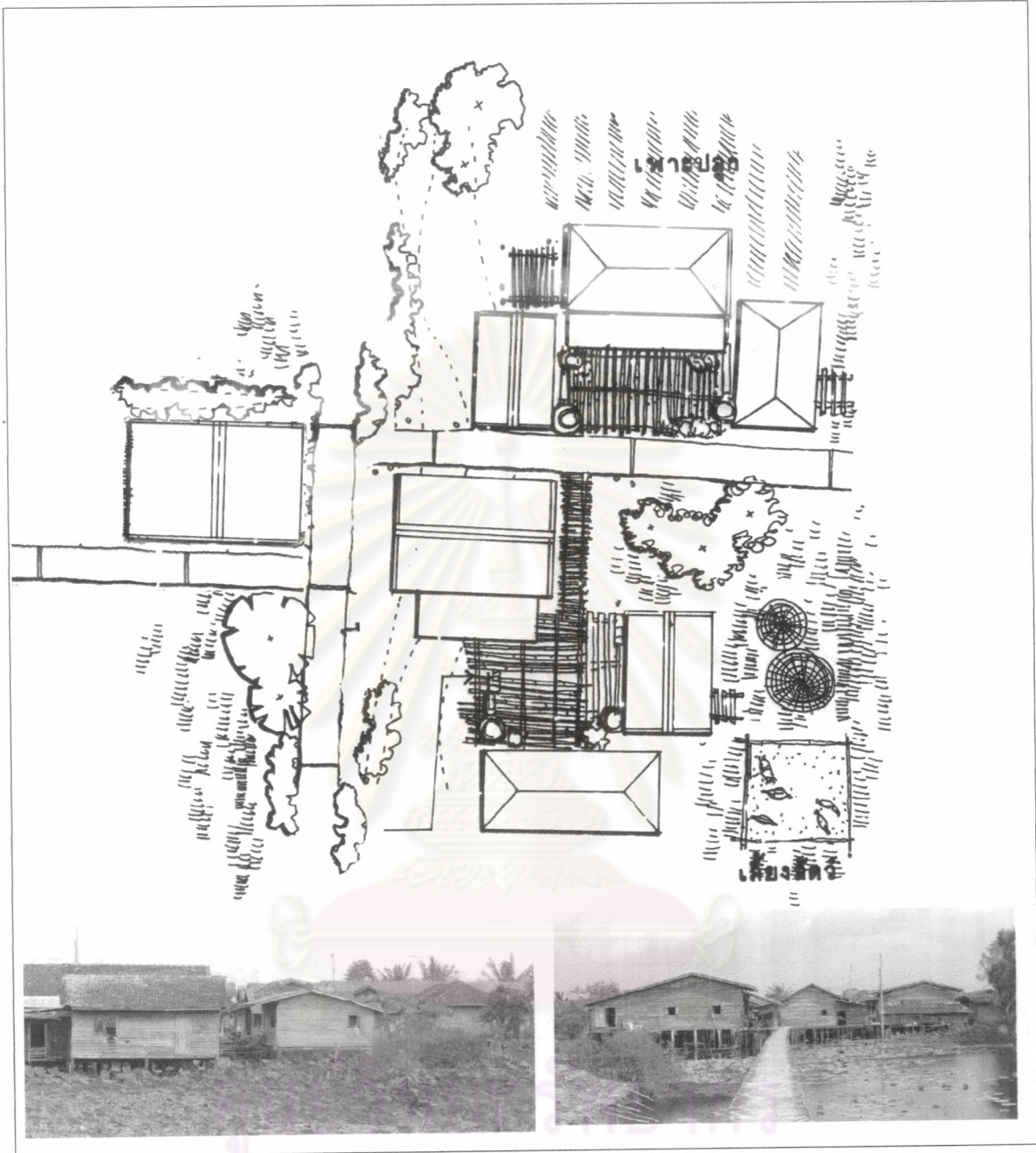
แผนที่ 6.5 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มค่อนข้างเป็นระเบียบ

สัญลักษณ์ :

- เรือนจำดั้งเดิม
- เรือนปั้นหยา
- เรือนพื้นบ้านทั่วไป
- เรือนแถวไม้
- เรือนร่วมสมัย/ตึกแถว

ที่มา : จากการวิเคราะห์

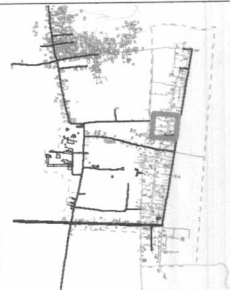

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 6.6 รูปแบบการตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มไม่เป็นระเบียบ

สัญลักษณ์ :

- เรือนจำดั้งเดิม
- เรือนปั้นหยา
- เรือนพื้นบ้านทั่วไป
- เรือนแถวไม้
- เรือนร่วมสมัย/ตึกแถว

ที่มา : จากการศึกษา

6.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชนทะเลน้อยในปัจจุบัน

การศึกษาองค์ประกอบการตั้งถิ่นฐานจะต้องศึกษาความสัมพันธ์ขององค์ประกอบ 3 ประการ คือ กลุ่มคน กิจกรรม และการใช้พื้นที่

6.2.1 กลุ่มคน

มนุษย์เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการตั้งถิ่นฐานและมีความสัมพันธ์กับทุกองค์ประกอบอย่างใกล้ชิด เนื่องจากมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยที่มนุษย์จะปรับปรุงและดัดแปลงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเพื่อสนองความต้องการทั้งความต้องการทางด้านชีวภาพที่และความต้องการทางด้านอารมณ์ความรู้สึก การศึกษากลุ่มคนในงานวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาคนหรือประชากรในพื้นที่ในลักษณะกลุ่มในการทำกิจกรรมของคนในชุมชน โดยกลุ่มคนที่ทำให้เกิดการใช้พื้นที่ในลักษณะต่างๆของชุมชนทะเลน้อยแบ่งได้ดังนี้

6.2.1.1 กลุ่มชาวประมง วิถีชีวิตและอาชีพของชาวชุมชนทะเลน้อยเกิดขึ้นโดยมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติและแหล่งที่อยู่ ชุมชนทะเลน้อยเป็นชุมชนที่มีที่ตั้งอยู่ติดกับทะเลน้อยซึ่งเป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่และมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์มาก โดยเฉพาะทรัพยากรสัตว์น้ำ จึงทำให้ชุมชนทะเลน้อยมีลักษณะเป็นชุมชนประมงที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับทะเลน้อย การทำประมงในชุมชนทะเลน้อยในระยะแรกเป็นไปในลักษณะเพื่อการเลี้ยงชีพ เครื่องมือประมงของชุมชนทะเลน้อยทุกชิ้นประกอบขึ้นจากฝีมือของเจ้าของเครื่องมือเองโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาวประมงในชุมชนทะเลน้อยมีเคล็ดลับในการรักษาเครื่องมือประมงให้คงทนสามารถใช้ทำประมงได้นาน และเชื่อว่าเมื่อปฏิบัติแล้วสามารถใช้จับสัตว์น้ำได้เป็นจำนวนมาก โดยการใช้ไซ่เปิดคัดเฉพาะไซ่ขาวขลิบมอวนจนทั่ว ตากให้แห้ง นำไปนึ่งประมาณ 3 ชั่วโมง เมื่อผ่านกรรมวิธีดังกล่าวแล้วจะทำให้เส้นด้ายของเครื่องมือประมงนิ่มพอดี สามารถจับปลาได้ประมาณ 10 วันแล้วต้องนำมาหมักใหม่ สำหรับวิธีการประมงและขนาดของการทำประมงจะแตกต่างกันไปตามชนิดของเครื่องมือ สัตว์น้ำที่จับได้คือ กุ้ง ปลาช่อน ปลาตูก ปลาสร้อย นกเขา เป็นต้น ประเพณีที่สำคัญที่ชาวประมงทำสืบต่อกันมา คือ การหยุดทำประมงในช่วง 8 ค่ำและ 15 ค่ำ และหยุดทำการประมงในช่วงเดือนตุลาคมของทุกปีซึ่งเป็นฤดูที่ปลาวางไข่ ทำให้สัตว์น้ำสามารถแพร่ขยายพันธุ์และเลี้ยงตัวอ่อนได้ระยะหนึ่ง

ในปัจจุบันอาชีพทำการประมงของชาวทะเลน้อยมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก เพราะสัตว์น้ำในทะเลน้อยลดลงอย่างเห็นได้ชัด ประกอบกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและระบบนิเวศของทะเลน้อยเสื่อมลง ส่วนหนึ่งมาจากการสร้างเขื่อนปิดปากกระวี่ซึ่งเป็นการทำลายระบบนิเวศของทะเลสาบ ผลผลิตสัตว์น้ำลดน้อยลง ทะเลสาบเกิดการตื้นเขินเนื่องจากวัชพืชแพร่พันธุ์อย่างรวดเร็ว ชาวประมงนำเครื่องมือที่ทันสมัยเข้ามาทำการประมงแต่ผลผลิตของการจับสัตว์

น้ำมีปริมาณลดลง ประเพณีการประมงเปลี่ยนแปลงไปไม่มีการหยุดทำการประมงและกลับเชื่อว่าช่วง 8 ค่ำ และ 15 ค่ำ สามารถจับสัตว์น้ำได้เป็นจำนวนมาก ทั้งนิยมจับปลาในฤดูวางไข่เพราะความบริโภคไข่ปลาเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังมีการลักลอบทำประมงในเขตสงวนเพิ่มสูงขึ้น

6.2.1.2 กลุ่มแม่บ้านและผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมฯ หัตถกรรมผลิตภัณฑ์

จากกระจูดเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนทะเลน้อยที่ทำกันกว่า 100 ปี ปัจจุบันชาวชุมชนทะเลน้อยกว่าร้อยละ 90 ใช้เวลาว่างจากการทำนา ทำประมง กิจการงานต่างๆ ในการนำกระจูดมาสร้างสรรค์เป็นงานผลิตภัณฑ์จากกระจูดกว่า 40 ชนิด เช่น กระเป่า หมวก กระสอบใส่ผ้า รองเท้า ที่รองจาน แจกัน ก่องกระดาศชำระ ฯลฯ สร้างรายได้ให้แก่ชุมชนปีละประมาณ 3-5 ล้านบาท ซึ่งในอดีตชาวชุมชนทะเลน้อยได้นำกระจูดมาจากพรุควนเคร็งมาสานเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ จนในปี พ.ศ. 2495 นายแคล้ว ทองนวล นายยก นวลแก้ว และนางคง อรุณรัตน์ ได้นำกระจูดมาปลูกเป็นครั้งแรก จากนั้นพื้นที่ปลูกกระจูดก็ได้ขยายออกไปในพื้นที่รอบทะเลน้อย พื้นที่ที่ใช้ทำนากระจูดคือ บริเวณแนวเขตติดต่อของทะเลน้อยและบริเวณพื้นที่ที่มีน้ำท่วมถึงประมาณ 6-7 เดือนขึ้นไป ซึ่งพื้นที่เหล่านี้อยู่ทางทิศเหนือและทิศใต้ของพื้นที่ตั้งชุมชนทะเลน้อย แต่การทำนากระจูดมักจะได้รับความเสียหายเนื่องจากทะเลน้อยเป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่ามีนกน้ำนานาชนิดและนกเป็นตัวการสำคัญในการทำลายต้นกระจูด ทำให้กระจูดไม่เพียงพอกับความต้องการ เมื่อพื้นที่นากระจูดได้รับความเสียหายเกษตรกรจึงเปลี่ยนมาเป็นการซื้อกระจูดจากพื้นที่ใกล้เคียง เช่น พรุควนเคร็ง อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช เช่นเดิม ในปัจจุบันพื้นที่นากระจูดไม่มีการขยายไปยังพื้นที่ใหม่อีกทั้งยังลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการทำผลิตภัณฑ์จากกระจูดต้องซื้อกระจูดจากพรุควนเคร็งเกือบทั้งหมด

หัตถกรรมจากกระจูดของชุมชนทะเลน้อยเริ่มจากการคัดกระจูดหรือที่เรียกว่า

“ชะกระจูด” จากนั้นก็นำไปคลุกโคลนดินสอในรางน้ำ แล้วตากแห้งประมาณ 2-3 วัน เก็บไว้อีก 4-5 วันแล้ว จึงนำไปรีดให้แบนโดยใช้หินกลิ้งทับ แต่ในปัจจุบันได้มีการใช้เครื่องจักรมาเป็นเครื่องรีดแทนการใช้หินในบางครั้งเร็วขึ้น จากนั้นจึงไปย้อมสีและตากให้แห้ง ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มแม่บ้านบ้านหัตถกรรมเสื่อกระจูด เป็นการรวมกลุ่มกันของผู้ประกอบอาชีพสานผลิตภัณฑ์จากกระจูดตั้งแต่ พ.ศ. 2536 โดยสมาชิกจะนำผลิตภัณฑ์ส่งให้กลุ่ม ในบางผลิตภัณฑ์จะมีการแปรรูปและประกอบชิ้นส่วนที่กลุ่ม เช่น ที่รองจาน กระเป่า หมวก ฯลฯ เพื่อส่งไปจำหน่ายยังจังหวัดต่างๆ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร สงขลา ภูเก็ต กระบี่ เกาะสมุย เป็นต้น ปัจจุบันสินค้าขายได้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้จัดทำ website ส่งเสริมการขายให้กลุ่ม จึงทำให้มีผู้ค้าจากกรุงเทพฯ (ตลาดจตุจักร) สามารถสั่งซื้อได้ นอกจากนั้นทางกลุ่มยังส่งสินค้าไปขายยังประเทศญี่ปุ่น จีน แคนาดา และอีกส่วนหนึ่งมีไว้สำหรับจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว ในปัจจุบันกลุ่มมีรายได้เดือนละประมาณ 40,000 บาท

6.2.1.3 กลุ่มเกษตรกร การประอบอาชีพด้านการเกษตรส่วนใหญ่ของชาวมุขมนทะเลน้อยคือ อาชีพทำนาข้าว นาบัวและเลี้ยงสัตว์ นอกจากนั้นเป็นการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคในครัวเรือน พื้นที่ใช้ในการทำนาส่วนใหญ่จะอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของชุมชน การทำนาคณะแรกๆอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก ซึ่งสามารถทำนาได้ปีละ 1 ครั้ง (นาปี) สำหรับพื้นที่นาข้างบริเวณรอบๆทะเลน้อยเป็นพื้นที่ซึ่งอาศัยน้ำจากทะเลน้อย ปัจจุบันผลผลิตข้างตกต่ำ การทำนาริมทะเลน้อยจึงเลิกไปเมื่อประมาณ พ.ศ. 2536

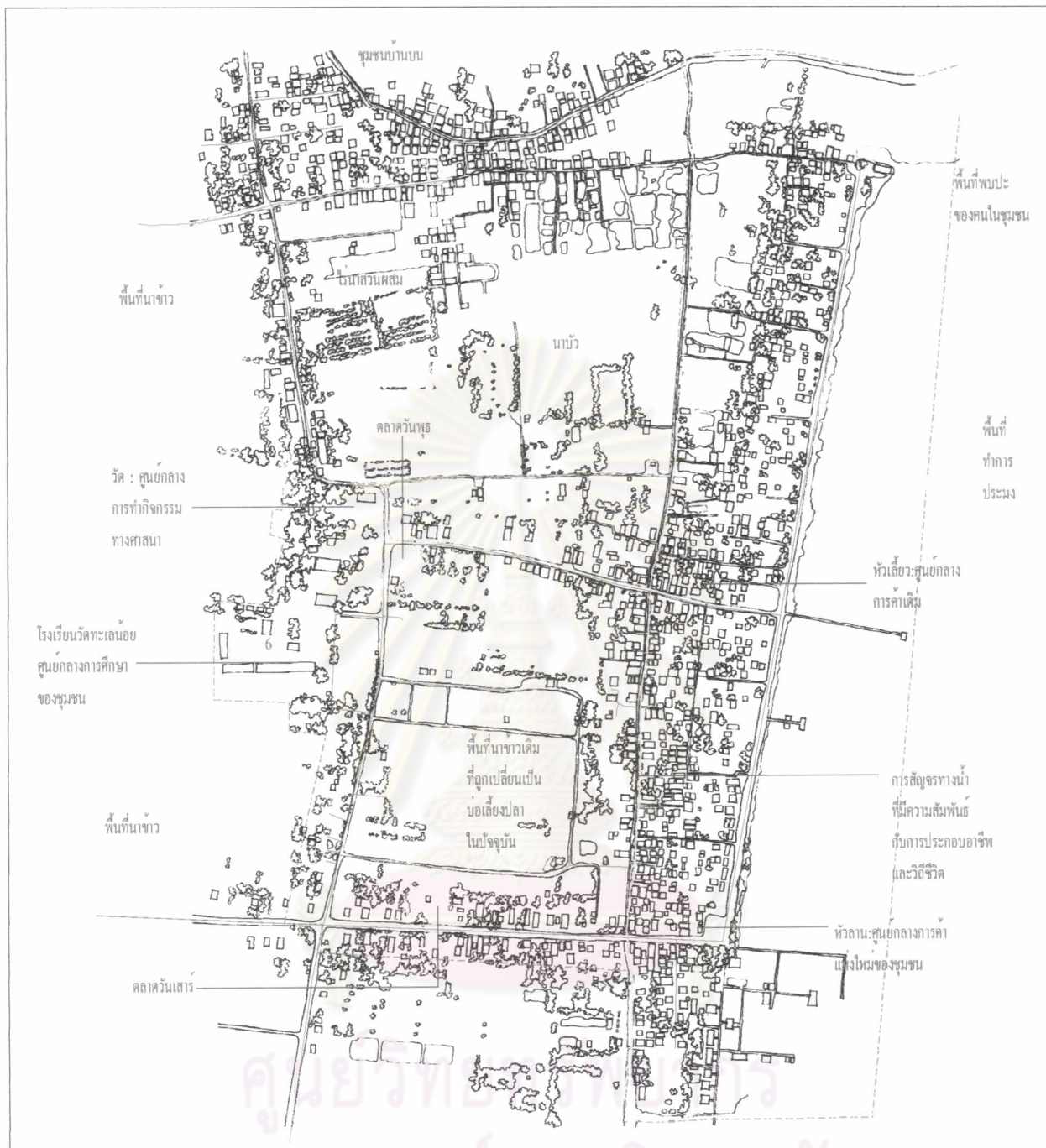
6.2.1.4 กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพค้าขาย (พ่อค้า-แม่ค้า) การค้าที่นำรายได้มาสู่ชุมชนมากที่สุด เป็นการค้าอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยว ได้แก่ การขายอาหารของที่ระลึก การบริการที่พักนักท่องเที่ยว โดยพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของร้านค้าจะอยู่บริเวณหน้าทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย มีทั้งคนชุมชนและคนนอกพื้นที่ ร้านขายสินค้าในชุมชนส่วนใหญ่เป็นร้านขายสินค้าอุปโภคบริโภค

6.2.1.5 นักเรียน / กลุ่มเด็ก จากการศึกษาลักษณะทางสังคมของชุมชนในบทที่ 3 พบว่ามีประชากรที่อยู่ในวัยกำลังศึกษาเล่าเรียนถึงร้อยละ 44 ของประชากรทั้งหมด

6.2.1.6 กลุ่มนักท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2ประเภท คือ กลุ่มนักท่องเที่ยวประเภทนักท่องเที่ยว เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพที่และมีจำนวนน้อย มีความสนใจต่อการเที่ยวชมระบบนิเวศของทะเลสาบและวิถีชีวิตผู้คน ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มนักท่องเที่ยวมหาชนหรือมวลชนเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปแม้ว่าจะให้ความสนใจต่อการท่องเที่ยวชมความงามของธรรมชาติ แต่เป็นกลุ่มที่ไม่รับผิดชอบต่อการรักษาสิ่งแวดล้อม ลักษณะการท่องเที่ยวในพื้นที่ของหมู่นี้ค่อนข้างทำลายความสวยงามของธรรมชาติ มีความคึกคะนอง ส่งเสียงดัง ซึ่งเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีเป็นจำนวนมาก

6.2.2 พื้นที่ในการทำกิจกรรม จัดเป็นองค์ประกอบทางกายภาพที่ของระบบกิจกรรมการศึกษาพื้นที่เป็นการศึกษาสภาพที่อันเกิดจากสภาพที่แวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ระบบนิเวศ พื้นที่ทำกิน อาคารบ้านเรือน วัด โรงเรียน ศูนย์กลางชุมชน ตลาด พื้นที่ว่าง ระบบการสัญจร ฯลฯ (แผนที่ 6.7)

6.2.2.1 พื้นที่ทำกิน พื้นที่ทำกินที่สำคัญของชาวมุขมนทะเลน้อยคือ ทะเลน้อยซึ่งเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้ในการประอบอาชีพทั้งประมง ท่องเที่ยวและสัญจร ให้คนพื้นที่โดยรอบสามารถเลี้ยงชีพได้จนถึงปัจจุบัน และได้รับการยกย่องให้เป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญของโลกเนื่องจากมีความหลากหลายทางชีวภาพที่สูงและมีความงดงามของทัศนียภาพที่สวยงาม พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อยประกอบด้วยพรวนุ้า พรวนุ้ดบึงน้ำจืด คลอง คุณค่าของระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อย

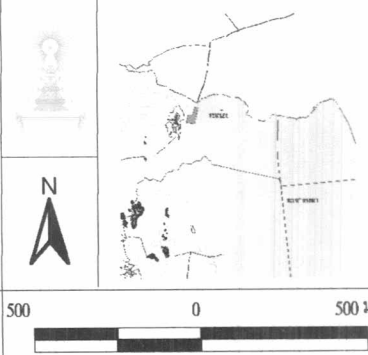

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 6.7 พื้นที่ทำกิจกรรมของชุมชนทะเลน้อย

สัญลักษณ์ :

- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- โครงข่ายการสัญจรทางบก

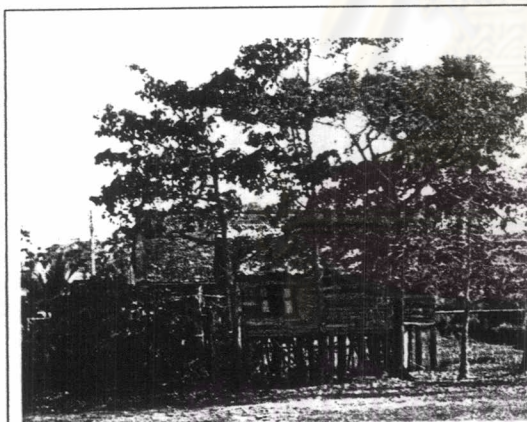

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม, 2546.

6.2.2.2 อาคารบ้านเรือน ลักษณะอาคารที่พบในปัจจุบันมีดังนี้

- เรือนจั่วดั้งเดิม เป็นเรือนในแบบดั้งเดิมตั้งแต่อดีตที่ยังคง

หลงเหลือให้เห็นในชุมชนอยู่เป็นจำนวนมาก และถือว่าเป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างแท้จริง ลักษณะของเรือนประเภทนี้จะคล้ายกับเกือบทุกหลังโดยจะเป็นเรือนไม้จริงทั้งหลังยกพื้นสูงผนังจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหันด้านสกัดออกสู่ทะเลเล็กน้อย หลังคาโครงสร้างไม้มุงด้วยกระเบื้องหางเหยี่ยวแต่ในเรือนบางหลังได้มีการเปลี่ยนแปลงวัสดุมุงหลังคาเป็นกระเบื้องลอน หรือสังกะสี ประตูจะเป็นบานเฟี้ยมไม้ หน้าต่างจะเป็นบานไม้ซึ่งมีขนาดเล็กจะอยู่ทางด้านสกัดของเรือน ด้านหน้าบ้านจะมีชานขนาดเล็กซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเรือนประเภทนี้ โดยชานนี้จะเป็นที่ที่ใช้ประกอบกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งพักผ่อน ทำปลา สานเสื่อกระจูด ฯลฯ เป็นลักษณะเด่นของเรือนไม้ในประเทศไทยที่มีชานไว้ประกอบกิจกรรมต่างๆ ชานหน้าบ้านจะมีการลดระดับจากพื้นเรือนประมาณ 10 เซนติเมตร พื้นเป็นไม้กระดานปูเว้นร่องเล็กน้อยเพื่อการระบายน้ำจากการทำปลา และจะมีปีกชายคาที่ยื่นต่อจากหลังคาจั่วมาคลุมชานหน้าบ้านเพื่อกันแดดกันฝน ในส่วนของห้องครัว ห้องน้ำจะอยู่บริเวณหลังบ้านหรือข้างบ้านขึ้นอยู่กับพื้นที่และการใช้งาน (แผนที่ 6.8)

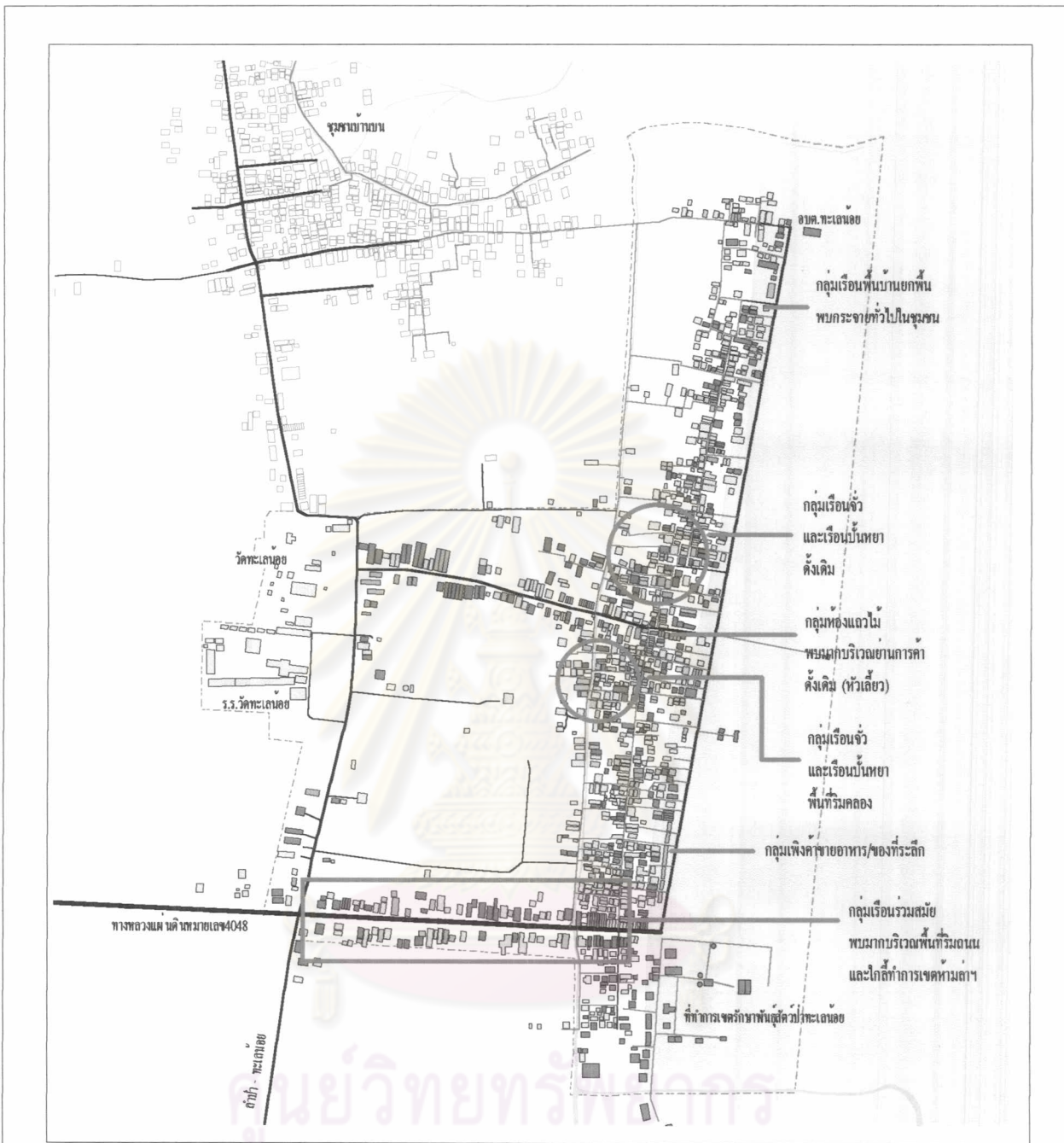

ภาพที่ 6.5 เรือนจั่วดั้งเดิม

ภาพที่ 6.6 เรือนจั่วดั้งเดิมที่มีการเปลี่ยนวัสดุ มุงหลังคาจากกระเบื้องดินเผาเป็นสังกะสี

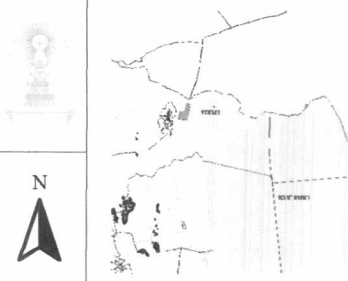
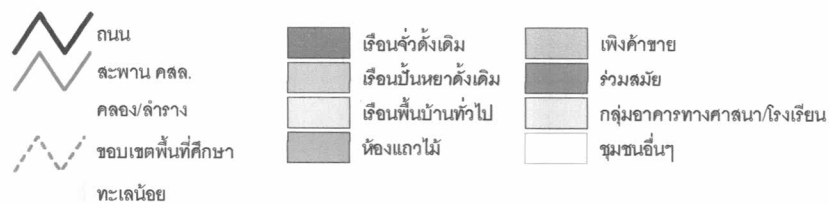
- เรือนปั้นหยาดั้งเดิม เรือนประเภทนี้จะมีลักษณะผนัง วัสดุ และรูปแบบการก่อสร้างเหมือนกับเรือนจั่วดั้งเดิมทุกประการยกเว้นรูปทรงของหลังคาจะเป็นหลังคาปั้นหยามุงกระเบื้องดินเผาและเช่นเดียวกันในเรือนบางหลังได้มีการเปลี่ยนวัสดุมุงหลังคาเป็นกระเบื้องลอน หรือสังกะสี

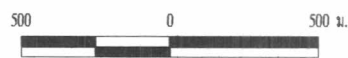
การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 6.8 กลุ่มอาคารประเภทต่างๆของชุมชนทะเลน้อย พ.ศ.2546

สัญลักษณ์ :

ที่มา : จากการศึกษา , 2546.

ภาพที่ 6.7 เรือนปั้นหยาดั้งเดิม

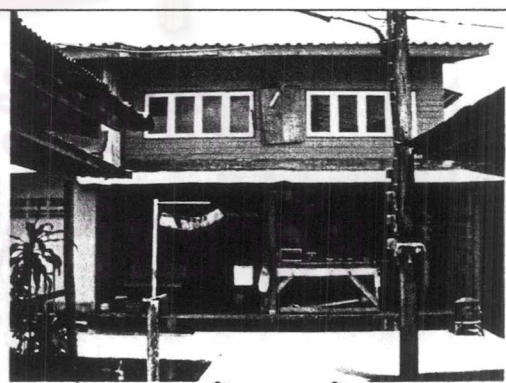

ภาพที่ 6.8 ผังเรือนปั้นหยาดั้งเดิม

- เรือนพื้นบ้านทั่วไป รูปแบบอาคารมีหลายลักษณะ สร้างขึ้นเพื่อความสะดวกในการอยู่อาศัย จะเป็นเรือนพักอาศัยในยุคหลังจากรูปแบบเรือนปั้นหยาหรือเรือนจั่วดั้งเดิม โดยทั่วไปมีผังพื้นที่เรียบง่าย อาจมีชั้นเดียวหรือสองชั้น หลังคาทรงจั่วหรือเพิงหมาแหงน มุงด้วยสังกะสี หรือกระเบื้องลอน พื้นบ้านเป็นไม้กระดานวางบนตง ฝาไม้กระดานตีซ้อนเกร็ดตามแนวนอนบางส่วนเป็นฝาสังกะสี หน้าต่างเป็นแบบบานกระทุ้งไม้ หรือสังกะสี หลายหลังมีลักษณะเป็นบ้านครึ่งตึกครึ่งไม้ที่ส่วนชั้นล่างของบ้านจะมีการใช้โครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กฝานั่ง อาจเป็นฝาคอนกรีตฉาบปูน หรือฝาไม้กระดาน บ้านที่มีลักษณะครึ่งตึกครึ่งไม้มักจะพัฒนามาจากบ้านได้ทุนสูงแล้วจึงทำการต่อเติมส่วนของได้ทุนเพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้

ภาพที่ 6.9 เรือนพื้นบ้านยกพื้น

ภาพที่ 6.10 เรือนพื้นบ้าน 2 ชั้น

- **ห้องแถวไม้** เนื่องจากในพื้นที่ชุมชนบริเวณหัวเลี้ยวซึ่งเป็นท่าเรือและย่านการค้าดั้งเดิมมีลักษณะการใช้อาคารในเชิงการค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน ห้องแถวไม้จึงเป็นรูปแบบอาคารที่มีความเหมาะสมในการค้าขายในยุคที่ชุมชนทะเลน้อยมีความเจริญในด้านการเป็นศูนย์กลางการรับส่งสินค้าแห่งหนึ่งในลุ่มทะเลสาบสงขลา โดยจะมีลักษณะเป็นเรือนไม้ผนังร่วมกันจำนวนห้องขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าของหรือขนาดที่ดินมีทั้ง 1 และ 2 ชั้น โดยที่ชั้นล่างด้านหน้าบ้านจะเปิดโล่งเพื่อประโยชน์ในการค้าขาย ส่วนมากจะใช้ประตูเหล็กยึด หน้าต่างจะเป็นบานเปิดไม้ธรรมดา ผนังเป็นโครงคร่าวไม้บุไม้ฝากระดาน หลังคาจะมีทั้งจั่วและเพิงหมาแหงน บางหลังมีการดัดแปลงชั้นล่างเป็นพื้นและผนังคอนกรีตเสริมเหล็กในลักษณะห้องแถวครึ่งตึกครึ่งไม้

-- **ตึกแถว** ตึกแถวจะเป็นอาคารทางการค้าในยุคหลังของห้องแถวไม้ในยุคที่การก่อสร้างอาคารคอนกรีตเสริมเหล็กเข้ามามีบทบาทในพื้นที่เนื่องจากมีความคงทนถาวรกว่า แต่มีการใช้สอยที่ไม่แตกต่างกัน มีความสูง 2 ชั้น อาคารจะมีพื้นและผนังเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหมด ประตูชั้นล่างด้านหน้าจะเป็นประตูเหล็กยึด หรือเหล็กม้วน หน้าต่างจะเป็นกรอบไม้ลูกฟักกระจก หรือบานเกร็ดกระจกมีช่องแสง หลังคามีทั้งแบบหลังคาทรงจั่ว เพิงหมาแหงน หรือหลังคาคอนกรีตเรียบ

- **อาคารร่วมสมัย** เป็นอาคารที่มีรูปทรง ขนาดสัดส่วนแตกต่าง กันออกไปตามความต้องการของเจ้าของบ้านหรือรสนิยมและลักษณะการใช้งาน ซึ่งส่วนมากจะเป็นอาคารสมัยใหม่แต่บางหลังยังแฝงลักษณะความเป็นพื้นบ้าน มีทั้งรูปทรงแบบชั้นเดียว หรือ 2 ชั้น โดยมีโครงสร้างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามนิยมมุงกระเบื้องลอน ซีแพคโมเนีย ฝาผนัง

ก่ออิฐฉาบปูน หน้าต่างประตูมีทั้งแบบที่เป็นบานไม้เต็มแผ่น บานเกร็ดกระจกและแบบลูกฟัก กระจก มีช่องแสงอยู่เหนือหน้าต่างและประตู

ภาพที่ 6.13 อาคารร่วมสมัยที่มี
ลักษณะผสมกับเรือนพื้นบ้าน

ภาพที่ 6.14 อาคารร่วมสมัย

- เฝิงค้าขาย เฝิงค้าขายมีลักษณะเป็นร้านค้าที่ไม่ถาวร

ลักษณะของเฝิงค้าขายจะโดยทั่วไปในชุมชนไม่มีผนังแต่อย่างไร จะมีเพียงพื้นที่ส่วนใหญ่จะมีการ เพคองกรีตเสริมเหล็กแล้ว และจะมีเสาไม้ไว้รับน้ำหนักของโครงสร้างหลังคาที่เป็นไม้เช่นกัน รูปทรงหลังคาจะเป็นจั่วมุงด้วยกระเบื้องลอนหรือสังกะสี

ภาพที่ 6.15 เฝิงค้าขายแบบมีผนัง

ภาพที่ 6.16 เฝิงค้าขายแบบ คสล

6.2.2.3 วัดทะเลน้อย ตั้งอยู่ หมู่ 2 บ้านทะเลน้อย ต.ทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง ห่างจากชายฝั่งทะเลน้อยด้านทิศตะวันตกประมาณ 500 เมตร และอยู่ห่างจากถนนควนขนุน "ทะเลน้อย" (ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048) ประมาณ 480 เมตร

วัดทะเลน้อยเดิมชื่อ "วัดแจ้ง" ชาวบ้านบริเวณนั้นเรียกว่า วัดหัวถนน เนื่องจากเป็นวัดที่ตั้งอยู่บริเวณทางแยกของถนน 2 สายท่ามกลางชุมชน (ทางทิศเหนือ คือ ถนนสาย

บ้านบน และทางทิศใต้ ถนนไปจุดแม่น้ำปากประ) ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดทะเลน้อยตามชื่อชุมชนดังเช่นปัจจุบัน เดิมชุมชนทะเลน้อยตั้งอยู่ติดกับพื้นที่วัดต่อมาชาวบ้านได้ย้ายบ้านเรือนของตนไปปลูกสร้างอยู่บนที่ดินงอกริมทะเล ทำให้วัดอยู่ห่างจากหมู่บ้านไปประมาณ 500 เมตร¹ โดยสันนิษฐานตามโบราณวัตถุที่มีอยู่ในวัด เช่น อุโบสถ พัทธสีมา ได้ความว่าวัดได้สร้างมานานหลายร้อยปีแล้ว กรมการศาสนา² รายงานว่า ได้สร้างขึ้นนับตั้งแต่ พ.ศ.2154 โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา นับตั้งแต่ พ.ศ.2208 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 13 เมตร ยาว 18 เมตรได้ผูกพัทธสีมาประมาณ พ.ศ.2215 สังกัดคณะมหานิกาย (แผนที่ 6.9)

วัดทะเลน้อย เป็นวัดที่มีความสำคัญกับชาวชุมชนทะเลน้อย ในการเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวชุมชนทะเลน้อยและชุมชนโดยรอบ อีกทั้งเป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ศาสนสถานที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมของชุมชน ทั้งที่อาคารที่สร้างใหม่และแบบดั้งเดิม อาคารเก่าที่ยังคงเหลืออยู่ได้แก่ อุโบสถหลังเก่า ศาลา และกุฏิซึ่งมีทั้งที่เป็นแบบเรือนจั่วทรงสูง และเรือนที่เป็นหลังคาปั้นหย่า

อุโบสถเก่า³ สร้างเมื่อ พ.ศ.2386 ผู้สร้างคือ “ขรัวมา” อุโบสถมีลักษณะเป็นแบบไทยโบราณ ตัวอุโบสถวัดจากรอบฐานบัวบนสุดกว้าง 6.70 เมตร ถ้าวัดจากผนังรอบนอกกว้าง 6.24 เมตร ยาว 9.28 เมตร ฐานบัวสูง 0.60 เมตร เครื่องบนเป็นไม้ หลังคาเป็นทรงจั่วสูงชัน 3 ชั้น พร้อมช่อฟ้าใบระกา ระเบียบพาไลมีเสาไม้ 20 ต้น (เสา 8 เหลี่ยม 16 ต้น เสา 4 เหลี่ยม 4 ต้น) ด้านหน้ามีเพิงยื่นออกมา อุโบสถหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีหน้าต่างข้างละ 3 บาน มีซุ้มยอดย่อส่วนแบบต่างๆ ไม่มีลวดลายเหนือหน้าต่าง มีประตูโบสถ์ด้านหน้าประตูเดียว กว้าง 1.09 เมตร เสาทำด้วยหินควอทซ์ขนาดย่อม ภายในอุโบสถมีพระประธานปูนปั้นแบบ 3 องค์อยู่บนฐานสูง ปางสมาธิ ครองผ้าเป็นริ้วหนา ชายสังฆาฏิใหญ่เป็นปลายตัด องค์กลางหน้าตัก 106 เซนติเมตร องค์ข้างทั้งสองข้างหน้าตักกว้าง 74 เซนติเมตร ได้ฐานด้านหน้ามีจารึกว่า “วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๔๖๒ พระเกลี้ยงเจ้าอธิการพร้อมด้วยอุบาสก อุบาสิกาได้ปฏิสังขรณ์พระประธานเมื่อ พ.ศ.๒๔๖๑”

¹ สุข ทองพลอย, ประวัติวัดทะเลน้อย (ม.ป.ท.: 2542), หน้า 3-4.

² กองพุทธศาสนสถาน กรมศาสนา, ประวัติวัดที่ราชอาณาจักร เล่ม 3 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2527), หน้า

³ ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, ประวัติศาสตร์อารยธรรมภาคใต้: แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่สำคัญในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก, 2545), หน้า 254.

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 6.9 ที่ตั้งสิ่งก่อสร้างภายในวัดและโรงเรียน

สัญลักษณ์ :

- 1 = ภูมิใหม่
- 2 = ภูมิเก่าทางบันนеча
- 3 = ภูมิเก่าร้อยปี
- 4 = ศาลาหลังวัด
- 5 = ศาลาที่ร้อยปี
- 6 = ศาลาพ่อตงจาก
- 7 = ภูมิเก่า(ขาว)-ภูมิใหม่(ซ้าย)
- 8 = สนามหน้าวัด
- 9 = ศาลาการเปรียญ
- 10 = อาคารเรียนหลังแรก

อุโบสถใหม่ สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2517 โดยพระอธิการมิตร เขมกโร เจ้าอาวาสเห็นว่าอุโบสถหลังเก่าชำรุดทรุดโทรมมากจึงได้ทำพิธีวางศิลาฤกษ์เพื่อสร้างอุโบสถใหม่และสร้างเสร็จในปี พ.ศ.2523 สมัยพระมหาเล็ก จนทกโร (พระครูปริยติยาภิวฒน์) และได้ทำการยกช่อฟ้าอุโบสถใน พ.ศ.2524

ภาพที่ 6.17 พระประธานในอุโบสถเก่า

ภาพที่ 6.18 อุโบสถวัดทะเลน้อย

ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารคอนกรีตขนาดใหญ่ 1 ชั้นหลังคาจั่ว ซึ่งเป็นอาคารที่สร้างขึ้นใหม่จากเดิมที่เป็นอาคารไม้ มีบันไดทั้ง 4 ทิศ ศาลาการเปรียญใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆของชุมชน เช่น พิธีรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์ พิธีวันสารทเดือนสิบ และพิธีทางศาสนาอื่นๆ

ศาลาบำเพ็ญกุศล สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ.2537 ตั้งอยู่ระหว่างอาคารเรียนของโรงเรียนวัดทะเลน้อย (ลอยประชาคาร) กับศาลาการเปรียญ มีลักษณะเป็นอาคารคอนกรีตขนาดใหญ่ 1 ชั้น หลังคาจั่ว เป็นศาลาที่ใช้ในการประกอบพิธีในงานศพ

ลานวัด ลานวัดทะเลน้อยที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมเอนกประสงค์มี 2 ส่วนคือ บริเวณสนามหน้าอุโบสถและบริเวณลานหน้าโรงครัว ใช้ในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การตั้งแผงขายสินค้าในงานเทศกาล การฉายหนังกลางแปลง การแสดงมโนราห์ หนังตะลุง การชิงเปรตในวันสารท

6.2.2.4 โรงเรียนวัดทะเลน้อย (ลอยประชาคาร)

โรงเรียนวัดทะเลน้อย (ลอยประชาคาร) ที่ตั้งติดกับวัดทะเลน้อย ในพื้นที่หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย การที่ตั้งโรงเรียนอยู่ติดกับวัดเนื่องจากโรงเรียนมีความเชื่อมโยงและมีความผูกพันกับวัดมาแต่อดีต โดยพื้นที่ตั้งโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นกรรมสิทธิ์ที่ดินของวัดทะเลน้อยได้เปิดเรียนเป็นทางการเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ.2474 โดยขุนวิจารณ์จรรยา กรรมการจังหวัดเป็นประธาน ในระยะแรกโรงเรียนเป็นสาขาของโรงเรียนพนางตุง (สินประชา) โดยให้ภิกษุ

นิยมเป็นผู้สอน สอนเฉพาะชั้นมูล(ก่อนประถมศึกษา) เท่านั้น และได้ใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นที่เรียน ต่อมา พ.ศ.2492 ได้ยกฐานะโรงเรียนเป็นเอกเทศ ไม่ต้องเป็นสาขาของโรงเรียนพนาสูง (สินประชา) และได้ชื่อว่า โรงเรียนพนาสูง 5 (วัดทะเลน้อย) และใน พ.ศ.2500 อาจารย์มิตร เข้มงกโร เจ้าอาวาสวัดทะเลน้อย นายสุข ทองพูลเอียด กำนันตำบลพนาสูง ร่วมกับนายทิม พัฒนโชติ ครูใหญ่และประชาชนร่วมกันหาเงินเพื่อสร้างอาคารเรียนหลังใหม่แต่อาคารก็ไม่สามารถสร้างแล้วเสร็จได้ จนกระทั่งพระมหาลอย อคตธมโม รองเจ้าคณะอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ซึ่งเดิมเป็นชาวทะเลน้อย ได้ให้ความอุปการะดำเนินการก่อสร้างโดยใช้เวลา 3 ปี จึงแล้วเสร็จ และเปิดใช้เป็นทางการเมื่อ 19 เมษายน พ.ศ.2503 โดยใช้ชื่ออาคารเรียนหลังแรกว่า อาคารเรียน ป.มาลากุล โรงเรียนวัดทะเลน้อย (ลอยประชาคาร) มีประวัติการขยายหลักสูตรดังนี้

พ.ศ.2474 - 2482 เปิดชั้นมูล

พ.ศ.2482 - 2498 เปิดชั้นมูล - ประถมศึกษาปีที่ 2

พ.ศ.2498 - 2512 เปิดชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

พ.ศ.2512 - 2520 ขยายหลักสูตรการสอนเป็นชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7

พ.ศ.2521 - 2543 เปิดชั้นก่อนประถมศึกษา - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

พ.ศ.2544 - ปัจจุบัน โรงเรียนวัดทะเลน้อยเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยเปิดการเรียนการสอนเป็น 3 ระดับ คือตั้งแต่ชั้นก่อนประถมศึกษาไปจนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3⁴

ปัจจุบัน (มกราคม 2547) โรงเรียนวัดทะเลน้อย (ลอยประชาคาร)มีนักเรียน 554 มีเนื้อที่ตั้งโรงเรียนทั้งหมด 19 ไร่ 2 งาน 97 ตารางวา เป็นเนื้อที่วัดทะเลน้อยเดิม 13 ไร่และเป็นเนื้อที่กรรมสิทธิ์ของโรงเรียน 6 ไร่ 2 งาน 43 ตารางวา มีห้องเรียนทั้งสิ้น 19 ห้องเรียน มีการปลูกสร้างอาคารโอบล้อมที่ว่างตรงกลาง อาคารทางด้านทิศเหนือเป็นอาคารเรียนคอนกรีต 1 ชั้น ทางด้านทิศใต้เป็นอาคารเรียนไม้ยกพื้น 1 ชั้น (อาคาร ป.มาลากุล) ส่วนทางด้านทิศตะวันตกเป็นอาคารเอนกประสงค์ บริเวณที่ว่างตรงกลางเป็นสนามวอลเลย์บอล โดยมีสนามฟุตบอลอยู่บริเวณด้านหน้าโรงเรียนทางด้านทิศตะวันออก ซึ่งอนุญาตให้บุคคลภายนอกสามารถเข้ามาทำกิจกรรมได้

6.2.2.5 ศาลพ่อดามาก ตั้งอยู่ในพื้นที่โรงเรียนวัดทะเลน้อย (ลอยประชาคาร) ทางด้านทิศใต้ของอาคารเรียน เป็นสิ่งศักดิ์ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ โดยมีการเล่าสืบต่อกันมาว่าเดิมพื้นที่บริเวณที่ตั้งศาลพ่อดามากก่อนที่จะมีการสร้างเมรุเป็นพื้นที่ป่าช้าเก่าของวัดทะเลน้อย ในขณะนั้นการเผาศพต้องเผาบนเชิงตะกอนโดยที่พ่อดามากเป็นคนที่เผาเป็นคนแรก

⁴ ถวิล ทองนวล, ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทะเลน้อย (ลอยประชาคาร), สัมภาษณ์, 22 มกราคม พ.ศ.2547.

ชาวบ้านจึงถือว่าเป็นเจ้าป่าช้า ในการเผาศพทุกครั้งจึงต้องทำพิธีบอกกล่าวแก่พ่อตามากเพื่อเป็นการขออนุญาตและเป็นการฝากฝังวิญญาณให้อยู่อย่างสงบสุข ในปัจจุบันเมื่อมีการสร้างเมรุ จึงไม่มีการเผาศพบนเชิงตะกอนแต่ชาวบ้านก็ยังคงทำพิธีขออนุญาตพ่อตามากก่อนเผาศพเหมือนเช่นเดิมและนอกจากจะเชื่อถือกันว่าพ่อตามากเป็นเจ้าป่าช้าแล้ว ชาวชุมชนทะเลน้อยยังเชื่อกันว่าถ้าใครต้องการสิ่งใดแล้วมาบนบานต่อพ่อตามากจะได้สมความปรารถนาจึงถือได้ว่าศาลพ่อตามากเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพนับถือและยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวชุมชนทะเลน้อย

6.2.2.6 ศูนย์กลางการค้าและตลาดนัด กิจกรรมการค้าของชุมชน

ทะเลน้อยเริ่มเกิดขึ้นอย่างเด่นชัดในยุคไปมาค้าขายใช้เรือแม่ล ระยะเวลาที่ 2 (สงครามโลกครั้งที่ 2 – พัฒนาการคมนาคมทางบก พ.ศ.2516) ซึ่งเป็นผลมาจากการค้าทางเรือบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลามีความเจริญทำให้พื้นที่ชุมชนทะเลน้อยซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของทะเลสาบสงขลา กลายเป็นจุดศูนย์กลางในการรับส่งสินค้า โดยชุมชนทะเลน้อยมีศูนย์กลางการค้าที่เปลี่ยนแปลงมาจากอดีตดังนี้ (แผนที่ 6.10)

ศูนย์กลางการค้าหัวเลี้ยวและตลาดนัดหน้าวัดทะเลน้อย เป็นย่านการค้าดั้งเดิมของชุมชนทะเลน้อยตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนบริเวณพื้นที่ถนนแบ่งตำบลนางตุง-ทะเลน้อย ซึ่งเดิมถนนสายนี้เป็นคลองซึ่งเป็นแนวเดียวกับคลองนางเเรียน เป็นศูนย์กลางการค้าหัวเลี้ยวเกิดขึ้นพร้อมกับความเจริญทางด้านการค้าในยุคไปมาค้าขายใช้เรือแม่ล ระยะเวลาที่ 2 เนื่องจากพื้นที่บริเวณริมทะเลน้อยเป็นพื้นที่จอดเรือรับส่งสินค้าและผู้โดยสารตั้งแต่อดีต โดยพื้นที่บริเวณหัวเลี้ยวเป็นจุดศูนย์กลางทำให้มีการขายสินค้าเกิดขึ้นทั้งสินค้าอุปโภค-บริโภค ของสด-ของแห้ง มีการซื้อขายกันทุกวันตั้งแต่ช่วงเช้าถึงช่วงเย็น ศูนย์กลางการค้าหัวเลี้ยวมีความเจริญพร้อมๆกับการเกิดขึ้นของตลาดนัดหน้าวัดทะเลน้อย ซึ่งเป็นตลาดนัดที่สร้างบนพื้นที่ของวัดทะเลน้อยใน พ.ศ.2483 โดยกำนันสุข ทองพุดเอียด กำนันตำบลนางตุง⁵ และชาวบ้านร่วมมือกันถมพื้นที่วัดเป็นตลาดทำเป็นร้านค้าแบบชั่วคราว ต่อมาใน พ.ศ.2484 ได้สร้างเป็นอาคารที่มีลักษณะถาวรใช้เป็นที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าของคนในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียงในอดีต มีการซื้อขายกันวันเว้นวันเฉพาะวันที่ไม่ตรงกับวันนัดของตลาดปากคลองซึ่งอยู่ห่างกันประมาณ 6 กิโลเมตรและตรงกับตลาดนัดควนขนุนซึ่งอยู่ห่างไปประมาณ 15 กิโลเมตรเพราะพ่อค้าแม่ค้าที่มาขายสินค้าทั้งชาวทะเลน้อยและชาวปากคลองจะได้มาขายสินค้าหมุนเวียนสลับเปลี่ยนกัน โดยในอดีตมีการซื้อขายกันเฉพาะช่วงเช้าและตลาดจะวายช่วงเวลาประมาณ 9.00 – 10.00 น. หลังจากตลาดวายแล้วพ่อค้าแม่ค้าที่ขายของยังไม่หมดก็จะไปตั้งแผงขายสินค้าอยู่บริเวณหัวเลี้ยวต่อจนกระทั่งขายหมดจึงทำให้การ

⁵ สุข ทองพุดเอียด, ประวัติวัดทะเลน้อย (ม.ป.ท.: 2542), หน้า 16.

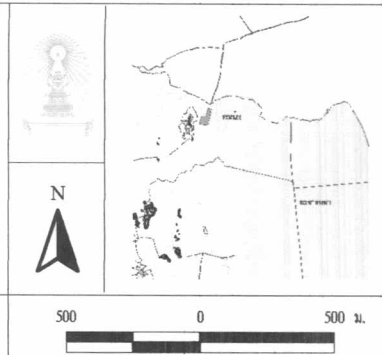

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 6.10 ศูนย์กลางการค้าในชุมชนทะเลน้อย

สัญลักษณ์ :

	ถนน		ศูนย์กลางการค้าหัวเลี้ยว
	สะพาน ศสส.		ศูนย์กลางการค้าหัวลาน
	ขอบเขตพื้นที่ศึกษา		ตลาดนัดวันเสาร์
	คลอง/ลำราง		ตลาดนัดวันพุธ
	ทะเลน้อย		

ที่มา : จากการสำรวจ , 2546..

ค้าบริเวณหัวเลี้ยวมีคนมาซื้อขายกันอย่างคับคั่ง ซึ่งวันนัดยังถือเป็นวันที่มีการชุมนุม พบปะกันของผู้คนอีกด้วย

ปัจจุบันศูนย์กลางการค้าหัวเลี้ยวและตลาดนัดหน้าวัดทะเลน้อยขบเซาลงกว่าในอดีต โดยตลาดนัดหน้าวัดทะเลน้อยมีวันนัดเฉพาะวันพุธ สัปดาห์ละ 1 ครั้ง และศูนย์กลางการค้าหัวเลี้ยวยังคงมีการซื้อขายสินค้าเช่นเดิมแต่ลดจำนวนผู้ซื้อขายลงขอบเขตการให้บริการเพียงเฉพาะภายในชุมชนทะเลน้อยและชุมชนบ้านบนซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง เหตุผลข้อหนึ่งเนื่องจากการคมนาคมทางบกในการเดินทางไปยังพื้นที่ตัวอำเภอและพื้นที่จังหวัดสามารถเดินทางได้สะดวก การเดินทางไปซื้อของยังตลาดศูนย์กลางระดับใหญ่สามารถเลือกซื้อได้อย่างครบถ้วน จึงทำให้ศูนย์กลางการค้าหัวเลี้ยวขบเซาลง

ศูนย์กลางการค้าหัวลานและตลาดนัดริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 ศูนย์กลางการค้าหัวลานตั้งอยู่บริเวณพื้นที่สุดปลายของถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 แยกจากถนนเลียบริมทะเลน้อย จัดได้ว่าเป็นศูนย์กลางการค้าใหม่ของชุมชนแทนศูนย์กลางการค้าหัวเลี้ยว เกิดขึ้นเนื่องจากการพัฒนาพัฒนาทางด้านการพัฒนาคมนาคมทางบก มีการตัดถนนทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 มายังพื้นที่ชุมชน บวกกับการพัฒนาให้ทะเลน้อยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในระดับจังหวัด และพื้นที่บริเวณนี้ยังติดกับที่ทำกรเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยซึ่งเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ทำให้พื้นที่โดยรอบเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยกลายเป็นที่รองรับนักท่องเที่ยว จึงเกิดร้านค้าขายอาหาร สินค้าอุปโภค-บริโภค และสินค้าที่ระลึกเกิดขึ้นมากมาย สำหรับตลาดนัดริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 เป็นตลาดนัดที่เริ่มสร้างขึ้นใหม่ประมาณปี พ.ศ.2542 เริ่มจากเป็นตลาดเปิดท้ายขายของไม่กี่รายจนกระทั่งปัจจุบัน มีการซื้อขายสินค้ากันทุกวันเสาร์ในช่วงบ่าย-ค่ำ มีผู้ซื้อขายและสินค้าที่หลากหลายกว่าตลาดนัดหน้าวัดทะเลน้อย พ่อค้าแม่ค้าจากสถานที่ต่างๆมารวมตัวกันขายสินค้าให้กับคนชุมชนทะเลน้อย นักท่องเที่ยวและชุมชนใกล้เคียง

6.2.2.7 โรงมหรสพ โรงมหรสพในชุมชนทะเลน้อยตั้งอยู่บริเวณถนนแบ่งตำบลพนาสูง-ทะเลน้อย เป็นแหล่งศูนย์รวมความบันเทิงของชุมชน ในอดีตเป็นสถานที่ของเอกชนที่ใช้ในการแสดงมโนราห์ หนังตะลุง ลิเกและหนังกลางแปลง ระยะเวลาที่มีลักษณะเป็นรูปแบบชั่วคราวใช้วัสดุก่อสร้างที่มีในท้องถิ่น ภายในมีโรงหนังตะลุงซึ่งจะยกพื้นสูง มีจอสีขาว มีไฟส่องให้เห็นตัวหนัง ผู้ดูอยู่ข้างหน้าจอนั่งกับพื้น ส่วนโรงมโนราห์สร้างติดกับพื้นดินเพราะต้องการลานให้นักแสดงเคลื่อนไหวและพ้อนรำได้สะดวก ผู้ดูดูได้ 3 ด้าน อีกด้านหนึ่งกันฉากไว้สำหรับตัวผู้แสดง แต่งตัว เก็บของ และพักผ่อน ก่อนและหลังออกโรงแสดง ต่อมาเปลี่ยนเป็นอาคารครึ่งไม้ครึ่งคอนกรีต 1 ชั้นขนาดใหญ่มีการก่อสร้างแบบมั่นคงถาวร การใช้ประโยชน์เปลี่ยนจากเป็นโรง

มหรสพในการแสดงมโนราห์ หนังตะลุง ลิเกและหนังกลางแปลงเป็นในงานจัดเลี้ยงต่างๆ เช่น งานแต่งงาน งานปีใหม่ เป็นต้น ปัจจุบันโรงมหรสพได้ปิดฉากลงแล้ว

6.2.2.8 อาคารเพื่อการบริการอื่นๆ เป็นอาคารที่มีการก่อสร้างด้วยโครงสร้าง คอนกรีตเสริมเหล็กและวัสดุที่มีความทันสมัยขึ้น ใช้งานกับพื้นที่รองรับปริมาณคนมากขึ้น มีความคงทนแข็งแรง รูปทรงอาคารไม่ตายตัวขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้สอยของอาคาร รูปทรงหลังคาเป็นแบบไม่มีหลังคา แบบทรงจั่วมุงกระเบื้อง ประตู หน้าต่างมีทั้งบานเปิดไม้ กรอบไม้ ลูกฟักกระจก บานเกร็ดกระจก สำหรับอาคารเพื่อการบริการบางหลังมีลักษณะเป็นศาลาพักผ่อน เพื่อใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชน

6.2.3.9 ระบบการสัญจร (Circulation System) การวิเคราะห์ระบบสัญจรของชุมชนทะเลน้อยจากการศึกษาสภาพที่ทั่วไปในบทที่ 3 และการสำรวจชุมชนพบว่า พื้นที่ชุมชนทะเลน้อยปรากฏเครือข่ายของการเชื่อมโยงแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ระบบสัญจรทางบก และระบบสัญจรทางน้ำตามแนวคลองและทะเลสาบ

ก) ระบบการสัญจรทางบกแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ระบบถนน และระบบทางเดินเท้า รูปแบบการสัญจรทางบกภายในชุมชนทะเลน้อยมีลักษณะแกนหลักเป็นรูปแบบตามแนวยาว (Linear Pattern) ในแนวเหนือใต้ สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานกระจุกตัวเป็นแนวยาวเลียบริมทะเลน้อย ดังนี้ (แผนที่ 6.11)

- ระบบถนน ถนนในพื้นที่ชุมชนทะเลน้อยส่วนใหญ่เป็นถนนที่ใช้เชื่อมโยงภายในชุมชน ยกเว้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 เป็นถนนที่ใช้เชื่อมโยงชุมชนกับพื้นที่ที่มีความสำคัญในระดับอำเภอ เมื่อพิจารณาจากความหนาแน่นในการใช้สอยในอดีตซึ่งเน้นการเดินทางและสัญจรโดยทางเรือเป็นหลักทำให้ระบบถนนภายในชุมชนไม่ได้พัฒนาไปในแนวทางเพื่อการสัญจรโดยรถยนต์ การสัญจรทางบกเริ่มเข้ามามีบทบาทกับชุมชนทะเลน้อยตั้งแต่มีการสร้างทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 มายังพื้นที่ชุมชนใน พ.ศ.2516 แต่การตัดถนนครั้งนี้ไม่ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับชุมชนทะเลน้อยอย่างชัดเจนเท่ากับการสร้างถนนเลียบริมทะเลน้อย ที่มีวัตถุประสงค์ในการสร้างเพื่อป้องกันการรุกล้ำพื้นที่ทะเลน้อย เพื่อความสะดวกในการ-

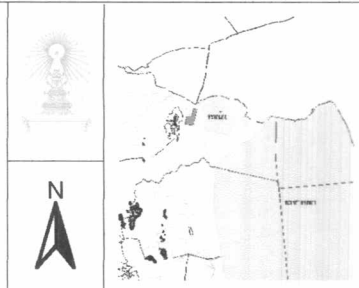

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

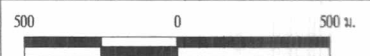
แผนที่ 6.11 ระบบถนนของชุมชนทะเลน้อย

สัญลักษณ์:

- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- แนวสะพาน ค.ส.ล.
- ถนนสายหลัก
- ถนนสายรอง/ถนนซอย
- ถนนลูกรัง

ที่มา : จากการสำรวจ, 2546.

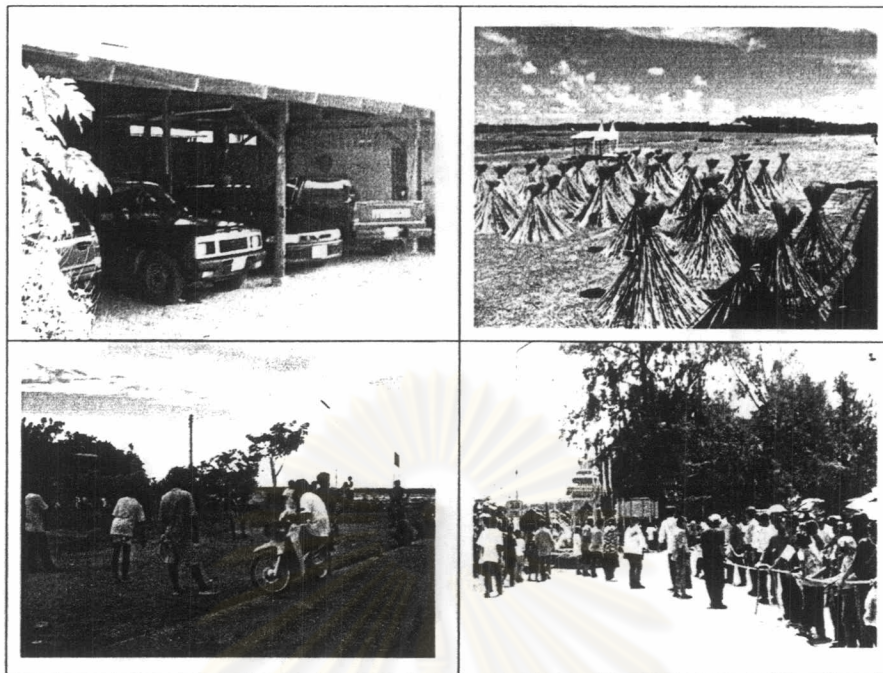
คมนาคม ป้องกันอัคคีภัยและกำจัดวัชพืชน้ำ ถนนสายนี้เป็นถนนที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆกับชุมชน ทั้งทำให้การสัญจรทางบกเข้าถึงพื้นที่ชุมชนด้านทิศเหนือ ผลจากการสร้างถนนเลียบริมทะเลน้อยพบว่า นอกจากจะทำให้การเข้าถึงพื้นที่ชุมชนโดยทางรถยนต์สะดวกขึ้นในปัจจุบันคนส่วนใหญ่เปลี่ยนมาเป็นการใช้รถยนต์ในการสัญจรแทนการสัญจรทางเรือที่มีอยู่เดิม ทำให้สถิติการซื้อรถยนต์ของคนในชุมชนทะเลน้อยเพิ่มขึ้นโดยเฉพาะผู้คนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมถนน ส่วนเจ้าของรถยนต์ที่ไม่ได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมถนนก็จะใช้พื้นที่ถนนเลียบริมทะเลน้อยเป็นพื้นที่จอดรถยนต์ นอกจากนี้ถนนเลียบริมทะเลน้อยถือได้ว่าเป็นพื้นที่ระหว่างชุมชนกับทะเลน้อยทำให้ความผูกพันของคนในชุมชนกับทะเลน้อยลดลง อีกทั้งยังทำให้มีการรुक้าพื้นที่เพิ่มมากขึ้นเนื่องจากไม่มีมาตรการป้องกันที่ชัดเจนโดยถนนเลียบริมทะเลน้อยถือได้ว่าเป็นแนวเขตชุมชนทางด้านตะวันออก ทำให้ผู้คนมีความเข้าใจในระยะแรกว่าสามารถสร้างอาคารบ้านเรือนได้ในพื้นที่ที่ไม่เกินแนวถนน จึงทำให้มีการรุก้าของอาคารบ้านเรือนจนเต็มพื้นที่

ปัจจุบันมีการใช้พื้นที่บริเวณถนนเลียบริมทะเลน้อยในการประกอบกิจกรรมที่หลากหลาย เนื่องจากมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ริมทะเลน้อยในพื้นที่หมู่ 2 ตำบลพนาางตุ้งซึ่งเป็นโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบลพนาางตุ้งในการถมพื้นที่ทางตะวันออกของถนนลงไปในพื้นที่น้อยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรองรับด้านการท่องเที่ยวและส่งเสริมการจัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น พร้อมทั้งจัดเป็นสถานที่จอดรถของนักท่องเที่ยว เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและขยายไหล่ทางของถนนให้มีความกว้างมากขึ้น

ตารางที่ 6.1 ผลดี-ผลเสียของการสร้างถนนเลียบริมทะเลน้อย

ผลดี	ผลเสีย
<ol style="list-style-type: none"> 1. มีความสะดวกในการสัญจรทางบก ทั้งแก่คนในชุมชนและนักท่องเที่ยว 2. มีความสะดวกในการป้องกันอัคคีภัย และกำจัดวัชพืชน้ำ 3. ป้องกันการรุก้าพื้นที่สาธารณะ – ประโยชน์ ถ้ามีมาตรการควบคุมและการจัดการกับบ้านเรือนที่บุกรุกอย่างชัดเจน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับทะเลน้อย และการสัญจรทางน้ำลดความสำคัญลง 2. บ้านเรือนที่สร้างใหม่ตามแนวถนนสร้างบดบังพื้นที่ชุมชนเดิมที่มีเอกลักษณ์ทั้งด้านวิถีชีวิต การประกอบอาชีพและสถาปัตยกรรมในการเป็นเรือนประมงพื้นถิ่น 3. มีการรุก้าพื้นที่สาธารณะประโยชน์มากขึ้น เนื่องจากไม่มีมาตรการควบคุม

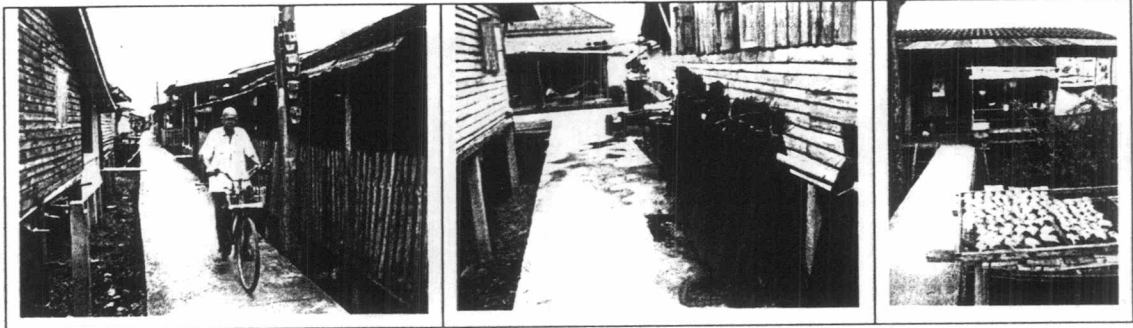
ที่มา : จากการศึกษา

ภาพที่ 6.22 ประชาชนใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์ริมถนนเลียบทะเลน้อย
ในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้ง จอดรถยนต์ ตากกระจุด สนามฟุตบอล ชักพระ
ในงานประเพณี ฯลฯ

- ระบบทางเดินเท้า ภายในชุมชนทะเลน้อยมีสะพาน
ค.ส.ล.ขนาดเล็กเป็นโครงข่ายความเชื่อมโยงภายในชุมชนซึ่งมีความหนาแน่นของการทำกิจกรรมที่
หลากหลาย การมีแนวสะพานขนาดเล็กเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนมีการสร้างปฏิสัมพันธ์
ทางสังคมระหว่างกัน ในระดับย่อยเป็นความผูกพันซึ่งเป็นจุดแข็งอย่างหนึ่งของชุมชน

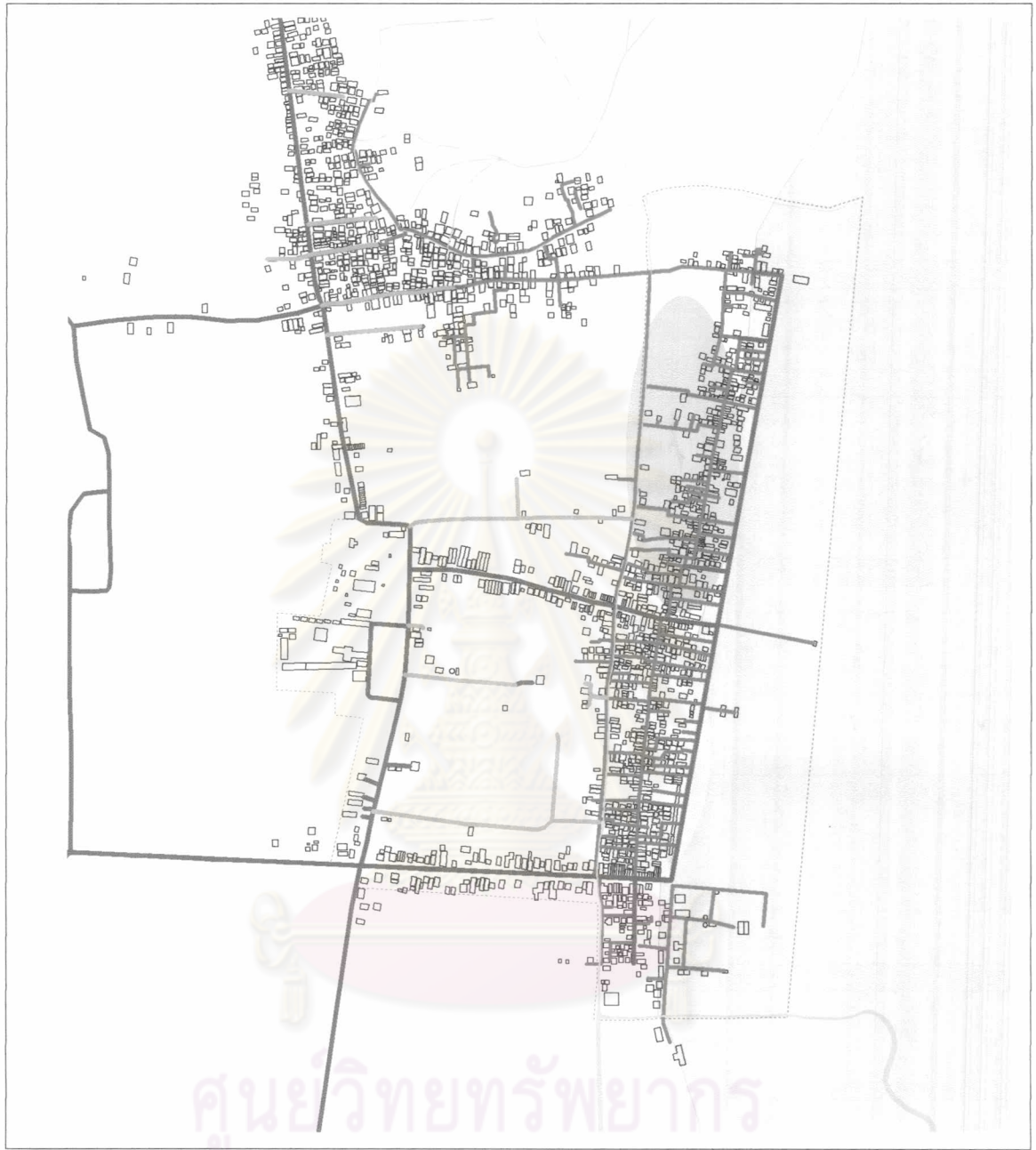
โครงข่ายความเชื่อมโยงของแนวสะพานย่อยไม่เป็นระบบ จะเป็นทางไปตาม
ช่องว่างระหว่างอาคาร แนวสะพานย่อยตัดผ่านแนวสะพานหลักหลายสาย พื้นที่ที่บ้านเรือน
กระจุกตัวหนาแน่นจะไม่มีระยะห่างระหว่างแนวสะพาน ค.ส.ล.กับชานหน้าบ้าน แต่บริเวณพื้นที่
ริมคลองทะเลน้อยจะมีระยะห่างระหว่างชานกับสะพาน ค.ส.ล. เท่ากับความกว้างของคลอง
นอกจากใช้สะพานเป็นทางสัญจรแล้วยังมีการใช้พื้นที่บนสะพานในการทำกิจกรรมอื่น ๆ เช่น
ตากกระจุด ตากปลา เด็กวิ่งเล่น เป็นต้น

ภาพที่ 6.23 การใช้พื้นที่บนสะพาน ค.ส.ล. ในการทำกิจกรรมของคนในชุมชน

เมื่อพิจารณาความต่อเนื่องของสะพาน (แผนที่ 6.12) พบว่า พื้นที่ตำบลพนางตุง มีความต่อเนื่องมากกว่าพื้นที่ตำบลทะเลน้อยจึงทำให้มีความชัดเจนของทิศทางที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางมากกว่าในตำบลทะเลน้อย การเปลี่ยนแปลงสะพานเชื่อมโยงภายในชุมชนจากสะพานไม้เป็นสะพาน ค.ส.ล. ทำให้การสัญจรมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น การเข้าถึงชุมชนสามารถเข้าถึงได้รวดเร็วและหลายวิธีขึ้นทั้งการเดินเท้า การเข้าถึงโดยใช้รถจักรยานและรถจักรยานยนต์ แต่ในขณะเดียวกันการที่คนในชุมชนทะเลน้อยใช้รถจักรยานยนต์ในการสัญจรมากขึ้นยังทำให้ความปลอดภัยมีน้อยลงเพราะสะพานแคบมีจุดตัดของแนวสะพานย่อยและสะพานหลักหลายจุด ในจุดที่มีบ้านเรือนหนาแน่นบริเวณทางแยกบ้านเรือนจะบดบังแนวสะพานจึงเกิดความไม่ปลอดภัยในการขับขี่ นอกจากนี้การมีสะพาน ค.ส.ล. ครอบคลุมทั้งชุมชนทำให้การสัญจรทางน้ำลดความสำคัญลง และเป็นอีกสาเหตุประการหนึ่งพื้นดินบริเวณชุมชนเกิดความสกปรก เนื่องจากเมื่อมีสะพานการทำการกิจกรรมบนพื้นดินหรือใต้ถุนบ้านมีน้อยลง บางครั้งมีการทิ้งขยะ น้ำเสียอมกระจุด และน้ำทิ้งจากอาคารบ้านเรือนลงใต้ถุน เมื่อใต้ถุนบ้านเป็นเพียงที่เก็บของและเลี้ยงสัตว์จึงสำคัญในการรักษาความสะอาดบริเวณบ้านก็น้อยลงด้วยจนทำให้เมื่อถึงฤดูฝนมีน้ำท่วมขังจึงทำให้ขยะสอยและส่งกลิ่นเหม็น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

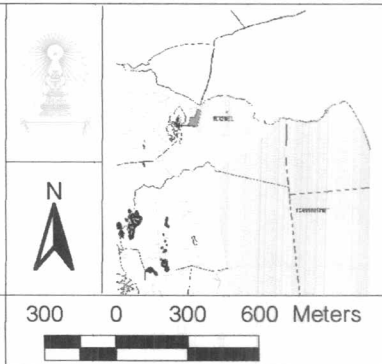

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 6.12 ระบบทางเท้าของชุมชนทะเลน้อย

สัญลักษณ์ :

- มีความต่อเนื่องของระบบทางเดินเท้าภายในพื้นที่
- ขาดความต่อเนื่องของระบบทางเดินเท้าภายในพื้นที่

ที่มา : การสำรวจ, 2546

ในการศึกษาวิเคราะห์รายละเอียด ความสัมพันธ์ระบบสัญญาณทางบก – หน้าที่ และผู้ใช้ที่เกิดขึ้นสามารถสรุปความสัมพันธ์ ได้ดังนี้

ตารางที่ 6. 2 วิเคราะห์ระบบสัญญาณทางบกของชุมชนทะเลน้อย

เส้นทาง	ขนาด (เมตร)	ลักษณะกิจกรรม						หน้าที่ใช้สอย	ผู้ใช้
		1	2	3	4	5	6		
ทางหลวงแผ่นดินฯ 4048	16	/	/	/	/	/	/	ทางสัญจรหลัก เชื่อมชุมชนกับ พื้นที่โดยรอบ	คนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่ นักท่องเที่ยว
ถนนเลียบริมทะเลน้อย	14	/	/	/	/	/	/	ทางสัญจรหลัก ของชุมชน	คนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่ นักท่องเที่ยว
ถนนแบ่งตำบลฯ	8	/	/	/	/		/	เชื่อมโยงวัด กับชุมชน	คนในพื้นที่
ถนนหน้าโรงเรียนฯ	12	/	/	/				เป็นทางสัญจร มายังวัด ร.ร. สถานที่ราชการ และชุมชนบ้านบน	คนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่
สะพาน ค.ส.ล.	1.5		/	/	/	/	/	เป็นทางสัญจรหลัก ภายในพื้นที่ชุมชน	คนในพื้นที่

- 1 เส้นทางสัญจรโดยรถยนต์
- 2 เส้นทางสัญจรโดยรถจักรยาน/จักรยานยนต์
- 3 เส้นทางสัญจรโดยการเดินเท้า
- 4 เส้นทางสัญจรที่มีการเกาะกลุ่มของร้านค้า
- 5 เส้นทางสัญจรที่ใช้จัดกิจกรรมประเพณี
- 6 เส้นทางที่ใช้ทำกิจกรรมอื่นๆ

ข) ระบบการสัญจรทางน้ำ หน้าที่หลักของการสัญจรทางน้ำในอดีตและปัจจุบันมีความแตกต่างกันกล่าวคือ ในอดีตหน้าที่หลักของการสัญจรทางน้ำมุ่งเน้นสำหรับทุกคนในพื้นที่และคนนอกพื้นที่ใช้สำหรับไปมาหาสู่ ค้าขาย ประมง กิจกรรมในประเพณีต่างๆ ซึ่งทะเลน้อยและลำคลองสายต่างๆถือเป็นเส้นทางการคมนาคมที่สำคัญมากกว่าระบบถนน แต่ในปัจจุบันหน้าที่ใช้สอยหลักของการสัญจรทางน้ำมุ่งเน้นคนในพื้นที่เฉพาะบางกลุ่มผู้ที่ต้องใช้เรือในการดำเนินชีวิต เช่น กลุ่มชาวประมง กลุ่มผู้ให้บริการเรื่อน้ำเที่ยว ในขณะที่เดียวกันการสัญจรทางน้ำมีบทบาทสำคัญในการท่องเที่ยวเพื่อใช้เป็นเส้นทางในการล่องเรือ ดูนกชมสภาพที่ธรรมชาติของนักท่องเที่ยว จึงมีความหนาแน่นของการใช้สอยมากเฉพาะในวันหยุดและงานเทศกาลประเพณีของชุมชน เส้นทางน้ำที่ใช้เป็นเส้นทางเดินเรือในปัจจุบัน ได้แก่ คลองทะเลน้อย คลองตะเคร็ง คลองยวน คลองบ้านบน คลองนางเรียบ และคลองบ้านกลาง

ภาพที่ 6.24 แนวคลองสายต่างๆ

ตารางที่ 6.3 วิเคราะห์ระบบสัญญาณทางน้ำของชุมชนทะเลน้อย

เส้นทาง	ลักษณะกิจกรรม				ผู้ใช้
	1	2	3	4	
ทะเลน้อย	/	/	/	/	คนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่ นักท่องเที่ยว
คลองทะเลน้อย	/				คนในพื้นที่
คลองตะเคิง	/	/	/		คนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่ นักท่องเที่ยว
คลองยวน	/	/	/		คนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่ นักท่องเที่ยว
คลองบ้านบน	/				คนในพื้นที่
คลองนางเรียม	/	/	/		คนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่ นักท่องเที่ยว
คลองบ้านกลาง	/	/	/		คนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่ นักท่องเที่ยว

- 1 เพื่อการไปมาหาสู่
- 2 เพื่อการประมง
- 3 เพื่อการท่องเที่ยว
- 4 เพื่อกิจกรรมประเพณี

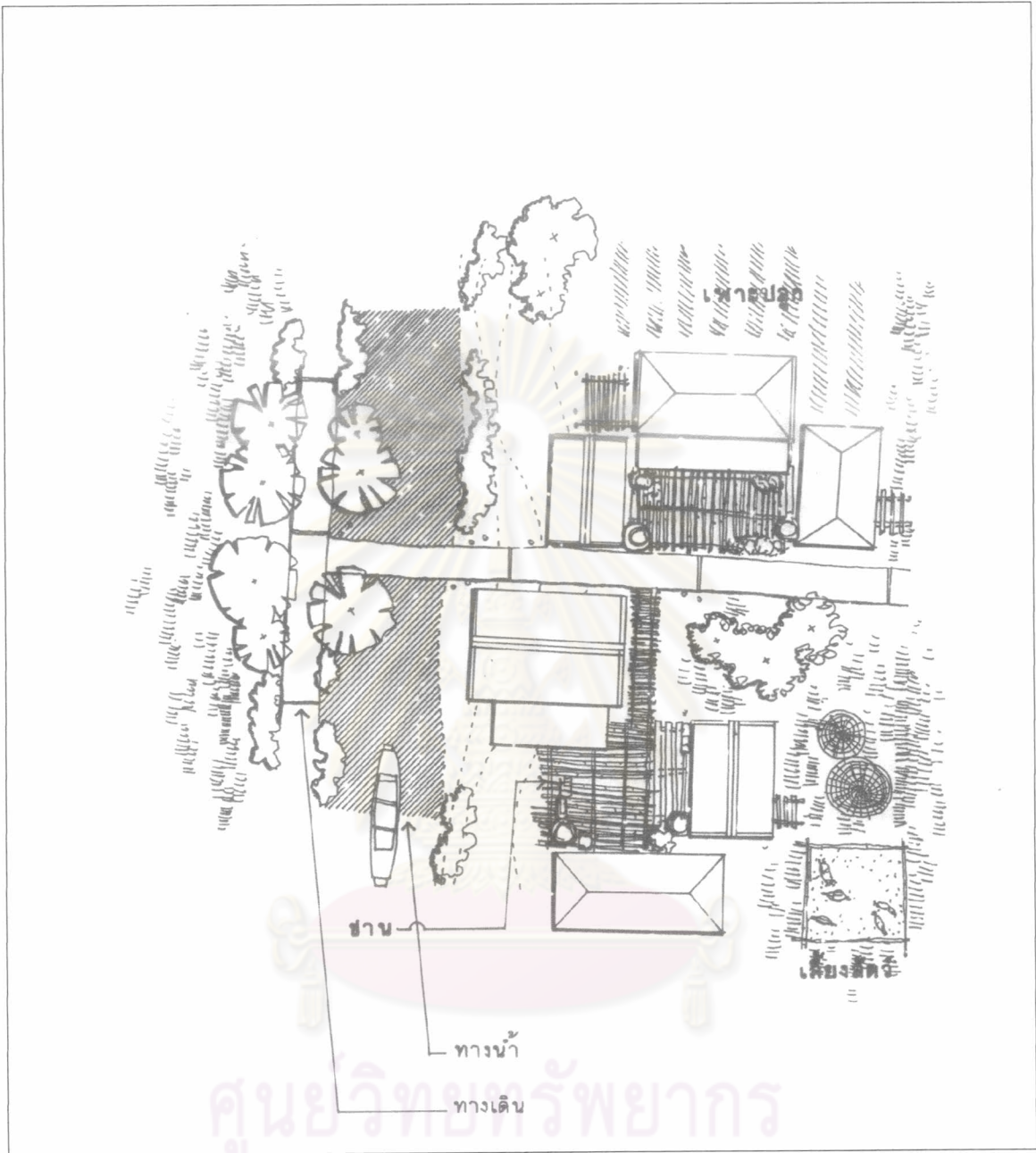
จากตารางที่พบว่า การสัญจรทางน้ำในพื้นที่ตำบลทะเลน้อยในปัจจุบัน โดยเฉพาะพื้นที่ทะเลน้อยมีกลุ่มผู้ใช้และลักษณะกิจกรรมในการใช้มากที่สุด โดยมีวัตถุประสงค์ในการสัญจรทางน้ำ แบ่งเป็น 4 ลักษณะ คือ เพื่อการไปมาหาสู่ เพื่อการประมง เพื่อการท่องเที่ยว และเพื่อกิจกรรมประเพณี โดยกลุ่มผู้ใช้ส่วนใหญ่จะมีทั้งนักท่องเที่ยว คนในพื้นที่ คนนอกพื้นที่ที่เดินทางมายังชุมชนทะเลน้อย สำหรับคลองทะเลน้อยถ้าพิจารณาเฉพาะลักษณะของกิจกรรมและกลุ่มผู้ใช้พบว่า ไม่หลากหลายและกลุ่มผู้ใช้ส่วนใหญ่เป็นการใช้เฉพาะคนในชุมชน แต่ถ้าพิจารณาความถี่ในการใช้เส้นทางสัญจรเฉพาะคนในชุมชนยังคงมีความถี่คึกคักในการใช้สอยมากกว่าเส้นทางอื่นเพราะเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำเส้นทางเดียวที่สามารถเข้าถึงพื้นที่ชุมชนได้ ส่วนคลองตะเคริงเป็นคลองที่เชื่อมทะเลน้อยกับพื้นที่ชุ่มน้ำทางด้านเหนือของทะเลน้อย เป็นคลองที่มีลักษณะกิจกรรมและกลุ่มผู้ใช้ที่หลากหลายเช่นเดียวกับคลองยวน คลองนางเรียม และคลองบ้านกลาง ซึ่งเป็นคลองที่เชื่อมต่อกับทะเลสาบสงขลา คือเป็นช่องทางไหลเวียนของน้ำเพียง 3 ช่องทางที่น้ำสามารถผ่านเข้าออกได้ กิจกรรมที่เกิดส่วนใหญ่เพื่อการไปมาหาสู่ การประมง และการท่องเที่ยวของคนทั้งในพื้นที่ นอกพื้นที่และนักท่องเที่ยวในขณะเดียวกันคลองบ้านบนเป็นคลองที่เชื่อมระหว่างชุมชนบ้านบนกับทะเลน้อย ผู้ใช้ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ชุมชนบ้านบนและชุมชนทะเลน้อยที่ใช้ในการไปมาหาสู่กัน

6.2.3.10 พื้นที่ว่าง ในปัจจุบันพื้นที่ว่างในการทำกิจกรรมของคนในชุมชนทะเลน้อยมีหลายรูปแบบ ถ้าพิจารณาลักษณะของพื้นที่ว่างยกเว้นพื้นที่ว่างเขตทางซึ่งเป็นทางสัญจรของชุมชนสามารถจำแนกเป็น 2 ลักษณะได้แก่ พื้นที่ว่างที่เกี่ยวข้องกับอาคาร และพื้นที่โล่งอิสระ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก) พื้นที่ว่างที่เกี่ยวข้องกับอาคาร (Building Entourage) แบ่งเป็นพื้นที่โล่งหน้าอาคาร (Building Forecourt) และพื้นที่โล่งรอบอาคาร (Building Perimeter)

- พื้นที่โล่งหน้าอาคาร (Building Forecourt) เป็นที่ว่างที่อยู่ระหว่างถนนหรือสะพาน คสล. กับอาคารบ้านเรือน มีรูปแบบที่แตกต่างกันตามลักษณะพื้นที่ การใช้อาคาร และกิจกรรมของคนในชุมชน แบ่งเป็น (แผนที่ 6.13)

ชานหน้าบ้าน ชานเรือนเป็นส่วนต่อขยายของเรือนแต่ละหลังอยู่บริเวณด้านหน้าเรือนหรือด้านสกัด มีบันไดเทียบชานเรือนด้านหน้า บ้านในชุมชนทะเลน้อยมีชานเรือนขนาดเล็กซึ่งไม่เหมือนกับบ้านไทยภาคกลาง โดยชานเรือนด้านหน้าจะลดระดับต่ำกว่าพื้นเรือนเล็กน้อยโดยอยู่ระดับเดียวกับสะพาน คสล. มีทั้งแบบหลังคาเปิดโล่งและมีชายคายื่นต่อจากหลังคาห้องมาคลุม ชานหน้าบ้านจัดเป็นที่ว่างหน้าอาคารประเภทหนึ่งเนื่องจากพื้นที่ชุมชนทะเลน้อยอยู่บนที่ลุ่ม ลักษณะอาคารบ้านเรือนโดยทั่วไปเป็นเรือนไม้ยกพื้นสูงเพื่อหนีน้ำในฤดูฝน ซึ่งมี

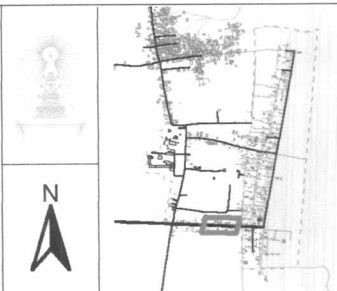

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 6.13 ที่โล่งหน้าอาคาร

สัญลักษณ์:

- เือนจำดั้งเดิม
- เือนบ้านยา
- เือนพื้นบ้านทั่วไป
- เือนแถวไม้
- เือนร่วมสมัย/ตึกแถว

ที่มา : จากกาวิเคราะห์

น้ำท่วมซึ่งอยู่เป็นเวลานานประมาณ 4-6 เดือน และในปัจจุบันสภาพที่พื้นดินบริเวณใต้ถุนเรือนมีลักษณะเป็นโคลนทับถมกัน คนในชุมชนจึงต้องใช้ชานหน้าบ้านในการประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น สานเสื่อ พบปะพูดคุย เลี้ยงเด็ก ทำกับข้าว เป็นต้น

ที่ว่างระหว่างชานหน้าบ้านกับสะพาน คสล. พื้นที่ว่างรูปแบบนี้มีลักษณะเป็นพื้นดินซึ่งอยู่ระหว่างชานเรือนกับแนวสะพาน คสล. โดยจะมีสะพานไม้หรือสะพาน คสล. จากตัวบ้านเชื่อมกับแนวสะพาน คสล. ที่เป็นเส้นทางสัญจรหลักของชุมชน ที่ว่างลักษณะนี้จะพบบริเวณพื้นที่ริมคลอง เพราะเป็นพื้นที่ที่ยังไม่มีบ้านเรือนแออัด มีการขุดเป็นร่องน้ำขนาดเล็กเชื่อมต่อกับแนวคลองเพื่อให้เรือสามารถเข้ามาในชุมชนได้ นอกจากนี้ยังมีการใช้พื้นที่สำหรับตากปลาและปลูกพืชผักสวนครัว

ที่ว่างระหว่างอาคารกับแนวถนน ที่ว่างประเภทนี้จะพบบริเวณริมถนน เลียบริมทะเลน้อยและถนนหน้าโรงเรียน โดยบริเวณทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4048 พบที่ว่างประเภทนี้น้อยมาก เนื่องจากมีการสร้างอาคารชิดแนวถนน สำหรับพื้นที่ว่างหน้าอาคารกับแนวถนนนั้นมีการถมดินให้มีระดับเดียวกับถนน จะใช้ประโยชน์ในการใช้เป็นพื้นที่จอดรถของคนในชุมชนเนื่องจากไม่สามารถนำรถเข้าไปจอดในบริเวณบ้านของตนได้ นอกจากนี้ยังใช้พื้นที่ในการเป็นลานสำหรับตากกระจุยซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นและมีการปรับปรุงเป็นสนามกีฬาแบบง่ายๆภายในละแวกบ้าน (แผนที่ 6.14)

ข) **พื้นที่โล่งอิสระ** เป็นพื้นที่โล่งที่มีความอิสระไม่เกี่ยวเนื่องกับอาคาร แบ่งเป็น พื้นที่โล่งที่เป็นลานกิจกรรมกลางแจ้ง พื้นที่จอดรถนักท่องเที่ยว พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ ตลาด และพื้นที่ที่ไม่มีการพัฒนา (แผนที่ 6.15)

- **ลานกิจกรรมกลางแจ้ง** มีลักษณะเป็นลานเปิดโล่งไม่มีหลังคาปกคลุม ไม่มีองค์ประกอบในพื้นที่มากนักการใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่ใช้ในการกีฬาและการประกอบกิจกรรมประเพณีที่สำคัญของชุมชน ลานกิจกรรมกลางแจ้งได้แก่ลานวัดทะเลน้อย สนามฟุตบอลและสนามวอลเลย์บอลของโรงเรียนวัดทะเลน้อย ซึ่งใช้ในการประกอบพิธีทางศาสนา เช่น ประเพณีวันสารทเดือนสิบ ประเพณีรดน้ำดำหัว เป็นต้น

- **ที่จอดรถนักท่องเที่ยว** ได้แก่ พื้นที่ที่ อบต.พนาสูง ได้ปรับปรุงให้เป็นพื้นที่จอดรถเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ พื้นที่บริเวณริมทะเลน้อย พื้นที่ด้านหน้าและด้านหลังที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย สำหรับพื้นที่บริเวณริมทะเลน้อยนอกจากจะใช้เป็นพื้นที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวแล้วในงานประเพณีออกพรรษา ประเพณีชักพระ-แข่งเรือ และเทศกาลล่องเรือ-แลนง ยังมีการใช้พื้นที่บริเวณนี้ในการประกอบกิจกรรม

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

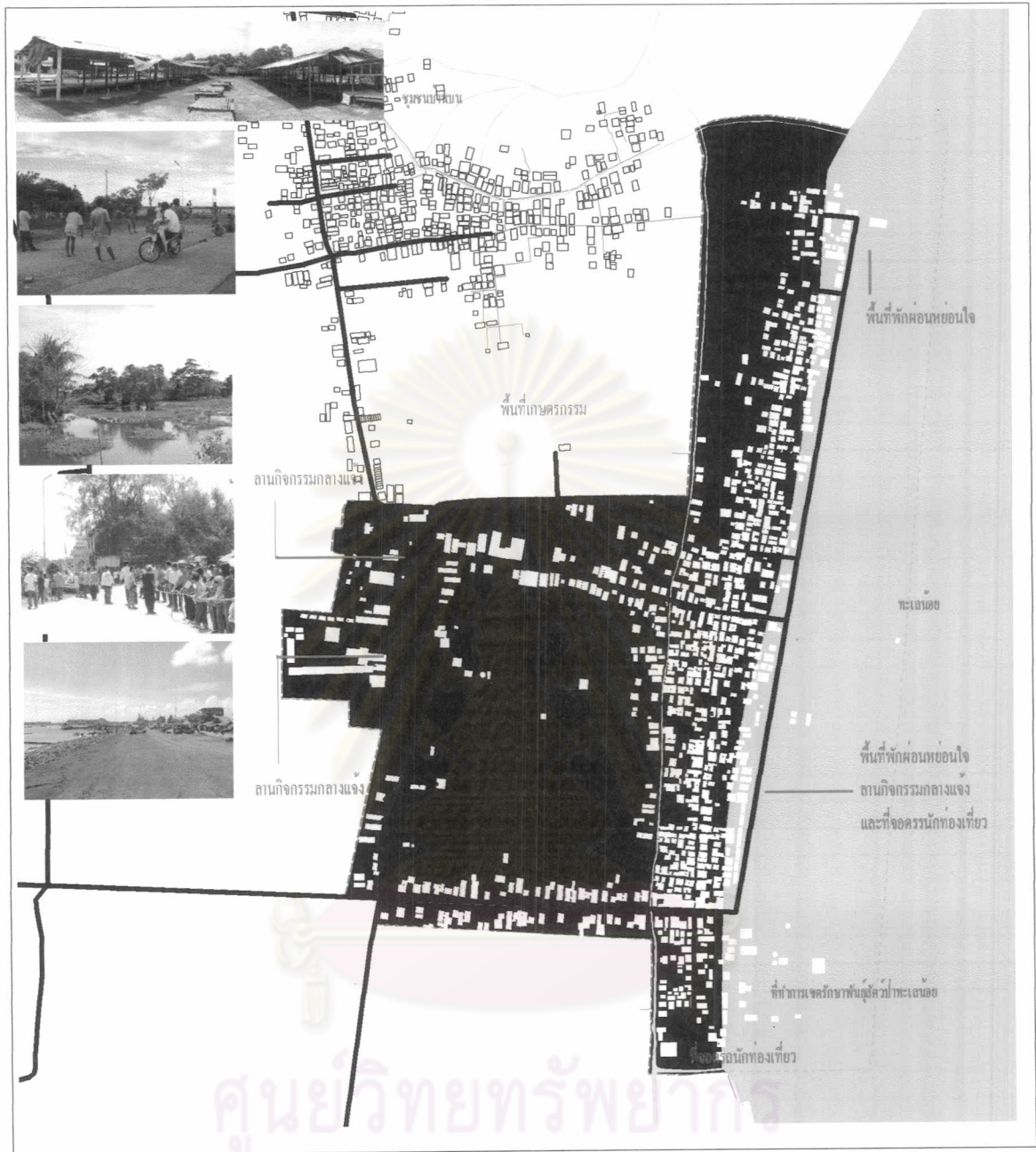
แผนที่ 6.14 ที่โล่งระหว่างอาคารกับแนวถนน

สัญลักษณ์:

- เรือนจั่วดั้งเดิม
- เรือนปั้นหยา
- เรือนพื้นบ้านทั่วไป
- เรือนแถวไม้
- เรือนร่วมสมัย/ตึกแถว

ที่มา : จากการวิเคราะห์

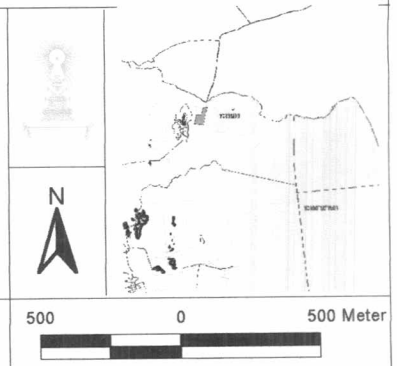

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 6.15 การใช้พื้นที่โล่งชุมชน

สัญลักษณ์ :

- สะพาน คสล.
- ถนน
- คลอง/ลำราง
- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- พื้นที่โล่ง
- ทะเลน้อย

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม พ.ศ.2546

- **พื้นที่เกษตรกรรม** เป็นพื้นที่โล่งที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับอาคาร โดยทั่วไปพบบริเวณริมคลองของพื้นที่หมู่ 1 และหมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย มีลักษณะพื้นที่เป็นนาบัวขนาดใหญ่ในฤดูแล้งใช้เป็นทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังใช้พื้นที่เป็นบ่อเลี้ยงปลา ปลูกข้าวโพด พืชผักสวนครัวซึ่งเป็นการปลูกเพื่อการค้า

- **พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ** ได้แก่ พื้นที่บริเวณตลอดริมทะเลน้อย โดยเฉพาะที่ทำการห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ซึ่งทำเป็นศาลาพักผ่อนเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวและคนในชุมชน

จากการวิเคราะห์เบื้องต้นจึงได้แบ่งสภาพพื้นที่ในการทำกิจกรรมข้างต้นได้แบ่งพื้นที่การทำกิจกรรมตามอาณาเขตการครอบครองพื้นที่ของมนุษย์ได้แบ่งพื้นที่ทำกิจกรรมเป็น 4 ประเภท ได้แก่ พื้นที่บริเวณบ้าน พื้นที่ละแวกบ้าน พื้นที่ภายในชุมชน และพื้นที่นอกชุมชน ดังนี้

1) **พื้นที่บริเวณบ้าน** การใช้พื้นที่บริเวณบ้านรวมถึงพื้นที่ในอาคารบ้านเรือน และพื้นที่นอกอาคารบ้านเรือน ภายในอาณาเขตบ้านของแต่ละบุคคล การทำกิจกรรมภายในพื้นที่บริเวณบ้านเรือน เช่น ทำงานบ้าน สานเสื่อ ทำปลา ฯลฯ

2) **พื้นที่ละแวกบ้าน** การใช้พื้นที่ละแวกบ้านเป็นการใช้พื้นที่ทำกิจกรรมที่เป็นการเดินทางระยะใกล้ ๆ กับที่พักอาศัยของแต่ละบุคคลซึ่งสามารถเดินทางด้วยวิธีเดินเท้าได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว เช่น การพบปะพูดคุย สานเสื่อกระจูด ฯลฯ

3) **พื้นที่ภายในชุมชน** การใช้พื้นที่ทำกิจกรรมภายในชุมชนเป็นการใช้พื้นที่ที่เกิดขึ้นบริเวณชุมชนทะเลน้อยโดยเฉพาะในเขตพื้นที่ศึกษา ซึ่งวิธีการเดินทางส่วนใหญ่ใช้วิธีการเดินเท้า จักรยานและรถจักรยานยนต์ ซึ่งการทำกิจกรรมในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมทางสังคม เช่น การพบปะพูดคุย เล่นกีฬา และกิจกรรมประเพณี

4) **พื้นที่นอกชุมชน** การใช้พื้นที่ทำกิจกรรมนอกชุมชนเป็นการใช้พื้นที่บริเวณอื่นนอกอาณาเขตชุมชน วิธีการเดินทางไม่นิยมการเดินทางส่วนใหญ่จะไม่ใช้วิธีการเดินเท้า โดยจะใช้รถจักรยานยนต์ รถยนต์ และเรือหางยาว เช่น การทำนา ทำปลา ฯลฯ

6.2.2 กิจกรรม

6.2.2.1 ลักษณะกิจกรรม

การแบ่งลักษณะกิจกรรมตามทฤษฎีของ Jan Gehl ในบทที่ 2 กล่าวเฉพาะกิจกรรมภายนอกอาคาร แต่การศึกษากิจกรรมของชุมชนทะเลน้อยได้ประยุกต์ใช้ทฤษฎีนี้ให้ครอบคลุมทั้งกิจกรรมภายในและภายนอกอาคารโดยแบ่งเป็น

- 1) กิจกรรมจำเป็น เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนต้องทำเพื่อการดำเนินชีวิต หรือ เลี้ยงชีพ ได้แก่ กิจวัตรประจำวัน การประกอบอาชีพ หาปลา สานเสื่อ เดินทาง ฯลฯ
- 2) กิจกรรมทางเลือก เป็นกิจกรรมที่ขึ้นกับความต้องการ และความพึงพอใจ ได้แก่ พักผ่อนหย่อนใจ ดูหนัง-ฟังเพลง ฯลฯ
- 3) กิจกรรมทางสังคม เป็นกิจกรรมที่เกิดจากการกระทำร่วมกันของคนในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เกิดในพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ เทศกาลประเพณี เล่นกีฬา ฯลฯ

6.2.2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทกิจกรรมและพื้นที่ในการทำกิจกรรม

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเภทกิจกรรม พื้นที่ในการทำกิจกรรม และความถี่ในการทำ กิจกรรมของชุมชนทะเลน้อยพบว่าความถี่ในการทำกิจกรรมของคนในชุมชนทะเลน้อยแบ่งเป็นกิจกรรมที่ทำประจำวันและกิจกรรมที่ทำเป็นประจำเดือนดังนี้ กิจกรรมที่ทำประจำวัน ได้แก่ การซื้อขาย การประกอบอาชีพ การเดินทาง เรียนหนังสือ เล่นกีฬา ไปวัดและกิจวัตรประจำวัน สำหรับกิจกรรมประจำเดือน จะเป็นกิจกรรมทางสังคมที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ โดยการใช้พื้นที่เป็นการใช้พื้นที่บริเวณพื้นที่ละแวกบ้าน พื้นที่ชุมชนและพื้นที่ภายนอกชุมชน โดยกิจกรรมจำเป็นจะมีการใช้พื้นที่ทุกบริเวณทั้งในและนอกชุมชนตามแต่ชนิดของกิจกรรมที่ทำ แต่กิจกรรมทางเลือกส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่ภายในชุมชนเนื่องจากผู้คนจะต้องทำมาหาเลี้ยงชีพการพักผ่อนหย่อนใจจึงต้องใช้พื้นที่ระยะใกล้ ส่วนกิจกรรมประเพณีจะใช้พื้นที่ภายในชุมชนบริเวณวัด โรงเรียน และริมทะเลน้อย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6.4 ความสัมพันธ์ระหว่างประเภทกิจกรรม พื้นที่ในการทำกิจกรรม และความถี่ในการทำกิจกรรม

กิจกรรม	การใช้พื้นที่				ความถี่ในการทำกิจกรรม	
	บริเวณบ้าน	ละแวกบ้าน	พื้นที่ชุมชน	พื้นที่นอกชุมชน	วัน	เดือน
1.กิจกรรมจำเป็น						
-ซื้อขาย	✓	✓	✓	✓	✓	
-ทำงานบ้าน					✓	
-สานเสื่อ		✓			✓	
-เดินทาง	✓	✓	✓	✓	✓	
-หาปลา				✓	✓	
-เรียนหนังสือ			✓	✓	✓	
-ทำการเกษตร	✓	✓	✓	✓	✓	
-กิจวัตรประจำวัน	✓				✓	
2.กิจกรรมทางเลือก						
-ดูหนัง-ฟังเพลง	✓				✓	
-พักผ่อน	✓	✓	✓		✓	
-ไปวัด			✓	✓	✓	
-นั่งเล่น	✓	✓	✓		✓	
-นอนกลางวัน	✓				✓	
3.กิจกรรมทางสังคม						
-พบปะ-พูดคุย	✓	✓	✓		✓	
-เล่นกีฬา		✓	✓	✓	✓	
-ประเพณี			✓	✓		✓

ที่มา : จากการสำรวจ

6.2.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมกับช่วงเวลาในรอบปี

ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมกับช่วงเวลาในรอบปีส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อ ได้แก่

ตารางที่ 6.6 ความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมกับช่วงเวลาในรอบปี

กิจกรรม	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ษ.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
วันขึ้นปีใหม่-วันเด็ก	✓											
ล่องเรือ-แลนบก		✓										
วันสงกรานต์(วันว่าง)				✓								
เข้าพรรษา							✓					
ออกพรรษา										✓		
วันสารท									✓	✓		
ประเพณีลอยแพ										✓		
ชักพระ									✓			
ลอยกระทง											✓	
แข่งเรือ		✓							✓			

ที่มา : จากการสัมภาษณ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.2.2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน กิจกรรม และการใช้พื้นที่

ตารางที่ 6.6 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน กิจกรรมและการใช้พื้นที่

กลุ่มผู้ทำกิจกรรม	กิจกรรม	พื้นที่ทำกิจกรรม
เด็ก/นักเรียน	ออกกำลังกาย/วิ่งเล่น เรียนหนังสือ ปั่นจักรยาน สานเสื่อ	สะพาน คสล. สนามโรงเรียน พื้นที่ว่างในชุมชน โรงเรียน สะพาน คสล. ถนน ชานหน้าบ้าน
แม่บ้าน	ทำกับข้าว ทำงานบ้าน	ชานหน้าบ้าน ในครัว ในบ้าน
ผู้ประกอบอาชีพตัดถักรวม	สานเสื่อ/ตากวัตถุดิบ	ชานหน้าบ้าน ในบ้าน สะพาน ค.ส.ล.
พ่อค้า-แม่ค้า	ขายของ	ชานหน้าบ้าน ในบ้าน ริมหะเลน้อย ตลาด
ชาวประมง	หาปลา จอดเรือ เรื่อน้ำเที้ยว	ทะเลน้อย ริมหะเลน้อย ริมคลอง ทะเลน้อย
ประชาชนทั่วไป	สัญจร พบปะ-พูดคุย ออกกำลังกาย	ถนน ทะเลน้อย คลอง ชานหน้าบ้าน ริมหะเลน้อย วัด ริมหะเลน้อย สนามโรงเรียน
นักท่องเที่ยว	พักผ่อน รับประทานอาหาร ซื้อของที่ระลึก ล่องเรือ-ดูนก ดูมหรสพ กิจกรรมประเพณี	ศาลาริมทะเลน้อย ศาลาริมทะเลน้อย ร้านอาหาร ร้านค้าริมหะเลน้อย ศูนย์หัตถกรรมฯ ทะเลน้อย คลองสายต่างๆ วัด โรงเรียน โรงมหรสพ ริมหะเลน้อย วัด โรงเรียน ริมหะเลน้อย

ที่มา : จากการสัมภาษณ์

6.3 เอกลักษณะของชุมชนทะเลน้อย

จากการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและองค์ประกอบการตั้งถิ่นฐานที่แสดงออกมาถึงเอกลักษณะที่มีคุณค่าของชุมชน รวมถึงกิจกรรมและวิถีชีวิตที่เกิดขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือเป็นศักยภาพที่สำคัญที่ผลักดันให้เกิดการพัฒนา เพื่อนำไปสู่รูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เหมาะสมของชุมชนทะเลน้อย โดยสามารถสรุปเอกลักษณะของชุมชนทะเลน้อยเป็นด้านต่างๆดังนี้

6.3.1 เอกลักษณะทางด้านกายภาพ (แผนที่ 6.16)

6.3.1.1 สภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ในปัจจุบันถึงแม้ว่าสภาพแวดล้อมภายในชุมชนทะเลน้อยและพื้นที่โดยรอบชุมชนจะมีบรรยากาศที่เปลี่ยนแปลงไปบ้างจากอดีต แต่ในภาพรวมแล้วพื้นที่ตั้งชุมชนยังอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ทางตะวันตกเป็นทุ่งนา บ่อเลี้ยงปลา นาบัว โดยมีแนวคลองไหลผ่าน ทางตะวันออกคือทะเลน้อยซึ่งเป็นระบบนิเวศที่มีความสำคัญต่อพื้นที่โดยรอบ ดังนี้

- เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญ พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อยเป็นแหล่งผลิตและเป็นแหล่งวางไข่เพื่อการแพร่ขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำ นอกจากนี้สัตว์ป่ายังได้อาศัยป่าพรุ ดงหญ้า และบึงน้ำจืดเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย หลบภัย หาอาหาร และผสมพันธุ์จนเพิ่มจำนวนมากขึ้น และที่สำคัญชุมชนได้อาศัยพื้นที่ชุ่มน้ำทำการประมงเลี้ยงชีพ

- เป็นแหล่งป้องกันภัยธรรมชาติ ได้แก่ น้ำท่วม ลมพายุ การป้องกัน การกัดเซาะพังทลายของชายฝั่ง เนื่องจากความยาวของพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อยจะเป็นตัวกักขวางการกระแทกของคลื่นที่กระทบต่อแผ่นดินทำให้ลดการกัดเซาะพังทลายของตลิ่งในแนวลึก

- เป็นแหล่งรักษาสมดุลทางนิเวศวิทยา พื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อยมีระบบนิเวศที่พึ่งพาอาศัยกัน หากระบบนิเวศใดระบบนิเวศหนึ่งถูกกระทบกระเทือน ระบบนิเวศอื่นๆก็อาจกระทบกระเทือนไปด้วยทำให้ระบบการผลิตของระบบนิเวศลดน้อยลง

- เป็นแหล่งสร้างรายได้และอาชีพแก่ประชาชน ในอดีตประชาชนประกอบอาชีพประมงในทะเลน้อย ปัจจุบันเมื่อมีการส่งเสริมให้ทะเลน้อยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ อาชีพของราษฎรก็ยังคงเกี่ยวข้องกับทะเลน้อยได้แก่ อาชีพบริการเรือนำเที่ยว ขายสินค้า และให้บริการด้านต่างๆแก่นักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมความงามของทะเลน้อย

- เป็นแหล่งอนุรักษ์ไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งพันธุ์พืชและสัตว์มากมาย ซึ่งเท่ากับมีแหล่งสำรองทรัพยากรทางชีวภาพไว้ในพื้นที่

- เป็นเส้นทางคมนาคมสำหรับประชากรท้องถิ่น โดยตั้งแต่อดีตประชากรใช้เส้นทางคมนาคมทางน้ำโดยผ่านทางทะเลน้อยติดต่อกับชุมชนต่างๆในการสัญจร

- เป็นแหล่งวัฒนธรรมประเพณี ชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณริมทะเลน้อย เป็นชุมชนที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของชุมชนไว้อย่างเหนียวแน่นไม่ว่าจะเป็น วัฒนธรรมด้านการอยู่อาศัย การทำมาหากิน และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมชนบทที่ยังคงรักษา วัฒนธรรมอันดีงามควรค่าแก่การอนุรักษ์

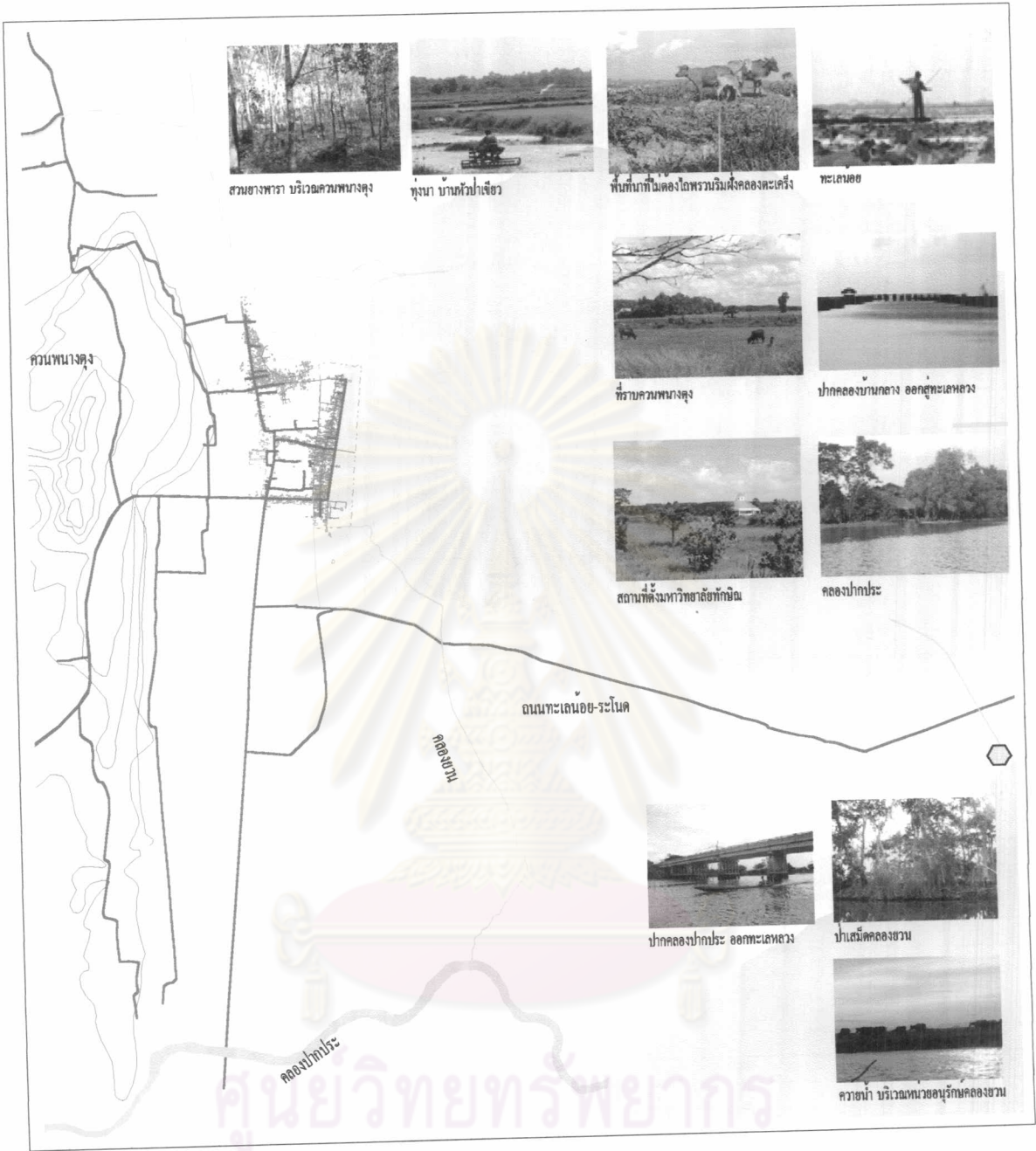
6.3.1.2 รูปแบบการตั้งถิ่นฐาน รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในอดีต

ของชุมชนเป็นผลมาจากปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมและปัจจัยทางธรรมชาติ ประกอบด้วยทิศทางการวางตัวของอาคารที่เป็นผลมาจากคติความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ที่สามารถนำมาผสมผสาน กับวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านได้อย่างลงตัว เช่น การปลูกเรือนถือคติจะต้องไม่ปลูกเรือนขวาง ตะวันซึ่งเชื่อว่าเป็นการขวางโลก แต่ถ้าพิจารณาแล้วจะสัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ ตั้งชุมชน คือ ชุมชนตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของทะเลน้อย ดังนั้นทำให้หันหน้าชุมชนไปทางตะวันออก ออกอู่ทะเลน้อย โดยการวางตัวของอาคารลักษณะนี้ทำให้ไม่ต้านลมมรสุมและแสงสามารถลอด ผ่านได้ ต่อมาถึงแม้ว่าความเชื่อเรื่องนี้จะลดความเคร่งครัดลงไปบ้างแต่บ้านเรือนส่วนใหญ่ในชุมชน ยังคงมีทิศทางและการวางตัวตามแบบดั้งเดิม นอกจากนี้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่แสดงความเป็น เอกลักษณะของชุมชนอีกประการ คือ การที่บ้านเรือนโดยส่วนใหญ่เป็นอาคารที่สร้างหลังเดี่ยวโดดๆ ไม่เป็นครอบครัวขยายเหมือนเรือนไทยภาคกลางถึงแม้ว่าบุตรหลานที่ออกเรือนไปแล้วสร้างเรือน ใหม่ที่อยู่บริเวณบ้านบิดามารดาแต่ลักษณะบ้านจะเป็นบ้านเรือนที่มีบริเวณโดยมีการนำวัสดุใน ท้องถิ่นมาใช้เป็นวัสดุก่อสร้าง เช่น การใช้ดินคล้าซึ่งเป็นพีชประจำถิ่นปลูกเป็นแนวรั้ว ใ้ไม้เสม็ด ทำชานบ้าน ฯลฯ จึงทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่กลมกลืนกับความเป็นธรรมชาติรอบๆชุมชน

6.5.1.3 ลักษณะทางสถาปัตยกรรม บ้านเรือนของชาวชุมชนทะเลน้อย

เป็นบ้านเรือนที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมเนื่องจากบ้านที่พบยังมีเรือนแบบดั้งเดิมเหลืออยู่ ลักษณะอาคารแบบดั้งเดิมของพื้นที่ชุมชนทะเลน้อยคือเรือนจั่วและเรือนแบบปั้นหยาที่มีลักษณะ เฉพาะเป็นเรือนเดี่ยวขนาดเล็กซึ่งพบกระจายอยู่ทั่วไปในชุมชนและเกาะกลุ่มกันมากบริเวณริม คลองทะเลน้อย ถึงแม้ว่ารูปแบบอาคารแบบดั้งเดิมภายในชุมชนทะเลน้อยจะมีจำนวนที่ลดลง ซึ่งในปัจจุบันเหลือประมาณ 30% ของรูปแบบอาคารทั้งชุมชน แต่อย่างไรก็ดีลักษณะอาคารที่พบ ส่วนใหญ่ในชุมชนยังคงเป็นเรือนยกพื้น ขนาดเล็กซึ่งใช้วัสดุก่อสร้างอาคารที่ทำจากไม้ชั้นเดียวที่ พบถึงประมาณ 80% ของรูปแบบอาคารทั้งชุมชน จึงทำให้รูปแบบอาคาร และโทนสีมีความกลม กลืนกัน (แผนที่ 6.18-6.19)

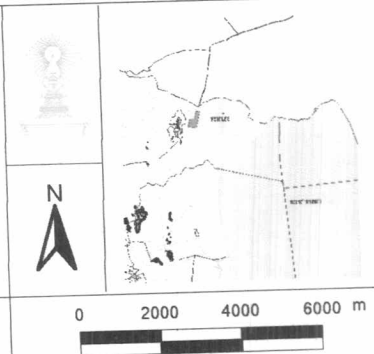
นอกจากอาคารบ้านเรือนแล้ววัดทะเลน้อยยังมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ แสดงความเก่าแก่และเป็นเอกลักษณ์ คืออุโบสถไม้กันเกลาที่หาดูได้ยาก ซึ่งเป็นอุโบสถที่ชาว บ้านลงมือลงแรงร่วมกันสร้างที่แสดงถึงความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนา

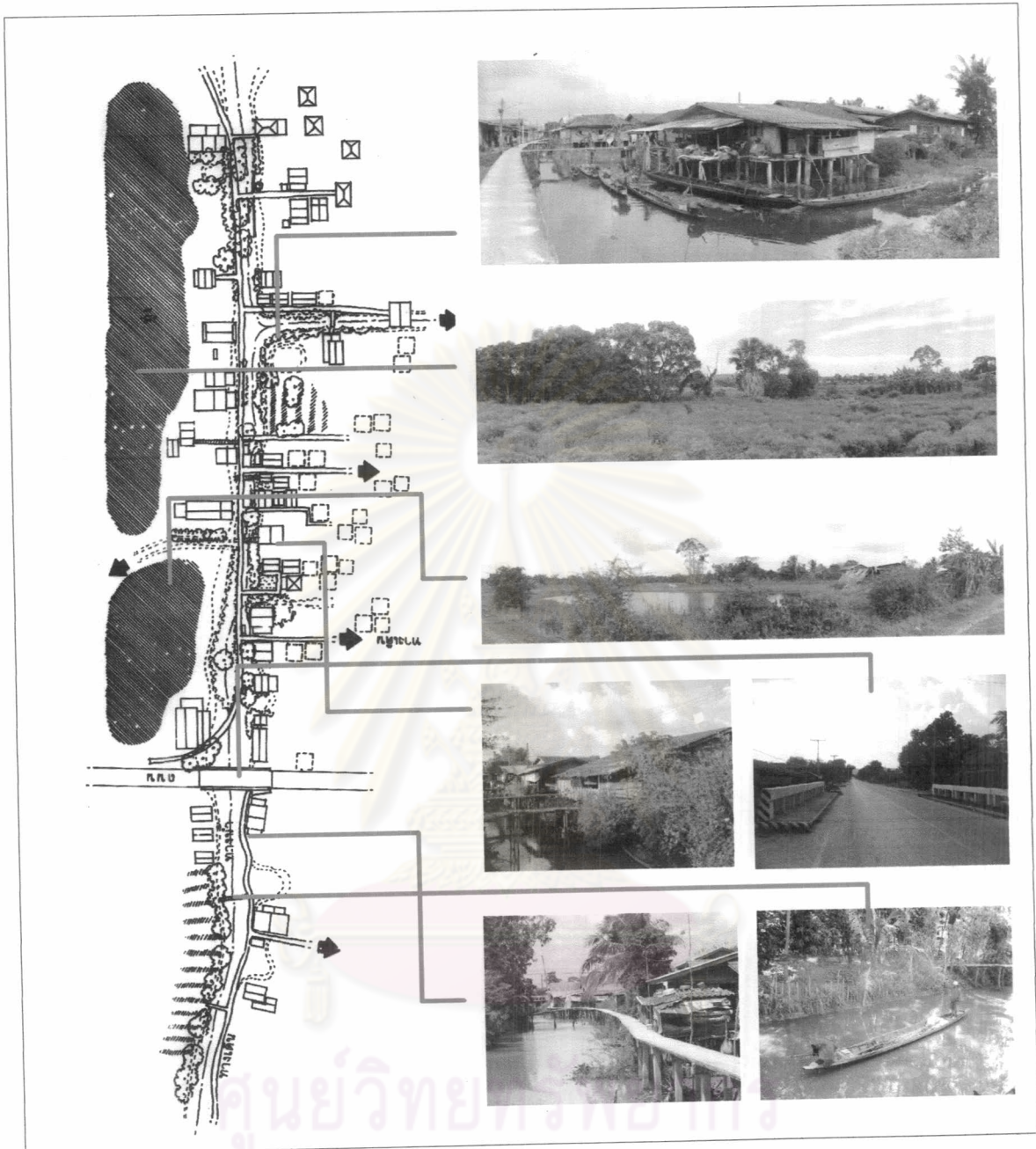
การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 6.16 สภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติโดยรอบชุมชน

- สัญลักษณ์ :
- สะพาน คสล.
 - ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
 - คลอง/ลำราง
 - ถนน

ที่มา : จากการสำรวจ, 2546.

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 6.17 สภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและรูปแบบการตั้งถิ่นฐานที่เป็นเอกลักษณ์นิร

สัญลักษณ์ :

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม พ.ศ.2546

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนตะเลงน้อย

แผนที่ 6.18 วัสดุอาคารในชุมชนตะเลงน้อย

สัญลักษณ์ :

	สะพาน คสล.		ปูน
	ถนน		ปูน-ไม้
	คลอง/ลำราง		ไม้
	ขอบเขตพื้นที่ศึกษา ตะเลงน้อย		ชุมชนอื่นๆ

0 200 400 600 Meters

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม พ.ศ.2546

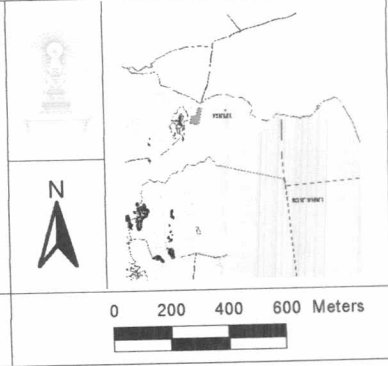

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 6.19 จำนวนชั้นอาคารในชุมชนทะเลน้อย

สัญลักษณ์ :

- สะพาน คสล.
- ถนน
- คลอง/ลำราง
- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- ทะเลน้อย
- 1 ชั้น
- 2 ชั้น
- ชุมชนอื่น

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม พ.ศ. 2546

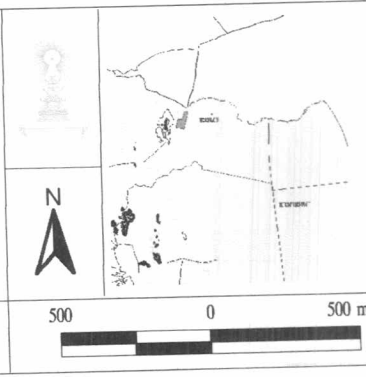

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย

แผนที่ 6.20 บริเวณที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนทะเลน้อยและพื้นที่โดยรอบ

สัญลักษณ์ :

- ถนนทางตรง
- สะพาน คลอด.
- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- คลอง/ลำราง
- ถนน

ที่มา : จากการสำรวจ, 2546

6.3.1 เอกลักษณ์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

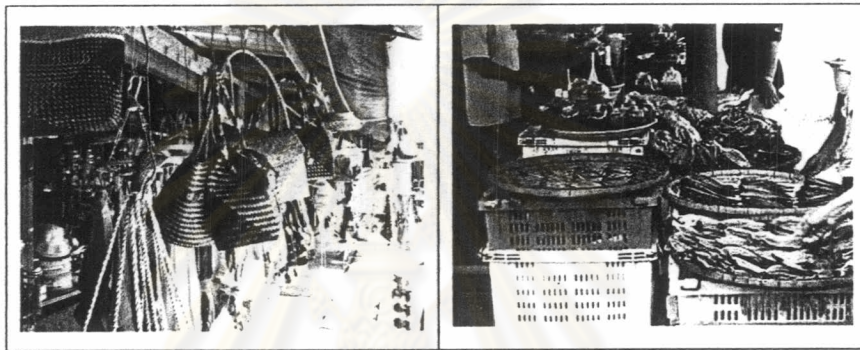
6.3.2.1 เอกลักษณ์ความเป็นชุมชนประมงพื้นบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับทะเลน้อยซึ่งเป็นแหล่งทำมาหากินมีมาตั้งแต่ครั้งไทรหวงส้อย่างแนบแน่น ซึ่งถือได้ว่าทะเลน้อยเป็นปัจจัยสำคัญในการคงอยู่ของชุมชน ซึ่งไม่เหมือนกับชุมชนในภาคกลางที่มีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน แต่สำหรับชุมชนทะเลน้อยวัดทะเลน้อยมีบทบาทเป็นรวมศูนย์จิตใจของคนในชุมชนเป็นสถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยที่วิถีทางในดำรงชีวิตของชุมชนแปรเปลี่ยนไปตามความอุดมสมบูรณ์ของทะเลน้อยเนื่องจากทะเลน้อยเป็นที่หล่อเลี้ยงของในชุมชน จะเห็นได้ว่าเอกลักษณ์ที่แสดงถึงรากเหง้าที่สำคัญของชุมชนประมงทะเลน้อยคือ ชุมชนประมงพื้นบ้านดั้งเดิมที่มีวิถีชีวิตอิงกับธรรมชาติ

6.3.2.2 ประเพณีและกิจกรรมทางน้ำ ชาวชุมชนทะเลน้อยยังคงรักษาและสืบทอดประเพณีดั้งเดิมมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประเพณีที่สำคัญได้แก่ ประเพณีวันสารทเดือนสิบ ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีชักพระ และประเพณีสงกรานต์ เมื่อถึงเทศกาลจะมีคนหลั่งไหลมาทั่วทุกสารทิศ ทั้งบุตรหลานชาวชุมชนทะเลน้อยที่ไปตั้งถิ่นฐานยังท้องถิ่นอื่น และคนต่างถิ่นมาเข้าร่วมประเพณีที่จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ ซึ่งประเพณีต่างๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางพุทธศาสนาและสัมพันธ์กับทะเลน้อยซึ่งถือเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของชุมชน อีกทั้งการสัญจรทางเรือยังคงเป็นกิจกรรมทางน้ำที่เป็นเอกลักษณ์ในการใช้สัญจรระหว่างชุมชนทะเลน้อยกับชุมชนอื่น เช่น ชุมชนในอำเภอตะเคร็ง อำเภอหัวไทรจังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เป็นต้น ถึงแม้ว่าปริมาณการสัญจรทางเรือจะลดลงแต่เอกลักษณ์ในการประกอบกิจกรรมทางน้ำของชุมชนทะเลน้อยที่ยังคงอยู่และมีความสำคัญกับชุมชนจนถึงปัจจุบันก็คือ การประกอบอาชีพทำการประมง และอาชีพการให้บริการเรือนำเที่ยวซึ่งอาชีพที่เกิดขึ้นโดยเป็นผลพวงจากการท่องเที่ยวและเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน

6.3.2.3 การท่องเที่ยว_ในปัจจุบันการท่องเที่ยวชมทะเลน้อยถือเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนทะเลน้อย เนื่องจากทะเลน้อยเป็นแหล่งที่อยู่ของนกน้ำกว่า 180 ชนิด การล่องเรือดูนกและชมความงามของทะเลน้อยจึงสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบความเป็นธรรมชาติ ให้มาเที่ยวชมในสัดส่วนเพิ่มขึ้นทุกปี อีกทั้งบริเวณที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยยังเป็นที่ตั้งของตำหนักสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทำให้ทะเลน้อยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพัทลุง

6.3.2.4 ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น ถึงแม้ว่าในปัจจุบันผู้ที่ประกอบอาชีพทำการประมงจะลดจำนวนลง แต่ปลาจากทะเลน้อยก็ยังเป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่สำคัญของชุมชน โดยจะเน้นในการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เพิ่มขึ้น เช่น ปลาตุกร้า ปลาเค็ม ไข่ปลาทอด

เป็นต้น นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์จากกระจูดยังเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงและเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนทะเลน้อย ซึ่งกระจูดเป็นวัตถุดิบที่หาได้จากทะเลน้อย การทำหัตถกรรมผลิตภัณฑ์จากกระจูดถือเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นอาชีพเสริมให้กับครอบครัว โดยชาวทะเลน้อยกว่าร้อยละ 90 ประกอบอาชีพสานผลิตภัณฑ์จากกระจูด โดยการนำกระจูดมาแปรรูปเป็นงานหัตถกรรมที่สามารถสร้างรายได้หลักให้แก่คนในชุมชน ได้แก่ เสื่อกระจูด กระเป่า รองเท้า ของใช้ในครัวเรือน เป็นต้น ซึ่งถ้าได้เข้าไปในชุมชนทะเลน้อย ยามว่างจากการทำงานจะเห็นภาพชาวบ้านทั้งเด็ก ผู้ใหญ่จนถึงวัยชรา นั่งสานกระจูดบริเวณหน้าบ้าน เป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงความเรียบง่ายทางวิถีชีวิตชาวบ้านที่พบได้ยากในเขตเมือง

ภาพที่ 6.25 ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นชุมชนทะเลน้อย : ผลิตภัณฑ์จากกระจูดและปลา

6.4 สภาพปัญหาของชุมชน

การตั้งถิ่นฐานเป็นการแสดงออกซึ่งการจัดการพื้นที่ของมนุษย์ในการดัดแปลงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้สอดคล้องกับความต้องการในการดำเนินชีวิต โดยการดัดแปลงนี้เองเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการใช้พื้นที่ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาด้านต่าง จากการศึกษาร่วมกันเป็นกลุ่มย่อยตามรูปแบบการตั้งถิ่นฐานข้างต้นสามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนทะเลน้อยได้โดยพิจารณาในเรื่องต่างๆ ดังนี้ (แผนที่ 6.21)

6.4.1 ความสะดวกในการเข้าถึง พิจารณาระบบการสัญจรทางบกและทางน้ำ ระบบถนน ระบบทางเดินเท้าและระบบคลองบวกกับการพิจารณาจากระยะเวลาและระยะทางในการเดินทางเข้าสู่พื้นที่ พื้นที่ที่มีการเข้าถึงมากก็จะมีความสะดวกในการไปมาหาสู่ เนื่องจากเดิมการคมนาคมหลักของชุมชนใช้การสัญจรทางน้ำ ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการสัญจรทางบกจึงทำให้ในบางพื้นที่ไม่สะดวกในการเข้าถึงได้แก่ พื้นที่ชุมชนด้านทิศเหนือในพื้นที่หมู่ 1 และหมู่ 2 ตำบลทะเลน้อย สำหรับพื้นที่ที่มีความสามารถในการเข้าถึงมากได้แก่ วัด โรงเรียน ที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย หัวเลี้ยว หัวลาน ริมถนนเลียบริมทะเลน้อย

6.4.2 ความสะอาดและเป็นระเบียบ พิจารณาจากสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่และการจัด

อาณาบริเวณบ้านให้มีความสะอาดเป็นระเบียบน่าอยู่ มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ซึ่งพบว่าพื้นที่บริเวณที่พักอาศัยในเขตที่ราชพัสดุขาดความสะอาดและเป็นระเบียบมากที่สุด เนื่องจากเป็นที่อยู่อาศัยหนาแน่น สภาพพื้นดินเป็นดินเลนเต็มไปด้วยขยะ ซึ่งเกิดจากตะกอนดินที่พัดพามาจากที่เนินด้านตะวันตกไม่สามารถไหลลงสู่ทะเลได้เพราะมีแนวถนนเลียบริมทะเลกั้นจึงทำให้ดินเลนมาทับถมบริเวณพื้นที่ชุมชนเมื่อมีฝนตกพื้นดินขึ้นและ ขยะลอยส่งกลิ่น อีกทั้งยังไม่มี การจัดบริเวณบ้านให้น่าอยู่ สำหรับพื้นที่พักอาศัยริมคลองส่วนใหญ่จะมีบริเวณบ้านที่น่าอยู่อาศัยเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติเอื้อต่อการพักอาศัย

6.4.3 ความปะปนของสิ่งปลูกสร้าง เป็นการพิจารณาถึงอาคารและสิ่งปลูกสร้างที่ตั้งอยู่เป็นกลุ่มเนื่องจากอาคารบ้านเรือนจะมีความสวยงามแบบดั้งเดิมได้นั้นจะต้องอยู่รวมกันเป็นกลุ่มกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมรอบๆ ซึ่งพื้นที่พักอาศัยริมคลองยังคงรูปแบบสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเรือนประมงกลุ่มทะเลสาบสงขลา คือ เป็นเรือนจั่วและเรือนปั้นหยาดั้งเดิมขนาดเล็ก หลังคามุงกระเบื้องขูดดินเผา มีทั้งเรือนเดี่ยวและเรือนแฝด ปลูกไม้พุ่มเพื่อแสดงแนวขอบเขตของรั้วบ้าน โดยพื้นที่ที่มีปัญหาความปะปนของสิ่งปลูกสร้างจะอยู่บริเวณริมถนนเนื่องจากเป็นอาคารที่กีดกันใหม่โดยเฉพาะพื้นที่บุกรุกที่สาธารณะประโยชน์ริมทะเลน้อย

6.4.4 การบุกรุกพื้นที่ เป็นการพิจารณาถึงการรุกรานพื้นที่สาธารณะประโยชน์ที่กรมที่ดินได้กั้นแนวเขตทะเลน้อยไว้ ซึ่งประชาชนไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นของตนเอง เริ่มมีการรุกรานเป็นระยะเวลาประมาณกว่า 20 ปี ขณะนี้ยังไม่มี การจัดการใดๆกับพื้นที่บริเวณดังกล่าวต่อองค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อยและองค์การบริหารส่วนตำบลนางตุงมีนโยบายในการที่จะขอสิทธิในการจัดการพื้นที่รุกรานนี้โดยการเก็บค่าเช่าจากประชาชนที่บุกรุกเพื่อนำเงินมาพัฒนาชุมชน

6.4.5 ปัญหาขาดแคลนที่โล่งเพื่อนันทนาการ พบบริเวณเขตที่อยู่อาศัยหนาแน่นในเขตที่ราชพัสดุ บ้านเรือนจะตั้งอยู่ติดๆกัน ที่ว่างระหว่างอาคารจึงมีน้อย การประกอบกิจกรรมส่วนใหญ่จะใช้พื้นที่บริเวณชานหน้าบ้าน เด็กๆจะใช้สะพาน คสล. เป็นที่วิ่งเล่นซึ่งอาจเกิดอันตรายจากรถจักรยานยนต์ที่ขับซีไปมาได้

6.4.6 ปัญหาความเสื่อมโทรมของคูคลองและทะเลสาบ เนื่องจากปัญหาการตื่นเงินและการเปลี่ยนแปลงของระบบไหลเวียนน้ำจากการสร้างเขื่อนปิดปากกระวี่ที่อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ทำให้ปัจจุบันทะเลน้อยตื่นเงิน เต็มไปด้วยวัชพืชน้ำเพราะน้ำเป็นน้ำจืดตลอดปีวัชพืชน้ำเจริญเติบโตมากยิ่งขึ้น เมื่อวัชพืชน้ำตายทับถมกันจึงยิ่งทำให้ทะเลน้อยตื่นเงินมากขึ้น ส่วนแนวคูคลองที่ไหลผ่านพื้นที่ชุมชนจะเป็นเพียงร่องน้ำเล็กโดยเฉพาะในพื้นที่หมู่ 1 หมู่ 2 ตำบลทะเลน้อยในฤดูแล้งไม่สามารถสัญจรทางน้ำผ่านพื้นที่ได้

6.4.7 ปัญหาการทำลายผลผลิตของชาวบ้าน ปัจจุบันมีการส่งเสริมให้ทะเลน้อยกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพัทลุง โดยใช้การที่ทะเลน้อยเป็นที่อยู่อาศัยของนกกว่า 180 ชนิดเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชม เนื่องจากเป็นที่เพาะพันธุ์และอนุรักษนกน้ำ ทำให้ส่งผลกระทบต่อการประกอบอาชีพของชาวชุมชนคือนกได้ทำลายผลผลิตของเกษตรกรทั้งเมล็ดข้าว ต้นข้าว และต้นกระจุย ทำให้ผลผลิตที่ได้ตกต่ำ

6.4.8 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์ของทะเลน้อยลดลงบวกกับการจำกัดพื้นที่ทำกินของราษฎร ทำให้คนในชุมชนประมงทะเลน้อยส่วนใหญ่เปลี่ยนอาชีพจากประมง ทำนา มาเป็นอาชีพรับจ้าง และอาชีพด้านการท่องเที่ยว โดยพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวใช้บริการส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ติดถนนบริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย ในพื้นที่ตำบลนางตุงทำให้บ้านเรือนที่อยู่อาศัยบริเวณนี้มีรายได้จากการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันประชากรที่อยู่อาศัยภายในพื้นที่ชุมชนริมคลอง โดยเฉพาะในตำบลทะเลน้อยมีรายได้น้อย

6.5 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในอนาคต

6.5.1 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร

การคาดการณ์ในอนาคตของพื้นที่ชุมชนทะเลน้อยจะใช้จำนวนประชากรจากการสำรวจ จปฐ. ของกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งพบว่าอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรตั้งแต่ พ.ศ. 2537 ถึง พ.ศ.2545 เท่ากับ 1.52 และเมื่อพิจารณาร่วมกับปัจจัยและโครงการต่างๆที่มีผลต่อการขยายตัวของประชากรและการตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ชุมชนโดยเฉพาะโครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ของกรมอุทยานฯ และโครงการพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดพัทลุง ซึ่งโครงการต่างๆเหล่านี้เป็นผลทำให้ชุมชนทะเลน้อยมีการขยายตัวของประชากรและครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น โดยในอีก 20 ปีข้างหน้า หรือ พ.ศ.2565 ชุมชนทะเลน้อยจะมีประชากรประมาณ 5,339 คน

ตารางที่ 6.7 การคาดการณ์จำนวนประชากรของชุมชนทะเลน้อยในอนาคต

ปี	ประชากรตามทะเบียนราษฎร (คน)
2545	3,951
2546	4,011
2547	4,072
2548	4,133
2549	4,196
2550	4,260
2551	4,324
2552	4,390
2553	4,457
2554	4,524
2555	4,593
2556	4,662
2557	4,733
2558	4,805
2559	4,878
2560	4,952
2561	5,027
2562	5,103
2563	5,180
2564	5,259
2565	5,339

ที่มา : จากการศึกษา

6.5.2 แนวโน้มการขยายตัวของชุมชน

การศึกษาแนวโน้มการขยายตัวของชุมชนจะศึกษาร่วมกับภาพถ่ายทางอากาศปีเก่าที่สุด พ.ศ.2510 พ.ศ.2523 และปีล่าสุด พ.ศ.2542 ร่วมกับการออกภาคสนามและการวิเคราะห์โครงการต่างๆที่เกิดขึ้น พบว่า แนวโน้มการขยายตัวของชุมชนทะเลน้อยเมื่อพิจารณาจากลักษณะกายภาพซึ่งทางทิศตะวันออกมีถนนเลียบริมทะเลน้อยเป็นแนวขอบเขตชุมชน จึงทำให้เมื่อมีการตั้งถิ่นฐานพื้นที่ชุมชนปัจจุบันหนาแน่นแล้วก็ไม่สามารถขยายไปทางตะวันออกได้ ส่วนพื้นที่ทางด้านใต้เป็นพื้นที่ลุ่มกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นที่ราชพัสดุและมีแนวคลองบริเวณอ่าวเจ้ากันยากต่อการขยายตัว ส่วนพื้นที่ทางด้านตะวันตกมีแนวคลองทะเลน้อยเป็นขอบเขตชุมชน อีกทั้งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นบ่อเลี้ยงปลา พื้นที่บริเวณนี้มีแนวโน้มของการเพิ่มขึ้นบ่อเลี้ยงปลาสูงกว่าการสร้างบ้านเรือนเนื่องจากการเข้าถึงพื้นที่ยังไม่สะดวก ดังนั้นแนวโน้มการขยายตัวของชุมชนจึงน่าจะมีการขยายตัวไปทางด้านทิศเหนือบริเวณพื้นที่หมู่ 1 และหมู่ 2 ตำบลทะเลน้อยเพราะปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวยังเป็นที่อยู่อาศัยไม่หนาแน่น บวกกับการเป็นที่ตั้งของโครงการศูนย์ศึกษารวมชาติซึ่งเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของชุมชนจึงน่าจะเป็นการดึงดูดผู้คนให้เข้ามาเพื่อหารายได้จากการท่องเที่ยว

6.5.3 แนวโน้มการขยายตัวด้านการท่องเที่ยว

จากสถิติจำนวนนักท่องเที่ยวของเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยพบว่าตัวเลขนักท่องเที่ยวในปี 2539 รวมทั้งสิ้น 74,276 คน และในปี พ.ศ.2543 รวมทั้งสิ้น 158,604 คน ซึ่งสามารถคำนวณอัตราเพิ่ม 0.21 จากการคาดการณ์จำนวนนักท่องเที่ยวสามารถคาดการณ์จำนวนนักท่องเที่ยวในอีก 10 ปีข้างหน้าโดยพบว่าในปี พ.ศ.2453 จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด 422,333 คน (ตารางที่ 6.8)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6.8 แนวโน้มการขยายตัวด้านการท่องเที่ยว

พ.ศ	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	จำนวนนักท่องเที่ยวที่คาดการณ์ (คน)
2539	74275	61918.6
2540	47202	87662.5
2541	150965	113406.4
2542	135985	139150.3
2543	158604	164894.2
2544		190638.1
2545		216382
2546		252125.9
2547		267869.8
2548		293613.7
2549		319357.6
2550		345101.5
2551		370845.4
2552		396589.3
2553		422333.2

ที่มา : ที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย อ.ควนขนุน จ.พัทลุง.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

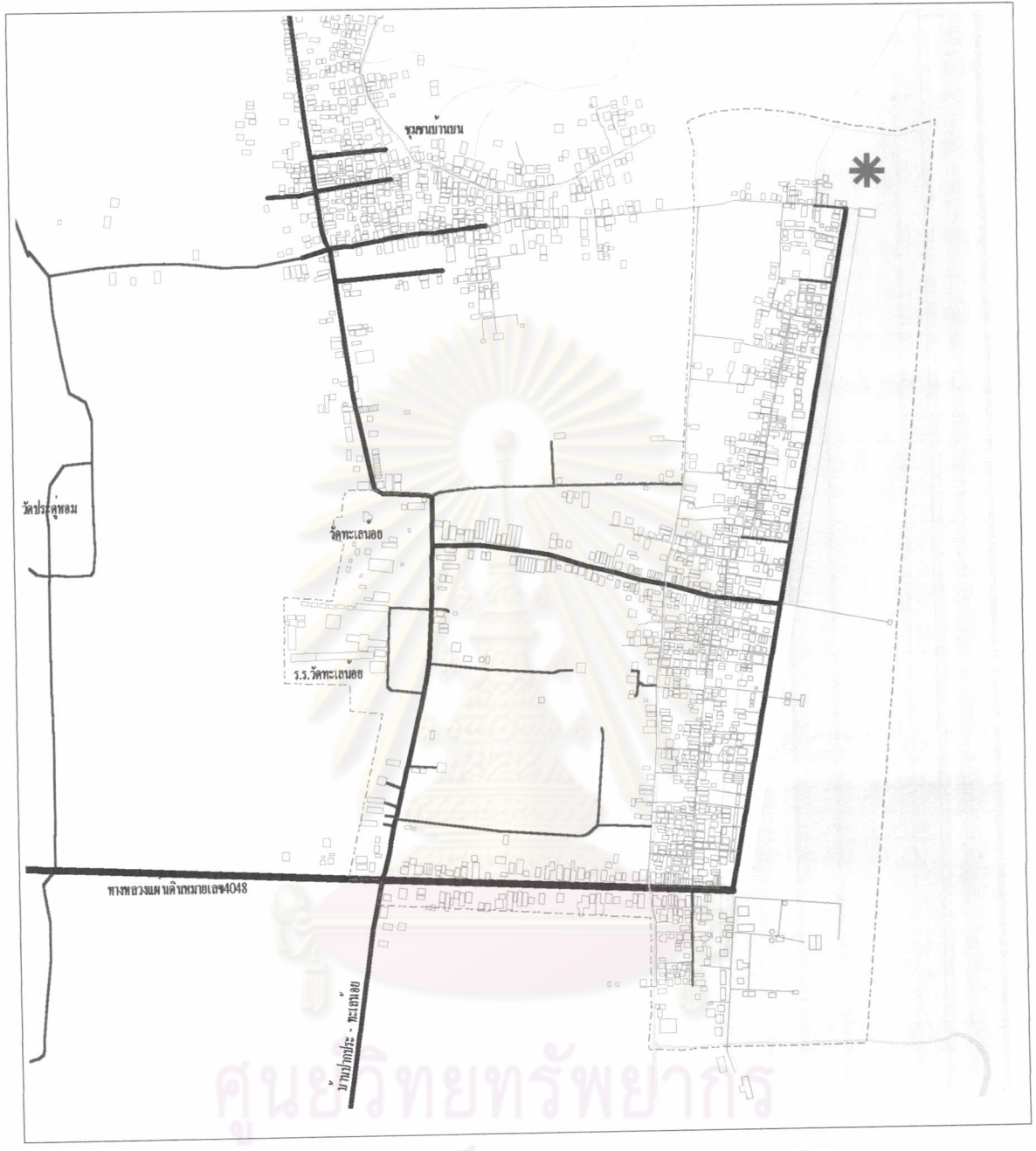
6.5.4 นโยบายการพัฒนาชุมชนทะเลน้อยในอนาคต (แผนที่ 6.22)

6.5.4.1 โครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติ เป็นโครงการสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่ากรม

ป่าไม้เดิม ซึ่งเปลี่ยนเป็นกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ซึ่งเป็นทางออกให้ชุมชนทะเลน้อยไม่ต้องไปเก็บเกี่ยวผลผลิตโดยตรงจากทะเลน้อย ส่งเสริมให้ชาวบ้านรอบทะเลน้อยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และแก้ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติโดยจัดการให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยจัดตั้งเป็นศูนย์ศึกษาธรรมชาติทะเลน้อยให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ โดยมีการสร้างเป็นอาคารต่างๆ เช่น กลุ่มอาคารศูนย์ศึกษาธรรมชาติ ได้แก่ อาคารบริการ อาคารนิทรรศการ อาคารสโมสร หอดูนก บ้านพักนักท่องเที่ยว ฯลฯ ระบบสาธารณูปโภคอื่นๆ เส้นทางศึกษาธรรมชาติ และการปรับปรุงบริเวณที่ทำการเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อย โดยมีที่ตั้งโครงการอยู่บริเวณทางด้านทิศเหนือของชุมชนใกล้กับองค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อย เมื่อโครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติแล้วเสร็จจะทำให้พื้นที่บริเวณใกล้กับที่ตั้งโครงการกลายเป็นแหล่งรองรับนักท่องเที่ยวแห่งใหม่ของชุมชนแทนพื้นที่บริเวณเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยซึ่งจะนำความเจริญและพัฒนาทางด้านต่างๆมาสู่พื้นที่ โดยอาจทำให้พื้นที่บริเวณชุมชนดังกล่าวมีการตั้งถิ่นฐานที่หนาแน่นขึ้น (แผนที่ 6.23)

6.5.4.2 โครงการพัฒนาและฟื้นฟูทะเลสาบ โครงการพัฒนาและฟื้นฟูทะเล

สาบรัฐบาลมีแผนงานพัฒนาครบวงจรโดยได้แบ่งเป็น 3 แนวทางหลัก คือการขุดลอกคูคลองสาขาของทะเลสาบในจังหวัดพัทลุงและสงขลา การพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางทะเลโดยการศึกษาระบบนิเวศที่ยืดหลักธรรมชาติเดิมไว้รวมถึงการก่อสร้างถนนสายทะเลน้อย-ระโนดหรือถนนพระประชาท่า เป็นถนนที่พระและชาวทะเลน้อย อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง ร่วมมือกับชาวบ้านในอำเภอระโนด จังหวัดสงขลาสร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเส้นทางในการคมนาคมติดต่อกันระหว่าง 2 อำเภอ ซึ่งตัดผ่านพื้นที่เขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเป็นระยะทาง 17 กิโลเมตร แต่สภาพถนนยังเป็นถนนลูกรังทุรกันดาร และประสบปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝน อีกทั้งถนนสายนี้ยังปิดกั้นการไหลเวียนของน้ำระหว่างทะเลน้อยและทะเลสาบสงขลา โดยช่องทางไหลเวียนของน้ำมีเพียงลำคลองสายเล็กๆซึ่งได้แก่ คลองบ้านกลาง คลองนางเรียม และคลองยวน เท่านั้น ถ้าไม่มีการจัดการใดๆ อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของพื้นที่ชุ่มน้ำทะเลน้อยที่อาจทำให้น้ำเน่าเสีย และเกิดการตื่นเงินอันเนื่องมาจากวัชพืชน้ำที่เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นทางจังหวัดจึงได้เสนอโครงการเพื่อของบประมาณในการยกกระดบและปรับปรุงถนนเพื่อเป็นเส้นทางธุรกิจและการท่องเที่ยวของทั้ง 2 จังหวัด โดยการสร้างจะยกกระดบพื้นถนนเป็นบางช่วงเพื่อป้องกันการมาตั้งบ้านเรือนบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน

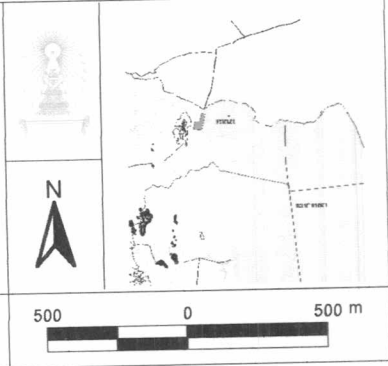
การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย

แผนที่ 6.22 โครงการพัฒนาชุมชนทะเลน้อย

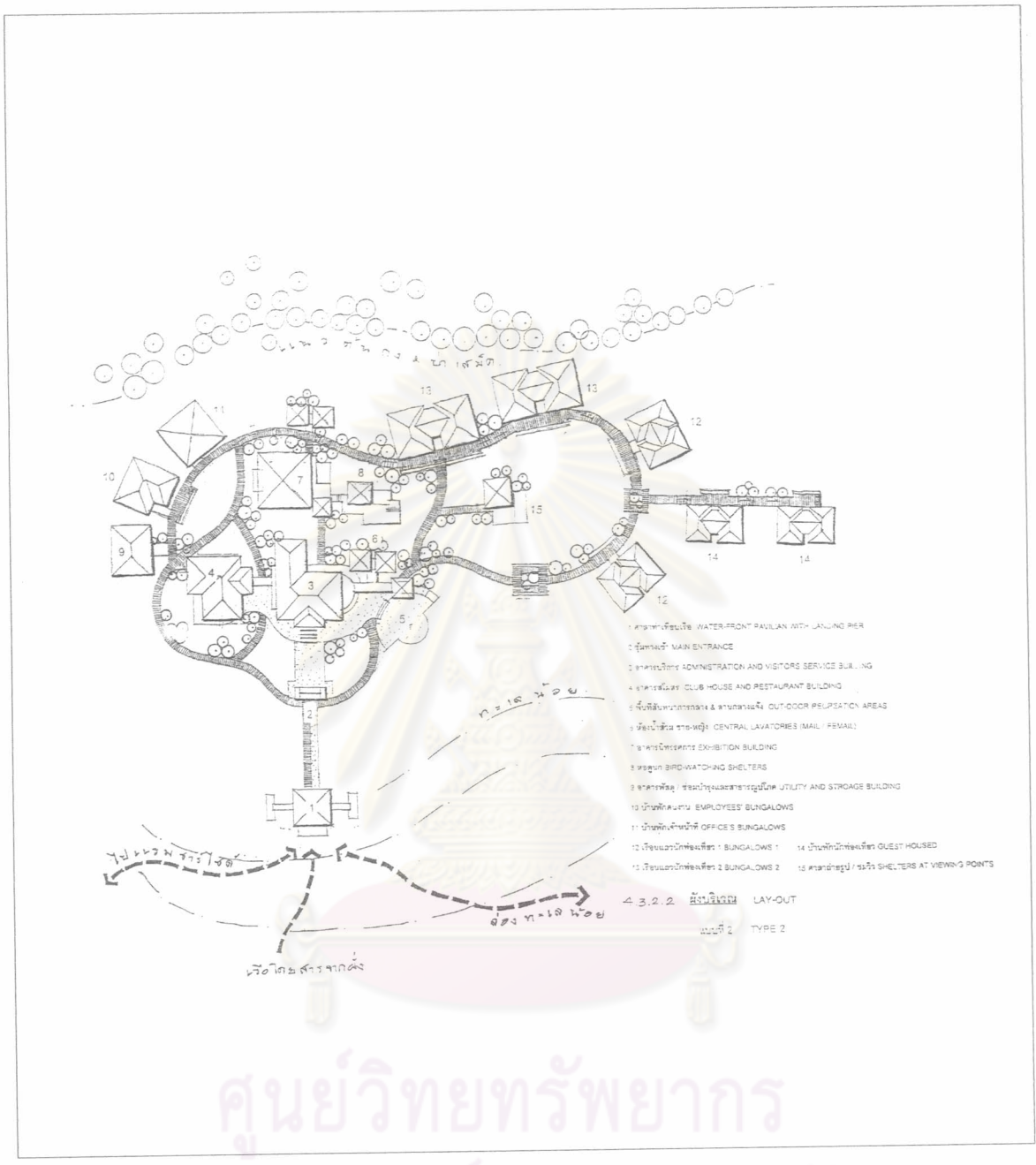
สัญลักษณ์ :

- สะพาน คสล.
- ถนน
- คลอง/ลำราง
- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
- ทะเลน้อย

- พื้นที่ตั้งโครงการศูนย์ศึกษารวมชาติทะเลน้อย
- พื้นที่โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์เริ่มทะเลน้อยที่แล้วเสร็จ
- พื้นที่โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์เริ่มทะเลน้อยที่กำลังดำเนินการ

ที่มา : การสำรวจภาคสนาม พ.ศ.2546

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานชุมชนทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง

แผนที่ 6.23 ที่ตั้งโครงการศูนย์ศึกษาธรรมชาติ

สัญลักษณ์ :

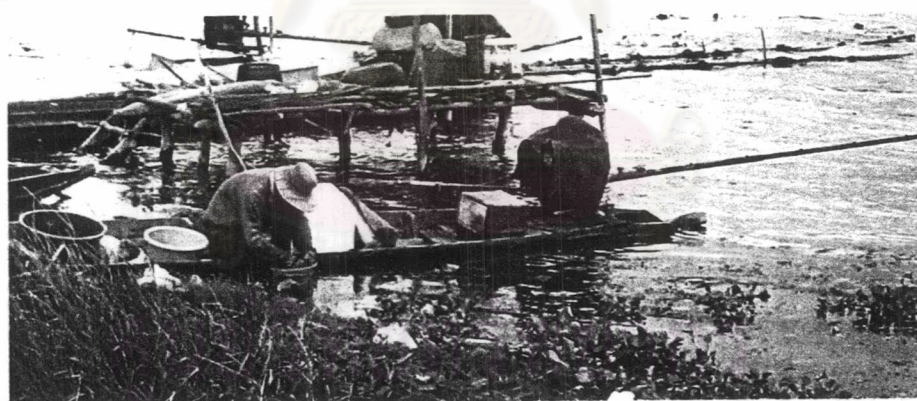
ที่มา : ศูนย์ศึกษาธรรมชาติทะเลน้อย

6.7.4.3 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ริมทะเลน้อย โครงการปรับปรุง

ภูมิทัศน์พื้นที่ริมทะเลน้อยเริ่มจาก องค์การบริหารส่วนตำบลพนางตุงเร่งพัฒนาภูมิทัศน์ริมทะเลน้อย โดยขยายเป็นลานจอดรถและที่พักผ่อนริมทะเลน้อยเพื่อใช้รองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังใช้ในการประกอบกิจกรรมในงานประเพณีที่สำคัญของชุมชน ซึ่งสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ.2546 และต่อมาองค์การบริหารส่วนตำบลทะเลน้อยก็ได้ริเริ่มโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่ตำบลทะเลน้อยเช่นกันซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการดำเนินโครงการ โดยโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ริมทะเลน้อยเป็นความตั้งใจของอบต.ในการพัฒนาพื้นที่ แต่ในทางกลับกันการปรับปรุงภูมิทัศน์เป็นการถมพื้นที่ที่รูก้ำพื้นที่สาธารณประโยชน์ อาจทำให้เป็นแบบอย่างสำหรับเอกชนในการหาประโยชน์ส่วนตัวต่อไปในอนาคต

ภาพที่ 6.26 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ (ตำบลพนางตุง)

ภาพที่ 6.27 พื้นที่ริมทะเลน้อยที่ยังไม่ได้รับการปรับปรุง (ตำบลทะเลน้อย)

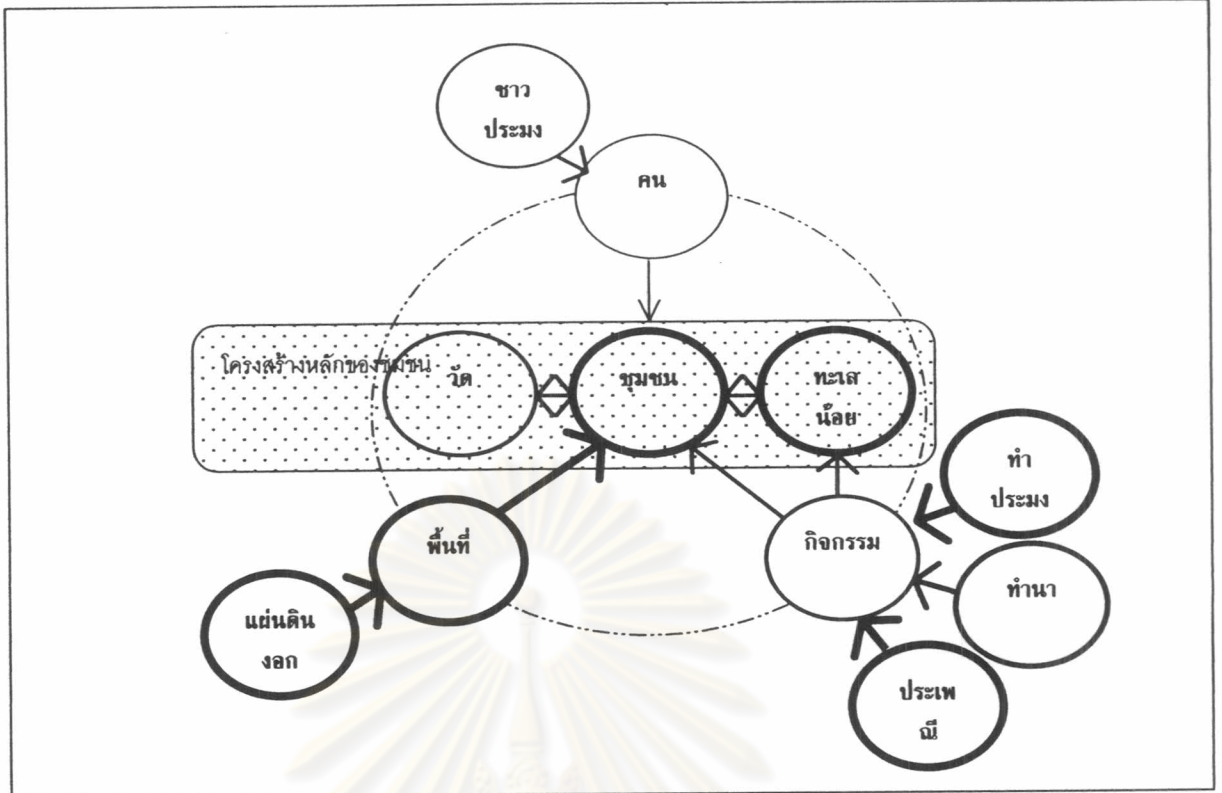
6.6 สรุปการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

จากการวิเคราะห์พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานในบทที่ 4 ที่แสดงออกมาในรูปของบทบาทชุมชน การใช้ที่ดิน การกระจายตัวของการตั้งถิ่นฐาน โครงข่ายการสัญจรและลักษณะอาคาร รวมถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน มาวิเคราะห์ร่วมกับองค์ประกอบการตั้งถิ่นฐานและระบบกิจกรรมของคนในชุมชนโดยองค์ประกอบที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนั้นล้วนเป็นผลมาจากอิทธิพลที่สืบเนื่องมาตั้งแต่อดีต จึงได้สรุปความสัมพันธ์เป็นยุคได้ดังนี้

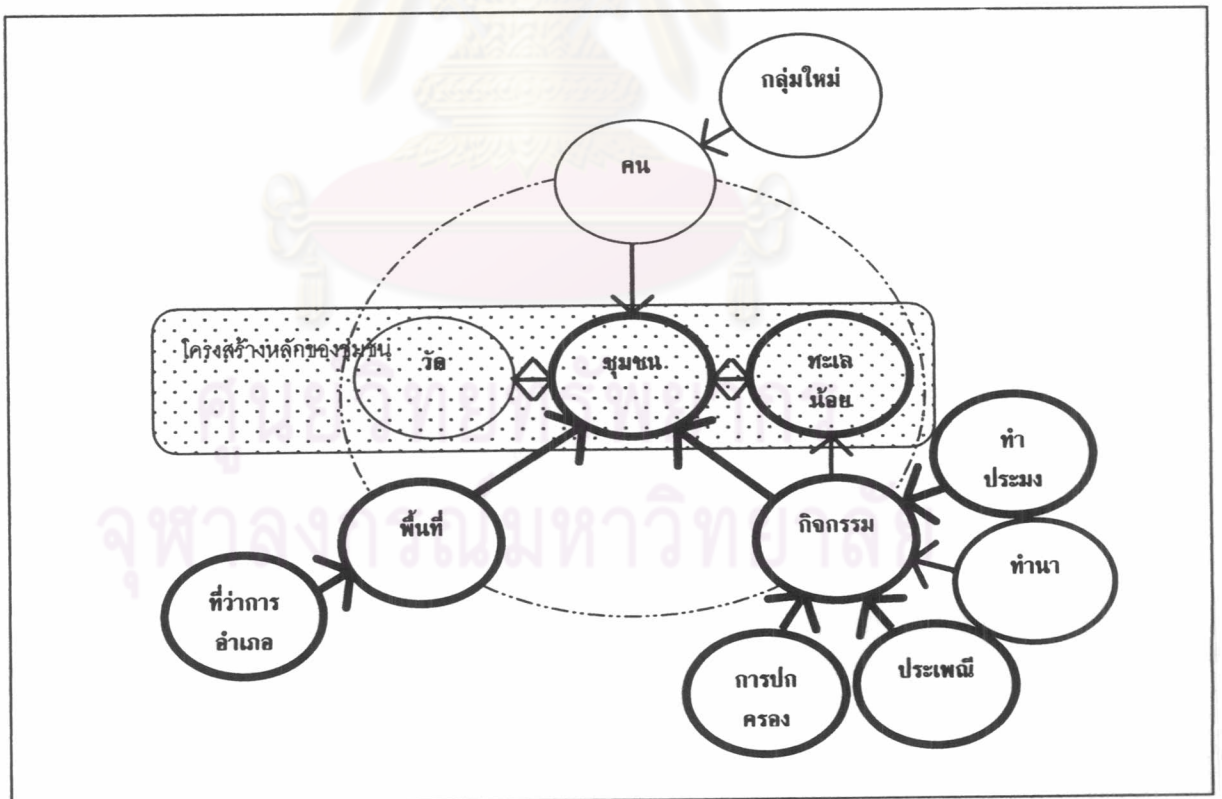
6.3.1 ยุคไตรห้วงงส์ ยุคนี้เป็นยุคแห่งการเข้าครองพื้นที่ตามทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของ Hudson พัฒนาการของชุมชนจะเริ่มจากชุมชนชาวประมงอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ โดยมีโครงสร้างหลักของชุมชนคือ วัด ชุมชน และทะเลน้อย โดยในระยะแรกการตั้งถิ่นฐานตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้วัด จากการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางพื้นเมื่อเกิดแผ่นดินงอกออกไปเนื่องที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่ตั้งชุมชน โดยกิจกรรมที่สำคัญในยุคนี้คือ การทำประมงและปลูกข้าวเพื่อยังชีพโดยที่คนในชุมชนมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาและเคร่งครัดในกิจกรรมประเพณี จากการที่ชุมชนย้ายออกไปตั้งในพื้นที่ที่แผ่นดินงอกออกไปโดยที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ไกลวัดกว่าเดิมนั้นแสดงว่าทะเลน้อยซึ่งเป็นแหล่งทำกินที่สำคัญจึงมีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานมากกว่าวัดซึ่งเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ (แผนภูมิที่ 6.1)

6.3.2 ยุคไปมาค้าขายใช้เรือเมล์ ช่วงที่ 1 ยุคนี้อิทธิพลจากการเมืองการปกครองมีผลต่อชุมชนทะเลน้อยเป็นอย่างมากเมื่อมีที่ว่าการอำเภอมาตั้งในพื้นที่ชุมชนทำให้ชุมชนมีความเจริญทางด้านต่างๆ มีการติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงมากขึ้น จากเดิมที่มีบทบาทเป็นชุมชนประมงและเกษตรเพื่อยังชีพมาเป็นชุมชนประมงและเกษตรเพื่อการค้า เมื่อชุมชนมีความเจริญเป็นศูนย์กลางการปกครองระดับอำเภอบวกกับความอุดมสมบูรณ์ของทะเลน้อยที่เอื้อต่อการประกอบอาชีพทำให้มีการอพยพของคนกลุ่มใหม่เข้ามาอยู่ในชุมชนเพิ่มมากขึ้น การตั้งถิ่นฐานหนาแน่นขึ้นเกิดจากการขยายตัวของชุมชนไปทางพื้นที่ด้านใต้สู่พื้นที่ตั้งที่ว่าการอำเภอหรือบริเวณที่ราชพัสดุในปัจจุบัน จึงเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่ส่งผลต่อชุมชน (แผนภูมิที่ 6.2)

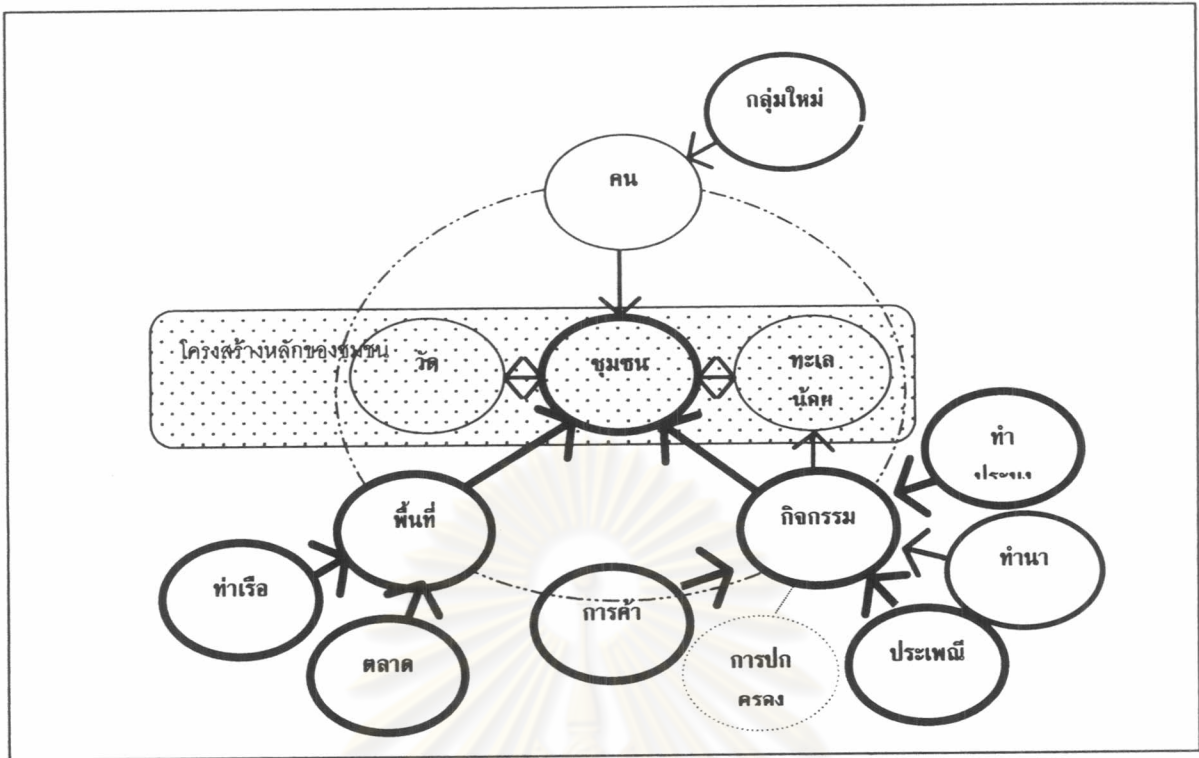
6.3.3 ยุคไปมาค้าขายใช้เรือเมล์ ช่วงที่ 2 แต่จากผลพวงจากการเป็นศูนย์กลางการปกครองในช่วงก่อน ถึงแม้ว่าที่ว่าการอำเภอจะถูกย้ายไปตั้งในพื้นที่อื่น แต่อิทธิพลจากอดีตก็ยังส่งผลต่อชุมชนทางด้านความสัมพันธ์กับพื้นที่โดยรอบ โดยเฉพาะทางด้านการค้า ยุคนี้อิทธิพลทางด้านกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือบทบาททางด้านการค้าและการเป็นท่าเรือขนถ่ายสินค้าที่สำคัญ

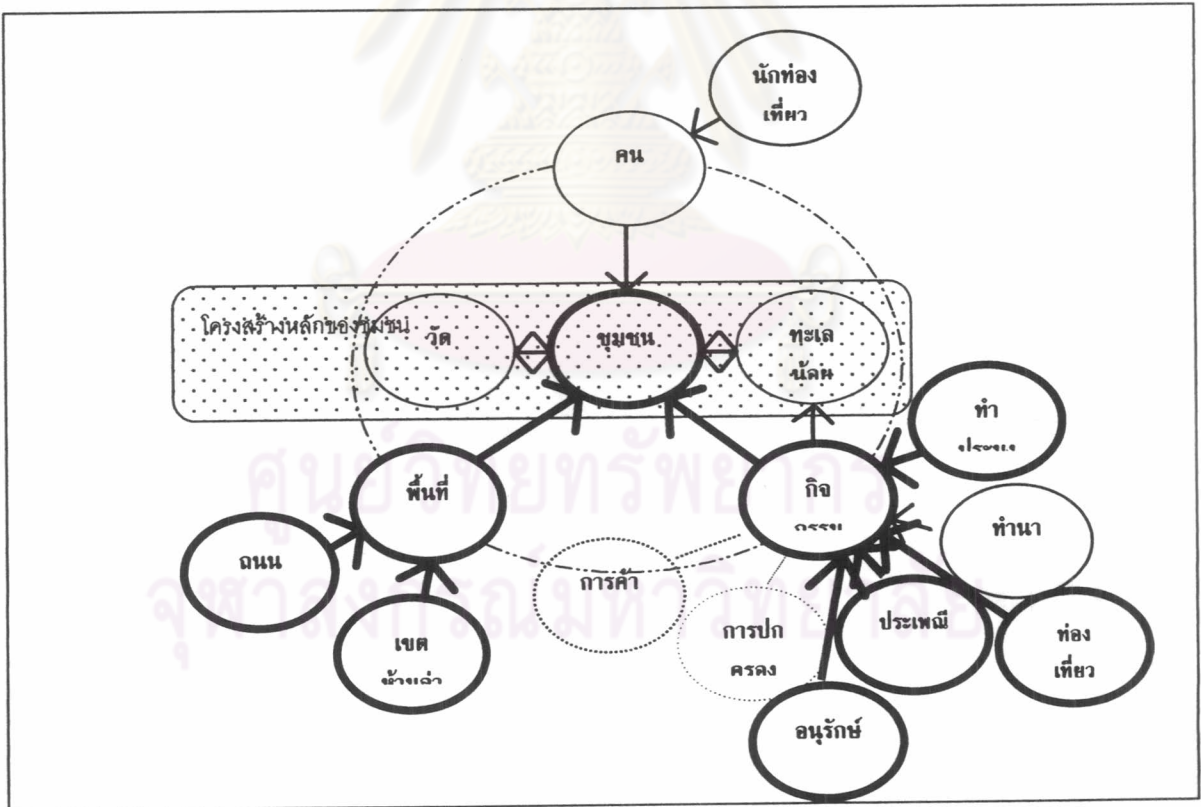
แผนภูมิที่ 6.1 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการตั้งถิ่นฐานยุคไตรหัวหงส์

แผนภูมิที่ 6.2 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการตั้งถิ่นฐานยุคไปมาค้าขายใช้เรือแม่ลิ ช่วงที่ 1

แผนภูมิที่ 6.3 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการตั้งถิ่นฐานยุคไปมาค้าขายใช้เรือเมล์ ช่วงที่ 2

แผนภูมิที่ 6.4 ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบการตั้งถิ่นฐานยุคทิ้งทะเลลี้มพาย

ของชุมชนส่งผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของชุมชน โดยสินค้าออกของชุมชนทะเลน้อยในยุคนี้ยังคงเป็นผลิตภัณฑ์จากการประมงในทะเลน้อยส่งไปขายในพื้นที่ต่าง ๆ เมื่อมีการค้าติดต่อกับพื้นที่โดยรอบในระยะทางไกลขึ้น โดยมีการซื้อขายและแลกเปลี่ยนสินค้ากับพื้นที่ชุมชนลุ่มทะเลสาบสงขลาจึงได้รับเอาวัฒนธรรมการปลูกสร้างบ้านเรือนปั้นหยามายังชุมชน (แผนภูมิที่ 6.3)

6.4.4 ยุคทิ้งทะเลลิ้มพาย ยุคนี้เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงของชุมชนทะเลน้อย อันมีสาเหตุเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านพื้นที่ โดยการประกาศเขตห้ามล่าสัตว์ป่าทะเลน้อยเพื่อการอนุรักษ์นกน้ำและพันธุ์ปลา ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิทำในทะเลน้อยบางส่วน ทำให้การทำปลาในทะเลสาบทำได้น้อยลง บวกกับการพัฒนาทางด้านคมนาคมขนส่งทางบก มีการสร้างถนนมายังพื้นที่ชุมชนเพื่อความสะดวกและส่งเสริมการท่องเที่ยวทะเลน้อยทำให้อาชีพประมงซึ่งถูกจำกัดไม่พอหาเลี้ยงชีพชาวประมงและคนในชุมชนส่วนใหญ่ต้องประกอบอาชีพมากกว่า 1 อาชีพเป็นอาชีพเกี่ยวกับการรองรับธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริมเพื่อหารายได้อีกทางหนึ่ง (แผนภูมิที่ 6.4)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย